

Dostoyevsky Fyodor

Dvojník. Nėtička Nezvánova a Malinký Hrdina

Федор Достоевский

**Dvojník. Nėtička Nezvánova
a Malinký Hrdina**

«Public Domain»

Достоевский Ф. М.

Dvojník. Nėtička Nezvánova a Malinký Hrdina /
Ф. М. Достоевский — «Public Domain»,

Содержание

DVOJNÍK	5
Конец ознакомительного фрагмента.	50

Dostoyevsky Fyodor

Dvojník. Nétička Nezvánova a Malinký Hrdina

DVOJNÍK PETROHRADSKÉ POEMA

Hlava I

Bylo bez mála osm hodin z rána, když se titulární rada Jakub Goljadkin probral z dlouhého spánku, zívnu, protáhl se a otevřel konečně úplně své oči. Ostatně asi dvě minuty ležel nehybně na své posteli, jako člověk ne-zcela ještě přesvědčený, probudil-li se, či spí-li ještě, bdí-li a je-li skutečnost vše to, co se nyní děje vůkol něho, či jest to pokračování jeho zmotaných snů.

Avšak smysly pana Goljadkina počaly brzy jasněji a zřetelněji vnímati své obvyklé, každodenní dojmy. Jako staří známí pohlédly na něho zelenavě špinavé, začazené, uprášené stěny jeho malinké světničky, jeho prádelník z mahagonového dřeva, stolice, obarvené na způsob mahagonu, stůl, obarvený na červeno, turecký divan, potažený voskovaným plátnem červenavé barvy se zelenými kvítečky a konečně na kvap svlečené včera šaty a hozené na hromadu na divan.

Posléze šerý podzimní den, kalný a špinavý, tak zlostně a s takou kyselou grimasou nahlédl k němu skrze matné okno do světnice, že pan Goljadkin nijakým způsobem už nemohl více pochybovati, že se nenachází v nějakém báječném carství, nýbrž v Petrohradě, ve hlavním městě, v Šestilávočné ulici, ve třetím patře jistého velmi velikého, pevného domu, ve svém vlastním příbytku.

Když dospěl k takovému vážnému přesvědčení, pan Goljadkin křečovitě sevřel oči, jakoby želel nedávného snu a přál si vrát ho na minutku. Ale za minutu jedním skokem vyšvihнул se z postele, věrojatně proto, že padl konečně na tu ideu, kolem níž se otáčely dosud rozptýlené, v patřičný pořádek ještě nepřivedené myšlénky. Vyskočiv z postele, přiběhl ihned k nevelkému, okrouhlému zrcádku, stojícímu na prádelníku.

Ačkoliv rozespalá, blikavá a hodně oplešivělá podoba, jež se odrážela v zrcadle, měla tak bezvýznamné vlastnosti, že na první pohled neupoutala k sobě ničím výhradně pozornosti, nicméně – jak se zdálo – držitel její zůstal úplně spokojen vším tím, co uviděl v zrcadle.

„Byla by to krásná věc,“ prohodil pan Goljadkin polohlasem, „byla by to krásná věc, kdyby mně dnes něco scházelo, kdyby se mně přihodilo, na příklad, něco takového, co nemá být, nějaká zbytečná neštovička kdyby mně naskočila, anebo se přihodilo něco jiného nepříjemného; ostatně dosud by nebylo zle; doposud jde všechno dobře.“

Velice se potěšiv, že všechno jde dobře, pan Goljadkin postavil zrcátko na staré místo a sám přes to, že byl bos a měl dosud na sobě ten oblek, ve kterém obyčejně chodíval spat, přistoupil k oknu a s velikým účastenstvím počal očima cosi vyhledávati na dvoře domu, na který vedla okna jeho příbytku. Patrně i to, co vyhledal na dvoře, úplně ho uspokojilo; tvář jeho zazářila spokojeným úsměvem.

Potom, nakouknuv napřed za přehrádku do komůrky Petrušky, svého sluhy, a přesvědčiv se, že Petruška není doma, po špičkách přistoupil ke stolu, otevřel v něm jednu zásuvku, hmatal chvíli v nejzazším koutku této zásuvky, a konečně vytáhl pod starými, sežloutlými papíry a lecjakou jinou chamradí odřenu peněženku, otevřel ji ostražitě a opatrně i s rozkoší pohlédl v nejspodnější, tajnou její přihrádku.

Balíček zelených, šedých, modrých, červených a různých pestrých bankovek bezpochyby také velmi přívětivě a pochvalně vzhlédl na pana Goljadkina: s vyjasněným obličejem položil před sebe

na stůl otevřenou peněženku a hbitě si počal mnouti ruce na znamení nejvyšší spokojenosti. Konečně vytáhl původce své radosti, balíček státních assignací, a počítaje je od včerejška už po sté, počal je přepočítávati, starostlivě rozetíraje každý lístek mezi palcem a ukazováčkem.

„Sedmset padesát rublu v assignacích!“ zakončil svůj počet poloušeptem. „Sedmset padesát rublů... značná částka! To je příjemná částka,“ pokračoval třaslavým, od radosti trochu oslabeným hlasem, tiskna balíček v rukou a významně se usmívaje. „To je velice příjemná částka! Ta by každému způsobila potěšení! Přál bych si viděti nyní člověka, kterému by tato částka byla nepatrným penízem. Taková summa může daleko dovésti člověka...“

„Ale co pak to je?“ pomyslnil si pan Goljadkin, „kde je Petruška?“

Zůstávaje stále ještě v témž obleku, nahlédl po druhé za přehrádku. Petruška se opět nenacházel za přehrádkou a zlil se tam, supěl a kypěl hněvem pouze samovar, jenž tam stál na podlaze, hroze neustále, že přeteče a cosi rozhořčeně, bystře žvatlal ve svém nesrozumitelném jazyku, šišlaje a bublaje panu Goljadkinu bezpochyby toto: Vezměte mne přec, dobří lidé, vždyť jsem úplně připraven a hotov.

„Čerti aby ho vzali!“ pomyslnil si pan Goljadkin. „Ta lenivá bestie může zbaviti člověka poslední špetky trpělivosti; kde se toulá?“

Ve spravedlivém rozhorlení vyšel do předsíně, která záležela z malinké chodbičky, na jejímž konci byly dvěře do síně, a uviděl svého služebníka, obklopeného pořádným zástupem všelijaké lokajské chásky, domácí i cizí. Petruška cosi vypravoval, ostatní poslouchali. Panu Goljadkinu se patrně nezalíbil ani předmět rozmluvy, ani samo vypravování. Křiknul bez prodlení na Petrušku a vrátil se do světnice úplně nespokojený, ano rozmrzelý.

„Ta bestie za groš je hotova prodati člověka, tím spíše pána,“ pomyslnil si sám u sebe; „ba už prodal, zcela jistě prodal, jsem hotov se vsaditi, že už mne prodal za babku. – Nu, co?“

„Livrej přinesli, pane!“

„Oblec ji a přijď sem.“

Petruška, obleknuv livrej, vstoupil do světnice pánovy, hloupě se usmívaje. Jeho nový oblek byl podivný až hrůza. Mětl' na sobě zelenou, silně obnošenou lokajskou livrej se zlatým, odřeným premováním, ušitou patrně pro člověka o celý loket vyššího, než Petruška. V rukou držel klobouk, také premovaný a se zeleným peřím a po boku měl lokajský meč v kožené pochvě. Konečně, aby obraz byl úplný, Petruška, řídě se svým zamilovaným zvykem – choditi vždy po domácky, v nedbalkách – byl i nyní bos.

Pan Goljadkin prohlédl si Petrušku se všech stran a zůstal patrně spokojen. Livrej byla očividně vypůjčena pro jakýsi slavnostní případ. Bylo ještě pozorovati, že po dobu přehlídky Petruška pohlížel s jakýmsi divným očekáváním na pána a s neobyčejnou zvědavostí sledoval každý jeho pohyb, což pana Goljadkina přivádělo do značných rozpaků.

„Nu, a kočár?“

„I kočár přijel.“

„Na celý den?“

„Na celý den. Dvacet pět rublů v assignacích.“

„A boty přinesli?“

„I boty přinesli.“

„Hlupáku! Nemůžeš říci ‚přinesli, pane!‘ – Dej je sem.“

Projeviv spokojenost, že mu boty dobře padnou, pan Goljadkin dal si podati čaj a oznámil, že se bude mýt a holit. Oholil se velice pečlivě, a taktéž pečlivě se umyl, vypil na rychlo čaj a přistoupil k svému hlavnímu: dal se do oblékání. Oblekl kalhoty, skoro docela nové; potom náprsenku s bronzovými knoflíčky, vestu s velice světlými a příjemnými kvítečky; kolem krku si ovazal pestrý, hedvábný šátek a konečně natáhl na sebe úřední frak, také ještě nový a pečlivě vyčištěný.

Zatím, co se oblékal, několikrát láskyplně pohlédl na své boty, každou chvíli zdvihaje tu pravou, tu levou nohu, se zálibou pozoroval tvar boty a stále si cosi šeptal podnos, čas ob čas schvaluje svou myšlénku výrazným posuňkem.

Celkem však pan Goljadkin byl toho rána velice roztržit; proto skoro ani nepozoroval, jak se mu Petruška, jenž mu pomáhal se oblékat, podezřele usmívá a krčí nad ním nosem. Konečně, vyřídív všechno, čeho bylo třeba a úplně se obléknuv, pan Goljadkin vložil do kapsy svou peněženku, se zalíbením pohlédl na Petrušku, jenž si obul boty a takovým způsobem byl také úplně pohotově, a shledav, že všechno je vykonáno a není déle nač čekat, seběhl rychle, s chvatem a s malinkým tlukotem srdce se schodů.

Modrý fiakristský kočár s nějakými erby přijel s rachotem ke schodům. Petruška, mrkaje na kočího a několik diváků, usadil svého pána do kočáru; nezvyklým hlasem a jedva zdržuje hlupácký smích, křiknul jed', vyskočil na zadní stupátko a všechno to dohromady s hlukem a rachotem, řinčíc a praštíc odjelo na Něvský prospekt.

Sotva že modrý kočár vyjel ze vrat, už si pan Goljadkin křečovitě potřel ruce a rozesmál se tichým, neslyšným smíchem jako člověk veselé povahy, kterému se povedlo vyvésti dobrý kousek, a jemuž ten kousek působí veliké potěšení. Ostatně hned po návalu veselosti smích se změnil v jakýsi divný, starostlivý výraz na tváři pana Goljadkina. Přes to, že počasí bylo sychravé a pošmourné, spustil obě okna kočáru, a starostlivě si počal na právo i na levo prohlížeti kolemjdoucí a ihned přijímal na sebe slušnou, důstojnou tvářnost, jakmile spozoroval, že někdo hledí na něho.

Při zatáčce z Litějně ulice na Něvský prospekt zachvěl se následkem jistého velice nepříjemného pocitu a zaškarediv se jako ubožák, kterému z nenadání stoupli na kuří oko, chvatně, skoro se strachem přitiskl se do nejtemnějšího koutku svého povozu. Věc byla ta, že se setkal se dvěma svými kollegy, dvěma mladými úředníky téhož oddělení, ve kterém sám byl také ve službě. Úředníci pak, jak se zdálo panu Goljadkinu, také byli nemálo zaraženi, setkavše se za takových okolností se svým soudruhem; jeden z nich dokonce ukázal prstem na pana Goljadkina. Panu Goljadkinu se zdálo dokonce, že druhý na něho křiknul hlasitě jménem, což bylo ovšem velice neslušno na ulici.

Náš hrdina se schoulil a neozval se. „Jaké to klukovství!“ počal uvažovati sám u sebe. „Nu, což je tu podivného? Člověk v kočáře! Člověku bylo třeba jeti v kočáře, vzal si tedy kočár. Hloupá cháska! Však já je znám – jsou to chlapani, kteří by zasloužili výprask! Zahrátí si v orlíčka, když dostanou služné, a trochu se za ženskými vláčet, tomu rozumějí. Pověděl bych jim každému něco, ale co s nimi...“

Pan Goljadkin nedokončil své myšlénky a ztrnul. Bujná dvojspřež kazanských koníků, dobře známá panu Goljadkinu, zapřažená do elegantní drožky, bystře předjížděla s pravé strany jeho povoz. Pán, jenž seděl na drožce, a znenadání spatřil obličej pana Goljadkina, který dosti neopatrně vysunul svou hlavu z okna kočáru, také byl patrně velice překvapen tímto nenadálým setkáním a nahnuv se, jak dalece mohl, s velikou zvědavostí a pozorností počal nahlížeti do toho kouta kočáru, do kterého se honem schoulil náš hrdina.

Pán na drožce byl Andrej Filippovič, přednosta oddělení v tom úřade, ve kterém sloužil i pan Goljadkin jako příručí náčelníka kanceláře. Pan Goljadkin, vida, že Andrej Filippovič ho poznal dokonale, že na něho upírá oči a schovati se není už nikterak možno, začervenel se až po uši. Má se poklonit, či ne? Má se ozvat? Přiznati se, či ne? – tak rozvažoval náš hrdina v nevýslovných ouzkostech. Anebo se tvářiti, že to nejsem já, že je to někdo jiný, nápadně podobný mně, a dívati se, jako by se nic nestalo? „Ano, tak; to nejsem já, ne já, a odbyto,“ tvrdil si pan Goljadkin, snímaje klobouk před Andrejem Filippovičem a nespouštěje s něho očí. „Já, já nic,“ šeptal si přes moc, „docela nic; to vůbec nejsem já, ne já – a odbyto.“

Drožka však brzy předjela kočár a přestal magnetismus očí představeného. Nicméně náš hrdina pořád ještě se červenel, usmíval se, cosi bručel sám pro sebe.

„Hlupák jsem byl, že jsem se neozval,“ pomyslíl si konečně; „měl jsem prostě jednati směle a otevřeně, ovšem důstojně: Tak a tak, Andreji Filippoviči, také jsem zván na oběd, a bylo by odbyto.“

Potom, vzpomenuv si, že si zadal, náš hrdina se zapálil jako oheň, nachmuřil brvy a vrhl strašný, vyzývavý pohled na přední kout kočáru, pohled přímo na to určený, aby rázem obrátil v popel všechny jeho nepřátele. Konečně následkem jakéhosi nenadálého nadchnutí trhnul za provázek, přivázaný k lokti kočáru, zastavil kočár a poručil vrátit se nazpět, na Litějnou. Příčina byla ta, že pan Goljadkin uznal za nezbytné – bezpochyby pro své vlastní uspokojení – sdělití cosi nad míru zajímavého svému doktoru Krest'janu Ivánoviči. S Krest'janem Ivánovičem byl sice znám teprve nedávno, a to teprve od týdne, kdy ho navštívil jednou z jakési svojí potřeby, ale vždyť lékař jest, jak se říká, zrovna tolik, jako duchovní otec; tajiti se před ním byla by hloupost, a znáti pacienta jest jeho povinnost.

„Jen je-li to všechno tak?“ pokračoval náš hrdina, vystupuje z kočáru u podjezdu jednoho čtyřpatrového domu na Litějně ulici, vedle kterého poručil zastavit kočár. „Bude-li to tak? Bude to slušné? A bude to včasné? Ostatně, což,“ pokračoval, ubíraje se po schodech, oddychuje si a zadržuje tlukot srdce, které mělo nepěkný zvyk, že mu tlouklo na všech cizích schodech. „Což, vždyť jdu ve své záležitosti, a není tu nic takového, co by zasluhovalo pokárání... Zapíratí bylo by hloupo. Budu se tvářiti, jako by nic, že jsem k němu zašel jen náhodou, jeda mimo... Uvidí sám, že to tak musilo být.“

Tak uvažuje, pan Goljadkin vylezl do prvního patra a zastavil se před bytem číslo páté, na jehož dveřích byla umístěna hezká měděná destička s nápisem Krest'jan Ivánovič Ruthenspitz, doktor medicíny a chirurgie.

Zastaviv se, náš hrdina snažil se dodatí honem své tváři slušného, smělého, při tom však i přívětivého vzezření a chystal se trhnouti za provázek u zvonku. Když se přichystal trhnouti za provázek u zvonku, tu najednou a ještě v čas usoudil, že by bylo vlastně lépe přijít až zejtra, a že nyní zatím nemá žádné nevyhnutelné potřeby. Tu však pan Goljadkin uslyšel z nenadání na schodech čísi kroky, okamžitě změnil svůj úmysl a hned, když už tu jednou je, s výrazem co nejrozhodnějším zazvonil u dveří Krest'jana Ivánoviče.

Hlava II

Doktor medicíny a chirurgie, Krest'jan Ivánovič Ruthenspitz, velmi silný, ačkoliv už letitý člověk, obdařený hustými, šedivějícími brvami a licousy, výrazným, jiskrným pohledem, kterým samotným patrně zaháněl všechny nemoci, a konečně vysokým řádem – seděl toho jitra ve svém kabinetě v pohodlném svém křesle, pil kávu, kterou mu vlastnoručně přinesla jeho žena, kouřil cigaru a předpisoval čas ob čas recepty svým pacientům. Předepsav poslední láhvičku léku jednomu stařečkovi, jenž trpěl zlatou žilou a doprovodiv chorého stařečka do pobočních dveří, Krest'jan Ivánovič si usedl, očekávaje další návštěvu. Vstoupil pan Goljadkin.

Krest'jan Ivánovič patrně nikterak neočekával, ba ani nepřál si viděti před sebou pana Goljadkina, protože se náhle na okamžik zarazil a na jeho tváři se nevolky vyjádřilo jakési divné, možno skoro říci nespokojené vzezření. Poněvadž i pan Goljadkin se své strany skoro vždycky jaksi nečas klesal na duchu a upadal v rozpaky v tu chvíli, když se mu přiházelo zaměstnávatí kohokoli svými soukromými záležitostmi, proto i nyní, nemaje pohotově první fráze, která v takových případech bývala pro něho vždy kamenem úrazu, značně se popletl, cosi zabručel – zdá se, že jakousi omluvu – a nevěda, co dále dělat, vzal si židli a sedl. Ale vzpomenuv si, že sedl bez vyzvání, pocítil ihned, že jednal neslušně a honem napravil svůj poklesek proti znalosti světských způsobů a dobrého tonu tím, že okamžitě zase vstal se židle, na kterou sedl bez pozvání.

Potom, vzpamatovav se a nabyv neurčitěho vědomí, že vyvedl dvě hlouposti najednou, odhodlal se bez prodlení na třetí, t. j. pokusil se pronéstí omluvu, zamumlav něco usmívaje se při tom, začervenav se, popletl se, význačně umlknul a konečně sedl znova, nevstal více a pouze pro všechen případ zabezpečil se oním vyzývavým pohledem, který měl v sobě neobyčejnou moc, v myšlénkách obrátiti v popel a rozbíti na prach všechny nepřátele pana Goljadkina. Mimo to tento pohled úplně vyjadřoval nezávislost pana Goljadkina, t. j. mluvil jasně, že pan Goljadkin je nevinný, že o ničem neví, slovem: já nic, já muzikant.

Krest'jan Ivánovič si odkašlal, chrknul, patrně na znamení, že souhlasí a schvaluje to všechno a upřel inspektorský, tázavý pohled na pana Goljadkina.

„Přišel jsem, Krest'jane Ivánoviči," počal pan Goljadkin s úsměvem, „přišel jsem opětně vás obtěžovat a podruhé si dovoluju prositi za vaši shovívavost..." Pan Goljadkin patrně měl nouzi o slova.

„Mhm... ano!" prohodil Krest'jan Ivánovič, vypustiv z úst pramen dýmu a odložil cigáru na stůl. „Ale musíte se držeti toho, co jsem vám předepsal. Vždyť jsem vám vysvětlil, že vaše léčení musí záležeti ve změně návyků... Rozličná vyrazení, nu... přátele, známé musíte navštěvovat a při tom se nesmíte štítit ani láhve vína; pěkně s mírou držeti se veselé společnosti."

Pan Goljadkin, stále ještě se usmívaje, namítl honem, že, jak se mu zdá, žije jako všichni, že si nečiní újmy, a má své zábavy, jako všichni... že ovšem může jezdit do divadla, neboť také má, jako všichni, prostředky na to, za dne že je v úradě a večer doma, celkem tedy nic zvláštního; při tom dodal ještě mimochodem, že nakolik se mu zdá, není horší, než jiní, že bydlí doma ve svém bytě, a konečně že má i sluhu Petrušku. Tu však se pan Goljadkin zajiknul.

„Hm! Takový život není pravý a také jsem se vás nechtěl na to ptát. Mně záleží na tom, abych zvěděl, jste-li velký milovník veselé společnosti, trávíte-li vesele svůj čas... Totiž vedete-li dále melancholický nebo veselý způsob života?"

„Já; Krest'jane Ivánoviči..."

„Hm!.. povídám," přerušil ho doktor, „že musíte od kořene přeměnití svůj způsob života a – abych tak řekl – zlomiti svou povahu. (Krest'jan Ivánovič pronesl se značným důrazem slovo „zlomiti" a zastavil se při něm na okamžik s velice význačným pohledem.) Nesmíte se stranit veselého života; navštěvovat divadla a kluby, a zejména nebýti nepřitelem sklenky vína. Doma sedět se pro vás nehodí... vy doma sedět vůbec nesmíte."

„Já, Krest'jane Ivánoviči, miluju ticho," promluvil pan Goljadkin, vrhaje význačný pohled na Krest'jana Ivánoviče a hledaje patrně slova, aby mohl zdvořileji vyjádřiti své myšlenky. „V mém bytě jsme pouze já a Petruška – chci říci, můj sluha, Krest'jane Ivánoviči. Chci říci, Krest'jane Ivánoviči, že kráčím svou cestou, zvláštní cestou, Krest'jane Ivánoviči. Žiju sám sobě, a nakolik se mně zdá, od nikoho nezávisím. A potom, Krest'jane Ivánoviči, já také chodím na procházku."

„Co?.. Ach tak! Nu, nyní chodit na procházku není nic příjemného, počasí je hrozně nepěkné."

„Ano, Krest'jane Ivánoviči. Ačkoli jsem, Krest'jane Ivánoviči, člověk tichý, jak už jsem měl, tuším, čest vám vysvětliti, ale má cesta vede docela zvlášť, Krest'jane Ivánoviči. Dráha životní je široká... Já chci... chci tím říci, Krest'jane Ivánoviči... Odpusťte, Krest'jane Ivánoviči, neumím krásně se vyjadřovat."

„Hm!.. vy pravíte..."

„Pravím, byste mně odpustil, Krest'jane Ivánoviči, že, jak se raně zdá, neumím se krásně vyjadřovati," řekl pan Goljadkin polourazeným hlasem, trochu spleteně a zmateně.

„V tom ohledu, Krest'jane Ivánoviči, nejsem, jako jiní," dodal s jakýmsi zvláštním úsměvem; „ani mnoho mluvit neumím, ani svému slohu dodávat leposti jsem se neučil. Za to však Krest'jane Ivánoviči, jedním; já za to jedním, Krest'jane Ivánoviči!"

„Hm! ... A kterak tedy.. jednáte?" ozval se Krest'jan Ivánovič. Na to na minutku nastalo pomlčení. Doktor jaksi divně a s nedůvěrou pohlédl na pana Goljadkina, pan Goljadkin se své strany také dosti podezřele zašilhal na doktora.

„Já, Krest'jane Ivánoviči," pokračoval pan Goljadkin stále tímž hlasem, jsa trochu podrážděn a zaražen svrchovanou tvrdošjností Krest'jana Ivánoviče: „Já, Krest'jane Ivánoviči, miluju klid a ne společenský hluk. Tam u nich, ve vznešené společnosti, Krest'jane Ivánoviči, člověk musí umět parkety leštit botami... (při tom pan Goljadkin trochu šoupl po podlaze nohou), tam se to vyžaduje, a vtipy se též vyžadují.. člověk musí umět učiniti voňavkami páchnoucí kompliment... to všechno se tam vyžaduje. A já jsem se tomu neučil, Krest'jane Ivánoviči – takovým chytrostem jsem se neučil; času jsem na to neměl. Jsem člověk prostý, nedomýšlivý, nemám v sobě vnějšího lesku. V té věci, Krest'jane Ivánoviči, já skládám zbraň; skládám ji, mluvě v tom smyslu."

Vše to pan Goljadkin promluvil, rozumí se, s takovým vzezřením, které zřejmě ukazovalo, že náš hrdina nikterak toho neželí, že skládá zbraň „v tom smyslu“, a že se neučil takovým chytrostem, nýbrž zcela naopak. Krest'jan Ivánovič, poslouchaje ho, hleděl dolů s velice nepříjemným posuňkem na obličej a jakoby už předem cosi tušil. Po řeči pana Goljadkina následovalo dosti dlouhé a významné mlčení.

„Vy jste se tuším trochu vzdálil od předmětu,“ promluvil konečně Krest'jan Ivánovič tichým hlasem; „abych se vám přiznal, nepodařilo se mně dobře vám porozumět.“

„Neumím krásně mluvit, Krest'jane Ivánoviči; už jsem měl čest vám oznámiti, Krest'jane Ivánoviči, že neumím krásně mluvit,“ odpověděl pan Goljadkin, tentokrát už ostrým a rozhodným hlasem.

„Hm!..“

„Krest'jane Ivánoviči!“ začal opět pan Goljadkin tichým, ale výrazným hlasem, z části jakýmsi slavnostním způsobem, děláje přestávky po každém odstavci: „Krest'jane Ivánoviči! Když jsem sem vstoupil, přede vším jsem se omluvil. Nyní činím totéž a opětně prosím za vaši shovívavost na některou chvíli. Nemám, Krest'jane Ivánoviči, co bych skrýval před vámi. Jsem člověk nepatrný, sám víte; ale na štěstí neželím, že jsem člověk nepatrný. Spíše naopak, Krest'jane Ivánoviči; ano, abych už pověděl všechno, jsem spíše hrdý, že nejsem člověk vznešený, mocný, nýbrž jen člověk nepatrný. Nejsem intrikán – i na to jsem hrd. Nejednám potají, nýbrž otevřeně, beze lsti, ačkoliv i já bych mohl škoditi a hodně škoditi a vím také komu a jak bych to mohl učinit. Ale já, Krest'jane Ivánoviči, nechci se špinit a v tomto smyslu umývám si ruce. V tomto smyslu pravím, že si je umývám, Krest'jane Ivánoviči!“

Pan Goljadkin na okamžik významně umlknul; řeč svou pronesl s krotkým nadšením.

„Já, Krest'jane Ivánoviči,“ pokračoval náš hrdina, „kráčím přímo, otevřeně a bez oklik, protože je přezírám a ponechávám je jiným. Nesnažím se ponížiti ty, kteří jsou snad pálenější než já a vy... t. j. chci říci, než já a oni, Krest'jane Ivánoviči; nechtěl jsem nikterak říci ‚já a vy‘. Nejsem přítel dvojsmyslných slov; mizerných ramenařů netrpím, kleveta a pomluva se mně hnuší. Škrabošku беру jen na maškarní ples a nechodím v ní před lidmi každodenně. Jen to mně povězte, Krest'jane Ivánoviči, jak byste se pomstil nepříteli svému, nejúhlavnějšímu nepříteli svému – tomu, jehož byste pokládal za takového?“ dokončil pan Goljadkin, vrhnuv vyzývavý pohled na Krest'jana Ivánoviče.

Ačkoli pan Goljadkin promluvil vše to nad obyčej zřetelně, jasně, s přesvědčením, uvažuje každé slovo a počítaje na zcela jistý efekt, přece s neklidem, s velikým neklidem, možno říci se svrchovaným neklidem pohlížel nyní na Krest'jana Ivánoviče. Obrátil se nyní celý ve zrak a bojácně, s mrzutou, tesknou netrpělivostí čekal na odpověď Krest'jana Ivánoviče.

Ale ku podivu a k svrchovanému překvapení pana Goljadkina Krest'jan Ivánovič zabručel si cosi pod nos; potom pošoupl křeslo ke stolu a dosti suše, ačkoliv uctivě mu oznámil cosi takového, jako že čas je mu drahý a že pořád dobře nerozumí jeho slovům; že jinak, čím může, jest hotov posloužiti podle svých sil, avšak všechno ostatní, co se jeho netýče, že ponechává stranou. Tu vzal pero, přitáhl papír, vyřízl z něho proužek lékařského tvaru a oznámil, že hned předepíše, čeho je třeba.

„Ne, není třeba, Krest'jane Ivánoviči! Nikoli, toho dokonce není třeba!“ zvolal pan Goljadkin, povstav s místa a chápaje Krest'jana Ivánoviče za pravou ruku: „toho, Krest'jane Ivánoviči, vůbec není zde třeba...“

Ale v tu dobu, co pan Goljadkin mluvil toto, nastala v něm jakási zvláštní proměna. Šedé oči jeho jaksi podivně se zaleskly, rty se mu zachvěly, všechny rysy v obličejí přišly v pohyb a trhuly sebou. Sám on celý se třásl. Řídě se prvním hnutím svým a zadržev ruku Krest'jana Ivánoviče, pan Goljadkin stál nyní nehybně, jakoby sám sobě nedůvěřoval a čekal, nenadchne-li ho zjevení nějaké k dalším skutkům.

Tu nastal dosti podivný výjev.

Trochu zaražený Krest'jan Ivánovič na okamžik jakoby byl přirostl ke svému křeslu a pomateně pohlížel přímo do očí panu Goljadkinu, jenž právě tak hleděl na něho. Konečně Krest'jan Ivánovič

vstal, drže se trochu výložků úředního fraku pana Goljadkina. Několik vteřin stáli tak oba nehybně, nespouštějící oči druh se druhu. Tu našlo svůj východ – ovšem způsobem neobyčejně zvláštním – i druhé hnutí pana Goljadkina. Rty jeho se zachvěly, brada se mu zatřásla a hrdina náš dal se znenadání do pláče. Vzlykaje a kývaje hlavou bil se do prsou pravou rukou, kdežto levicí chopil se výložku domácího kabátu Krest'jana Ivánoviče, chtěl bezpochyby něco promluvit, něco honem vysvětlit, ale nemohl promluvit ani slova. Konečně Krest'jan Ivánovič se vzpamatoval ze svého ztrnutí.

„Ale přestaňte, upokojte se, sedněte!“ promluvil konečně snaže se usadit pana Goljadkina do křesla.

„Já mám nepřátely, Krest'jane Ivánoviči, mám nepřátely; mám zlé nepřátely, kteří se zapřísáhli, že mne zahubí...“ odpověděl pan Goljadkin bázlivě a pošeptmu.

„Přestaňte, přestaňte; jací nepřátelé! Netřeba vzpomínati nepřátel! Toho dokonce není třeba. Sedněte, sedněte,“ pokračoval Krest'jan Ivánovič, usazuje pana Goljadkina do křesla.

Pan Goljadkin konečně sedl, nespouštěje oči s Krest'jana Ivánoviče. Krest'jan Ivánovič s obličejem krajně nespokojeným počal přecházeti z kouta do kouta svého kabinetu.

Nastalo dlouhé mlčení.

„Jsem vám povděčen, Krest'jane Ivánoviči, velmi povděčen a dobře cítím všechno, co jste nyní pro mne učinil. Do hrobu nezapomenu vaší laskavosti, Krest'jane Ivánoviči,“ pravil konečně pan Goljadkin, vstávaje se sedadla s pohledem člověka, jemuž bylo ublíženo.

„Přestaňte, přestaňte! Povídám vám, přestaňte!“ odpověděl dosti přísně Krest'jan Ivánovič na projev pana Goljadkina, znova ho usazuje do křesla. „Nu, co se vám přihodilo? Povezte mně, co se vám tam přihodilo nyní nepříjemného,“ pokračoval Krest'jan Ivánovič. „O jakých nepřátelích mluvíte? Co se vám přihodilo?“

„Ne, Krest'jane Ivánoviči, raději toho nyní necháme,“ odvětil pan Goljadkin, spustiv oči k zemi; „raději to odložíme všechno stranou, na čas – na jinou dobu, Krest'jane Ivánoviči, na příhodnější dobu, až všechno vyjde na jevo, až spadne škraboška s některých tváří a všechno se odhalí. A nyní prozatím, rozumí se po tom po všem, co se mezi námi přihodilo... sám uznáte, Krest'jane Ivánoviči... Dovolte, abych vám popřál dobrého jitra, Krest'jane Ivánoviči,“ dodal pan Goljadkin, vstávaje tentokrát už rozhodně a na určito se svého místa a bera do ruky klobouk.

„Inu, jak chcete... hm... (Nastala na okamžik pomlčka.) Já se své strany, jak sám víte, všechno, co mohu... a upřímně vám přeju všeho dobrého.“

„Rozumím vám, Krest'jane Ivánoviči, rozumím; nyní vám úplně rozumím... Na všechen způsob odpusťte mně, že jsem vás vytrhoval, Krest'jane Ivánoviči.“

„Hm... Ne, to jsem vám nechtěl říci. Ostatně, jak je líbo.“

„Léky přijímejte, jako dříve...“

„Budu přijímati léky, jak pravíte, Krest'jane Ivánoviči, budu je dále přijímat a v téže lékárně je budu kupovat... Nyní i lékárníkem býti, Krest'jane Ivánoviči, je důležitá věc...“

„Jak? V jakém smyslu to pravíte?“

„V docela obyčejném smyslu, Krest'jane Ivánoviči. Chci říci, že nyní chodí to ve světě tak...“

„Hm...“

„A že každý klouček, nejen z lékárny, před pořádným člověkem zdvihá nos do výšky.“

„Hm. Jak tomu rozumíte?“

„Mluvím, Krest'jane Ivánoviči, o jistém člověku... o našem společném známém, Krest'jane Ivánoviči, na příklad třeba o Vladimíru Semenoviči...“

„A!“

„Ano, Krest'jane Ivánoviči; a já znám některé osoby, Krest'jane Ivánoviči, které se nehrubě drží obecného mínění, jen aby časem mohly říci pravdu.“

„A! A jak to?“

„Tak už; ostatně to je vedlejší věc; umějí tak časem podati člověku vajíčko s podpouškou.“

„Co, co umějí podati?“

„Vajíčko s podpouštkou, Krest'jane Ivánoviči; to je ruské pořekadlo. Umějí na příklad v pravý čas vysloviti někomu gratulaci. Jsou tací lidé, Krest'jane Ivánoviči."

„Gratulaci?"

„Ano, gratulaci, Krest'jane Ivánoviči, jako učinil ondyno jeden z mých dobrých známých..."

„Jeden z vašich dobrých známých... vida! A jak to?" optal se Krest'jan Ivánovič, pozorně pohlédnuv na pana Goljadkina.

„Ano, jeden z mých blízkých známých přednesl gratulaci k nové hodnosti, gratulaci k hodnosti assesorské druhému, také velmi blízkému známému, a k tomu ještě příteli, jak se říká, nejmilejšímu příteli. Naskytl se náhodou příležitost. ‚Srdečně jsem – povídá – rád příležitosti, že vám mohu, Vladimíre Semenoviči, vysloviti svou gratulaci, svou upřímnou gratulaci k nové hodnosti. Jsem tomu tím více rád, že nyní, jak je celému světu známo, vymřely už babičky, které uměly přičarovat štěstí.‘ – Tu pan Goljadkin šelmovsky kývnul hlavou a přimhouřiv oči, pohlédl na Krest'jana Ivánoviče.

„Hm. Takovými slovy to řekl..."

„Řekl, Krest'jane Ivánoviči, tak to řekl a při tom pohlédl na Andreje Filippoviče, strýčka naší zvláštnůstky, našeho Vladimíra Semenoviče. Ale co mně je do toho, Krest'jane Ivánoviči, že ho udělali assesorem? Co mně je do toho? Vždyť on se chce ženit, ačkoli mu mléko, s odpuštěním, na bradě ještě neuschlo. Zrovna jsem mu to řekl! Tak a tak, povídám mu, Vladimíre Semenoviči! – A nyní jsem vám pověděl už všechno; dovolte tedy, abych se vzdálil."

„Hm..."

„Ano, Krest'jane Ivánoviči, dovolte mi nyní, jak pravím, abych se vzdálil. A víte, abych už najednou dva vrabce jedním kamenem zabil – jakmile jsem chlapíka sebral čarující babičkou, obrátím se ke Kláře Olsufjevne (přihodilo se to předvěcírem u Olsufija Ivánoviče) – ona v tu chvíli právě dozpívala cituplnou romanci – pravím jí tedy: ‚S citem jste ráčila romanci zpívat, ale nemáte upřímných posluchačů.‘ Tím jasně narážím, rozumíte, Krest'jane Ivánoviči, jasně narážím, že teď už nedbají tak o ni, ale hledají trochu dále..."

„A! Nu a co on?"

„Spolknul citron, Krest'jane Ivánoviči, jak praví pořekadlo."

„Hm..."

„Ano, Krest'jane Ivánoviči. Potom i se starým jsem mluvil. Povídám: ‚Olsufiji Ivánoviči, vím, čím jsem vám povinen, cením dokonale všechna vaše dobrodiní, kterými jste mne obsypal tak říkáte od samých dětských let mých. Ale otevřete oči, Olsufiji Ivánoviči,‘ pravím. ‚Pohleďte. Jednám upřímně a otevřeně, Olsufiji Ivánoviči.‘"

„Hleďme!"

„Ano, Krest'jane Ivánoviči. Takovým způsobem..."

„A co on?"

„E co on, Krest'jane Ivánoviči! Žvatlá i tak, i onak, i mne že zná, a jeho excellence že je blahosklonný pán – a tak dále, slovem, začal se rozplývat... Ale což jiného? Stáří, jak se říká, pořádně ho už podrazilo."

„A! Takové to je tedy nyní!"

„Ano, Krest'jane Ivánoviči! My všichni na něho stejně, ale což plátno. Stařec, jednou nohou v hrobě, na kadidlo dýše, jak se říká, ale jakmile někde zapletou nějaký babský klep, už je tam a poslouchá. Jakoby se to bez něho nespravilo..."

„Klep, pravíte?..."

„Ano, Krest'jane Ivánoviči, zapletli klep. Omočil si v něm ruku i náš medvěd, i jeho synovec, naše zvláštnůstka.

Spojili se se starými babami a rozumí se, uvařili pěknou kaši.

Co byste řekl? Co si smyslili, aby zabili člověka?..."

„Aby člověka zabili?..."

„Ano, Krest’jane Ivánoviči, aby člověka zabili, totiž mravně zabili. Rozšířili klep... mluvím tu stále o svém blízkém známém...”

Krest’jan Ivánovič přikývnul hlavou.

„Rozšířili tedy o něm klep... Přiznávám se vám, Krest’jane Ivánoviči, že se až stydím vypravovati to...”

„Hm...”

„Rozšířili klep, že se už zavázal podpisem oženiti se, že už je ženichem na jiné straně... A co byste myslil, Krest’jane Ivánoviči, čím ženichem?”

„Nu?”

„Stravovatelky, jisté ne zcela slušné Němky, u které obědvá. Že prý jí nabízí ruku za to, co je jí dlužen za obědy.”

„To oni vypravují?”

„Věříte, Krest’jane Ivánoviči? Němka, hrubá, ohyzdná, nestoudná Němka, Karolina Ivánovna, znáte-li ji?..”

„Přiznám se vám, co se mne týče...”

„Rozumím vám, Krest’jane Ivánoviči, rozumím, a co se mne týče, také to cítím...”

„Řekněte mně, buďte tak dobrý, kde bydlíte nyní?”

„Kde nyní bydlím, Krest’jane Ivánoviči?”

„Ano... rád bych... dříve, tuším, jste bydlel...”

„Bydlel, Krest’jane Ivánoviči, bydlel, i dříve jsem bydlel.

Jak pak bych nebydlel!” odvětil pan Goljadkin, provázeje svoje slova drobným smíchem a zaraziv trochu svou odpovědí Krest’jana Ivánoviče.

„Ne, vy jste mne špatně pochopil. Chtěl jsem také sám...”

„Já také jsem chtěl, Krest’jane Ivánoviči, také jsem chtěl sám,” pokračoval se smíchem pan Goljadkin. – „Ale, Krest’jane Ivánoviči, zdržel jsem se u vás příliš dlouho. Doufám, že mně dovolíte nyní... abych vám popřál dobrého jitra.”

„Hm...”

„Ano, Krest’jane Ivánoviči, chápu vás. Nyní vás úplně chápu,” zvolal náš hrdina, trochu se vynášeje před Krest’janem Ivánovičem... „Protož dovolte, abych vám popřál dobrého jitra.”

Tu náš hrdina šoupl nožkou a vyšel z pokoje, zanechav Krest’jana Ivánoviče krajně zaraženého. Slézaje s doktorových schodů, usmíval se a radostně si třel ruce. U východu, vdechnuv svěží vzduch a cítě se na svobodě, byl opravdu hotov přiznati se, že je nejšťastnější smrtelník a odebrati se přímo do kanceláře – když tu znenadání u podjezdu zarachotil jeho kočár. Vzhledl na něj a rozpomenul se na všechno. Petruška otvíral už dvířka. Jakýsi divný a velice nepříjemný pocit schvátíl celého pana Goljadkina. Jakoby se byl na okamžik zapýřil. Cosi ho bodlo. Už zdvihal jednu nohu na podnožku u kočáru, ale náhle se obrátil a vzhlédl na okna Krest’jana Ivánoviče. Skutečně! Krest’jan Ivánovič stál u okna, hladil si pravou dlaní licousy a dosti zvědavě pohlížel na našeho hrdinu.

„Tehle doktor je hlupák,” pomyslí si pan Goljadkin, zalézaje do svého kočáru, „ohromný hlupák. Možná, že své pacienty léčí dobře, ale přec je hloupý, jako špalek.”

Pan Goljadkin se usadil, Petruška křiknul „jed’!” a kočár se rozejel opět na Něvský prospekt.

Hlava III

Celé to jitra pan Goljadkin měl plno klopot. Když přijeli na Něvský prospekt, náš hrdina poručil, aby zastavili u kupeckého dvora. Vyskočiv ze svého povozu, vběhl pod podloubí v průvodu Petrušky a vešel přímo do stříbrnického a zlatnického krámu. Už po tváři pana Goljadkina bylo vidno, že má plno starostí a hromadu práce. Smluvil tam úplný stolový a čajný příbor za více než tisíc pět set rublů v assignacích, potom smluvil s kupcem za tutéž cenu důmyslně provedené pouzdro na doutníky a úplné stříbrné náčiní k holení brady; poptav se konečně ještě na cenu lecjakých

užitečných a příjemných věcíček, pan Goljadkin ukončil tuto záležitost slibem, že sem zejtra zcela jistě zajde, a možná ještě dnes pošle pro smluvené věci, dal si podati číslo krámu a vyslechnuv pozorně kupce, jenž by byl rád dostal závdavek, slíbil, že i závdavek pošle v čas. Na to se kvapně rozloučil s překvapeným kupcem a bral se podél řady krámů, pronásledován celým zástupem prodavačů, sedících pod podloubím, při čemž se stále ohlížel po Petruškovi a bedlivě pátral po jakémsi novém krámě.

Mimochodem zaběhl do směnárny a vyměnil si za svou velkou bankovku drobné. Při měnění utrpěl sice ztrátu, ale za to proměnil a jeho tobolka tím značně stloustla, což mu patrně způsobilo veliké potěšení.

Konečně se octnul ve skladě různých ženských látek. Smluviv zboží opět na značnou část peněz, slíbil i zde kupci, že si zcela jistě zajde pro smluvené věci, vzal si číslo krámu a na žádost o závdavek opět podotknul, že i závdavek bude dán svým časem.

Pak navštívil ještě několik krámů; ve všech smlouval, tázal se na ceny různých věcí, přel se tu a tam dlouho s prodavači, odcházel z krámu a třebaš třikrát se vracel – slovem projevoval neobyčejnou činnost.

Z kupeckého dvora náš hrdina se vypravil do jistého známého skladu nábytku, kde si vyhlédl a smluvil nábytek do šesti pokojů, prohlédl si se zálibou jeden módní a velice důmyslný dámský toaletní stůl nejnovějšího vkusu, a ubezpečiv obchodníka, že si zcela jistě pošle pro všechno, odešel ze skladu jak obyčejně, se slibem, že dá i závdavek, načež zajel ještě ledakams a ještě ledaco kupoval. Slovem, jeho běhání – zdálo se – nebude konce.

Konečně však, jak se zdá, vše to počalo nudit samého pana Goljadkina. Ba i – Bůh ví, z jaké příčiny – začal pro nic za nic pociťovat hryzení svědomí. Za nic na světě, na příklad, nechtěl by se nyní setkat s Andrejem Filippovičem, ba ani s Krest'janem Ivánovičem.

Posléze na městských hodinách odbily tři s poledne. Když si pan Goljadkin usedl na konec do kočáru, ukázalo se, že veškeren statek, získaný jím toho jitra, záleží ve skutečnosti jen z páru rukaviček a láhvičky voňavky za půldruhého ruble v assignacích.

Protože však pro pana Goljadkina bylo ještě dosti záhy, proto přikázal svému kočímu, aby zastavil vedle jisté známé restaurace na Něvském prospektě, kterou znal doposud jen dle pověsti, vyšel z kočáru a běžel pojíst, odpočinout si a dočkat se určité hodiny.

Když byl pojedl tak, jak jídá člověk, kterého čeká bohatý zvaný oběd, to jest když byl pojedl jen tak několik soust, aby – jak se říká – utišil červa, a při tom vypil skleničku vodky, pan Goljadkin usedl do křesla a skromně se vůkol rozhlédnuv, vzal tiše do ruky jakýsi hubeňoučkový domácí denníček. Když přečetl asi dvě řádky, vstal, vzhlédl se v zrcadle, opravil na sobě šat a přihladil si vlasy; potom přistoupil k oknu a podíval se, je-li tam jeho kočár; pak usedl zase na své místo a vzal do ruky noviny.

Bylo znáti, že náš hrdina byl značně rozčilen. Pohlédnuv na hodiny a vida, že je teprve čtvrt na čtyři, a že tedy zbývá ještě hodně dlouho čekat, a chápane zároveň, že je neslušno, seděti tak na prázdno, pan Goljadkin dal si přinést čokoládu, na kterouž ostatně v tu dobu značné chuti nepociťoval. Když vypil čokoládu a spozoroval, že čas trochu pokročil, šel zaplatit. Náhle ho někdo klepnul do ramene.

On se obrátil a spatřil před sebou své dva soudruhy z úřadu, ty samé, s nimiž se setkal ráno na Litějně ulici – hochy ještě velice mladé i co do stáří, i co do úřední hodnosti. Poměr našeho hrdiny k nim nebyl ani takový, ani makový, nebyli přátelé ani zjevně nepřátelé. Rozumí se, dbáno bylo slušnosti z obou stran: dalšího však sblížení nebylo a být ani nemohlo. Setkání v tuto chvíli bylo krajně nepříjemno panu Goljadkinu. Trochu se zachmuřil a na okamžik byl na rozpacích.

„Jakube Petroviči, Jakube Petroviči!“ zaštěbetali oba registrátoři, „vy jste zde? Co vás sem přivedlo?“

„A! To jste vy, pánové!“ vpadl jim honem do řeči pan Goljadkin, jenž byl trochu na rozpacích a styděl se za to, že se úředníci jednak diví jeho návštěvě v hostinci, a jednak si vedou s ním příliš kamarádsky. Nicméně snažil se býti volným a hrdinou z nouze. „Pánové dezertirovali, che-che-che!“

Při tom, aby si nezadal a ukázal se shovívavým ke kancelářské mládeži, k níž se držel stále v patričních mezích, zkusil poklepat jednomu mladíku na rameno. Ale popularnost v tomto případě se nepovedla panu Goljadkinu a místo slušného, přátelského gesta vyšlo cosi dokonce jiného.

„Nu, a co náš medvěd, sedí?“

„Kdo to, Jakube Petroviči?“

„Nu, medvěd; jakobyste nevěděli, komu říkají medvěd?..“ Pan Goljadkin se zasmál a obrátil se k číšníkovi, který mu dával nazpět. – „Mluvím o Andreji Filippoviči, pánové,“ pokračoval, když byl hotov s číšníkem a obrátil se tentokrát s velmi vážnou tváří k úředníkům. Oba registrátoři význačně na sebe mrkli. „Sedí ještě. Také se na vás ptal, Jakube Petroviči,“ odvětil jeden z nich.

„Sedí, a! Nu, ať si sedí, pánové. A na mne se ptal, co?“

„Ptal, Jakube Petroviči; ale co se to s vámi děje? Voníte pomádou, voňavkami, hotový švihák...“

„Ano, pánové, pravda! Ale přestaňte...“ odpověděl pan Goljadkin, pohlížeje stranou a napjatě se pousmál. Úředníci, vidouce, že se pan Goljadkin usmívá, dali se do smíchu. Pan Goljadkin se trochu zachmuřil.

„Víte, pánové, řeknu vám po přátelsky,“ začal po krátké pomlčce náš hrdina, jakoby se byl odhodlal (ať už to dopadne jakkoliv) odhaliti cosi úředníkům: „Vy, pánové, znáte mne všichni, ale doposud znali jste mne pouze s jedné stránky. Vinu sváděti v tomto případě není na koho, neboť z části, přiznám se, byl jsem vinen já sám.“

Pan Goljadkin stisknul rty a významně pohlédl na úředníky.

Úředníci znova na sebe mrkli.

„Doposud, pánové, jste mne neznali. Vysvětlovati to zde nebylo by právě na místě. Povím vám jen něco tak mimochodem, letmo. Jsou lidé, pánové, kteří nemilují okolků a maskují se pouze pro maškarní ples. Jsou lidé, kteří nepokládají za přímý lidský účel obratnou dovednost v leštění parket botami. Jsou i tací lidé, pánové, kteří neřeknou, že jsou šťastni a žijí plným životem, když na nich na příklad dobře sedí kalhoty. Jsou konečně lidé, kteří neradi poskakují a vrtí se na plano, dělají komplimenty a podlízají, a hlavně, pánové, neradi strkají svůj nos tam, kde se o něj neprosí. Tím jsem, pánové, pověděl skoro všechno; dovoltež nyní, abych se vzdálil.“

Pan Goljadkin se zamlčel. Poněvadž páni registrátoři byli nyní úplně uspokojeni, dali se oba najednou do hlasitého, krajně nezdvořilého smíchu. Pan Goljadkin se zapýřil.

„Smějte se, pánové, smějte se zatím. Požijete a uvidíte,“ namítl s citem uražené důstojnosti, vzal klobouk a couvl ke dveřím.

„Řeknu vám ještě více, pánové,“ dodal, obrátiv se naposled k pánům registrátorům. „Řeknu ještě více – mluvíme tu tak říkáme mezi čtyřma očima. Moje pravidla jsou, pánové, taková: Nezdářili se mi co, neztrácím mysl; zdaří se, držím se a v žádném případě nikomu nepodkopávám půdu pod nohama. Nejsem intrikán – a tím se pyšním. Za diplomata bych se nehodil. Říká se ještě, pánové, že pták sám letí na střelce. Pravda, jsem hotov souhlasiti; ale kdo je zde střelec a kdo pták? To jest ještě otázka, pánové!“

Pan Goljadkin řečnický umlk' a s posuňkem co nejvýznamnějším, t. j. zdvihnuv brvy a stisknuv co nejvíce možno rty, poklonil se pánům úředníkům a pak odešel, zanechav je plné udivení.

„Kam poroučíte?“ optal se ho dosti přísně Petruška, kterého patrně už omrzelo vláčeti se ve chladu. „Kam poroučíte?“ ptal se pana Goljadkina, setkav se s jeho strašným, vše ničícím pohledem, jímž se náš hrdina už dvakrát zabezpečil tohoto jitra, a k němuž vzal útočiště nyní po třetí, když sestupoval se schodů.

„K Izmajlovskému mostu.“

„K Izmajlovskému mostu! Jeď!“

„Oběd u nich nezačne dříve než mezi čtvrtou a pátou, a možná, že až v pět hodin,“ pomyslí si pan Goljadkin; „nebude ještě záhy? Ostatně, vždyť mohu přijeti i dříve; a k tomu je to oběd rodinný.“

Mohu přijeti jen tak, sans fagon, jak se říká mezi slušnými lidmi. Proč bych nemohl přijeti sans fagon. Náš medvěd také pravil, že bude všechno sans fagon, proto i já mohu..."

Tak uvažoval pan Goljadkin; ale zatím jeho rozčilení stále rostlo a rostlo. Bylo patrné, že se hotoví k čemusi velmi namáhavému, neřku-li více; šeptal si v duchu, rozkládal pravou rukou, neustále vyhlížel oknem kočáru, tak že, kdo by byl nyní pohlédl na pana Goljadkina, nikterak by nebyl řekl, že se chystá dobře poobědvat, a sice po prostu, a k tomu ještě ve svém rodinném kruhu – sans fagon, jak se říká mezi slušnými lidmi.

Konečně u samého Izmajlovského mostu pan Goljadkin ukázal na jeden dům; kočár s rachotem vjel do vrat a zastavil u vchodu do pravého křídla. Pan Goljadkin, spozorovav jakousi ženskou postavu v okně prvního patra, poslal jí rukou hubičku. Ostatně ani sám nevěděl, co dělá, protože v tu minutu nebyl rozhodně ani živ, ani mrtev. Z kočáru vystoupil bledý, zkoprnělý. Vystoupil na schůdky, sundal klobouk, mašinálně poopravil na sobě šat a cítě, jak se mu kolena trochu chvějí, pustil se vzhůru po schodech.

„Olsufij Ivánovič je doma?“ optal se sluhy, který mu otevřel.

„Doma, to jest není, on není doma.“

„Jak? Co to povídáš, můj milý? Já – já jedu k obědu, přítelíčku. Vždyť mne přece znáš?“

„Kterak bych neznal! Ale máme rozkaz, abychom vás nepřijímali.“

„Ty... ty, brachu... ty se jistě mýlíš, brachu. Vždyť to jsem já. Já jsem, brachu, zván; jsem zván na oběd,“ mluvil pan Goljadkin, shazuje se sebe plášt a dáváje tím na jevo, že jest odhodlán odebrati se do pokoje.

„Ale odpusťte, není možno. Máme rozkaz, abychom vás nepřijímali, rozkázáno, abychom vás odmítli. Rozumíte přec!“

Pan Goljadkin zblednul. V tu chvíli otevřely se dveře z pokoje a přišel Gerasimyč, starý komorník Olsufija Ivánoviče.

„Tuhle on. Jemeljane Gerasimoviči, chce vejít, a já...“

„A vy jste hlupák, Aleksějiči! Jděte do pokoje a pošlete sem darebáka Semenyče. – Není možno,“ pravil pak zdvořile, ale rozhodně, obrátiv se k panu Goljadkinu. „Nikterak není možno. Prosili, abyste odpustil; nemohou přijati vaší návštěvy.“

„A řekli výslovně, že mne nemohou přijmout?“ nerozhodně se optal pan Goljadkin. „Odpusťte, Gerasimyči, proč tedy není nikterak možno?“

„Není nikterak možno. Já jsem vás ohlásil a mně řekli:

Popros, aby odpustil; že nám není možno přijmout...“

„Ale proč? Co je to? Jak...“

„Dovolte, dovolte!..“

„Ale co je to tedy? Vždyť to nemůže být! Ohlaste mne... Nu, co je to? Já přijedu k obědu...“

„Dovolte, dovolte!..“

„Nu, ostatně, to je něco jiného – prosí, abych odpustil.

Ale přece dovolte, Gerasimyči, jak je to, Gerasimyči?“

„Dovolte, dovolte!“ namítl Gerasimyč, násilně odstrkuje rukou pana Goljadkina a dáváje tak širokou cestu dvěma, pánům, kteří v týž okamžik vcházel do předsíně. Přicházející pánové byli: Andrej Filippovič a synovec jeho, Vladimír Semenovič. Oba překvapeně pohlédli na pana Goljadkina. Andrej Filippovič chtěl už něco promluvit, ale pan Goljadkin se už rozhodl. Byl už na odchodu z předsíně Olsufija Ivánoviče, měl sklopené oči, červenal se, usmíval se a ve tváři jevil úplný zmatek. „Zajdu sem později, Gerasimyči a promluví si; doufám, že se to všechno svým časem vysvětlí,“ prohodil na prahu a z části už na schodech.

„Jakube Petroviči, Jakube Petroviči...“ ozval se hlas Andreje Filippoviče, jenž se pustil za panem Goljadkinem.

Pan Goljadkin nacházel se v tu chvíli už na prvním odpočívadle. Rychle se obrátil k Andreji Filippoviči.

„Co si přejete, Andreji Filippoviči?" pravil hlasem dost rozhodným.

„Co se to s vámi děje, Jakube Petroviči? Jakým způsobem..."

„Nic, Andreji Filippoviči. Jsem tu jako soukromník. To je můj soukromý život, Andreji Filippoviči."

„Jak prý?"

„Povídám, Andreji Filippoviči, že je to můj soukromý život a že zde, nakolik se mně zdá, nelze nacházeti ničeho trestuhodného vzhledem k mému úřednímu poměru."

„Jak! Vzhledem k úřednímu... Co se to, pane, děje s vámi?"

„Nic, Andreji Filippoviči, pranic; drzá holčina, a víc pranic..."

„Co... Co?" Andrej Filippovič v údivu pozbyl rozvahy. Pan Goljadkin, jenž doposud, rozmlouvaje z dola se schodů s Andrejem Filippovičem, hleděl tak, jako by byl hotov vskočiti mu přímo do očí, vida, že přednosta oddělení se trochu zarazil, pokročil o krok ku předu, nejsa sobě toho ani vědom. Andrej Filippovič ucouvnul nazpět. Pan Goljadkin vystoupil ještě o jeden stupínek a ještě o jeden. Andrej Filippovič nepokojně se ohlédl. Pan Goljadkin najednou rychle vystoupil po schodech. A ještě rychleji uskočil Andrej Filippovič do pokoje a bouchnul za sebou dveřmi.

Pan Goljadkin zůstal sám. V očích se mu setmělo. Úplně se pomátl a stál nyní v jakémsi zmateném uvažování, jakoby si vzpomínal na nějakou hrozně nesmyslnou okolnost, která se mu přihodila nedávno.

„Ech, ech!" zašeptal, násilně se usmívaje.

Zatím dole, na schodech, ozvaly se hlasy a kroky patrně nových hostí, pozvaných Olsufijem Ivánovičem. Pan Goljadkin se trochu vzpamatoval, honem si vyhrnul výše svůj kožešinový límec, zahalil se jím, co bylo možno, a klopýtaje a rychle přešlapuje pustil se kvapně se schodů. Pociťoval v sobě jakési oslabení a oněmění. Zmatek jeho byl tak silný, že když vyšel na dvůr, nedočkal se ani kočáru, nýbrž šel sám přímo přes blátivý dvůr k svému povozu.

Když pan Goljadkin přišel k povozu a chystal se vsednouti do něho, projevil v myšlénkách přání provaliti se skrz zemi, aneb se schovati někam do myší díry i s kočárem. Zdálo se mu, že všechno, co se nachází v domě Olsufija Ivánoviče, patří nyní na něho ze všech oken. Byl si vědom, že by v okamžiku zemřel zde na místě, kdyby se jen obrátil nazpět.

„Co se směješ, klacku?" osopil se rychle na Petrušku, který se hotovil pomoci pánovi do kočáru.

„Čemu bych se smál? Vždyť já nic... Kam máme nyní jet?"

„Vrať se domů. Jeď!"

„Jeď domů!" křiknul Petruška, umístiv se na zadním stupátku.

„Má to havraní chřtán!" pomyslí si pan Goljadkin. Kočár dojel zatím už dosti daleko za Izmajlovský most. Náhle náš hrdina ze vší síly trhnul provázkem a křiknul na kočího, aby se neprodleně vrátil nazpět. Kočí obrátil koně a za dvě minuty vjel opět do dvora k Olsufiji Ivánoviči.

„Není třeba, hlupáku, není třeba; zpět!" křiknul pan Goljadkin, a kočí, jakoby byl čekal na takový rozkaz, ničeho nenamítaje a nezastaviv u vchodu, obejel kolem do kola celý dvůr a vyjel znova na ulici.

Domů pan Goljadkin nejel, nýbrž, když minuli Semenovský most, poručil zahrnouti do jedné příčné uličky a dal zastaviti vedle hospůdky dosti skrovného zevnějšku. Když náš hrdina vystoupil z kočáru, zaplatil kočímu a takovým způsobem se zbavil konečně od svého povozu. Petruškovi přikázal, aby šel domů a čekal jeho návratu; sám pak vešel do hospody, vzal si zvláštní pokojík a poručil si oběd. Cítil se velice ošklivě; v hlavě měl úplný zmatek a chaos. Dlouho přecházel z rozčilení po pokojí; konečně usedl na židli, podepřel si čelo rukama a ze všech sil se počal snažiti, aby uvážil a rozřešil aspoň něco ohledně nynějšího svého postavení.

Hlava IV

Den, slavný den narození Kláry Olsufjevny, jediné dcery státního rady Berendějeva, za onoho času dobrodince páně Goljadkinova – den, vyznamenaný skvělým, velkolepým zvaným obědem, takovým obědem, jakého dávno nevidali v stěnách úřednických bytů u Izmajlovského mostu a v okolí – obědem, který se podobal více jakémusi kvasu Baltazarovu, než obědu – který zaváněl čímsi babylonským, hledíme-li na skvostnost, rozkoš a slušnost, oběd se šampaňským Cliquo, s ústřicemi a ovocem od Jelisějeva a z Miljutinských skladů, se všelikými vykrmenými býčky, s úřednickou tabelí hodnotí – tento slavný den, vyznamenaný takovým slavným obědem, zakončil se nádherným plesem, rodinným, malinkým, příbuzenským plesem, ale přece nádherným vzhledem ke vkusu, vzdělanosti a slušnosti.

Ovšem nepopírám, že takové plesy bývají, ale zřídka. Takové plesy, podobající se více rodinným radovánkám, než plesům, mohou se dávat pouze v takových domech, jako na příklad dům státního rady Berendějeva. Řeknu ještě více: já skoro pochybuju, že by se u všech státních radů mohly dávat takové plesy. O kdybych byl básníkem! – rozumí se, aspoň takovým, jako Homer nebo Puškin; s menším nadáním člověk by přijít nesměl – schválně bych vám zobrazil jasnými barvami i širokým štětcem, o čtenáři! celý ten vysoce slavnostní den. Započal bych svou báseň obědem a zejména bych si dal záležeti na onom překvapujícím a zároveň slavnostním okamžiku, kdy se zdvihla první zdravice na počest královny svátku. Zobrazil bych vám předně ty hosti, pohroužené ve zbožné mlčení a očekávání, více podobné k demosthenovské výřečnosti než k mlčení. Pak bych vám zobrazil Andreje Filippoviče jako nejstaršího z hostů, majícího skoro i jisté právo na prvenství, okrášleného šedinami a k šedinám příslušnými řády, jak povstal s místa a zdvihl nad hlavu pozdravný pohár s jiskřícím vínem – s vínem, schválně přiváženým z jistého dalekého království, aby se jím zapíjely podobné okamžiky s vínem, více podobným k božskému nektaru, než k vínu. Zobrazil bych vám hosti a šťastné rodiče královny svátku, jak zdvihli také své poháry hned za Andrejem Filippovičem a upjali na něho své oči, plné očekávání. Zobrazil bych vám, jak tento často jmenovaný Andrej Filippovič, uroniv napřed slzu do poháru, vyslovil pozdravení a přání, prohlásil zdravici a připil si na zdraví...

Ale přiznávám se, úplně se přiznávám, že bych nemohl zobraziti vší velkoleposti toho okamžiku, když sama Královna svátku, Klára Olsufjevna, rdíc se jako jarní růže ruměncem blaha a stydlivosti, od překypujících citů klesla v objetí něžné mateře, jak zaslzela něžná máť a jak zavzlykal při té příležitosti sám otec, letitý stařec a státní rada Olsufij Ivánovič, který od dlouholeté úřední služby ztratil vládu v nohách a za takovou horlivost byl osudem odměněn kápitálkem, domkem, statečky a krasavicí dcerou – zavzlykal jako chlapec a prohlásil se slzami v očích, že jeho excellence je ctný pán. Nebyl bych s to, ano, skutečně bych nebyl s to zobraziti vám ono všeobecné uchvácení srdcí, jež následovalo bezprostředně za tímto okamžikem – ono uchvácení, které se jasně vyjadřovalo i v chování jednoho mladistvého registrátora (jenž se v tu chvíli více podobal k státnímu radovi, než k registrátoru), který také zaslzel, naslouchaje Andreji Filippoviči.

Andrej Filippovič ze své strany v tento slavnostní okamžik dokonce nevypadal jako kollegiální rada a přednosta oddělení v jednom departamentě – nikoliv, on se zdál něčím jiným... nevím zrovna čím, ale nikterak ne kollegiální radou. Byl výše!

Posléze... o, proč nevládnou tajemstvím slohu vysokého, mocného, slohu slavnostního, abych mohl zobraziti všechny ony krásné a poučné momenty lidského života, které jakoby byly schválně zařízeny na doklad, jak časem vítězí cnost nad nedobrymi úmysly, svobodnictvím, neřestí a závistí! Neřeknu nic, jen mlčky – a to bude nade vší výmluvnost – ukážu vám na tohoto šťastného jinocha, vstupujícího do svého dvacátého šestého jara – na Vladimíra Semenoviče, synovce Andreje Filippoviče, který vstal potom se svého místa, aby pronesl svůj přípitek a na kterého se upjaly slzící oči rodičův královny svátku, hrdé oči Andreje Filippoviče, stydlivé oči samé královny svátku, nadšené oči hostů, ba i zdvořile závistivé oči některých mladých soudruhů tohoto skvělého jinocha. Nic neřeknu,

ačkoliv nemohu pominout mlčením, že všechno v tomto jinochovi jenž byl více podoben starci, než jinochovi, rozumí se ve výhodném pro něho smysle – všechno, začínaje od kvetoucích lící do samé ležící na něm assessorské hodnosti, všechno to v tento slavnostní okamžik div nehlásalo v něm. Na jak vysoký stupeň může povznést člověka mravnost!

Nebudu dále popisovat, jak na konec Anton Antonovič Šetočkin, kancelista v jednom departamentě, soudruh z úřadu Andreje Filippoviče a druhdy i Olsufija Ivánoviče a spolu dávný přítel domu i kmotr Kláry Olsufjevny – stařeček, jako mléko bílý, přednášeje svůj přípitek, zakokrhal a potom odříkával veselé veršičky; jak takovým zdvořilým opominutím zdvořilosti, možno-li se tak vyjádřit, rozesmál až do slz celou společnost a jak mu sama Klára Olsufjevna za takové obveselení a za takovou laskavost dala hubičku, ovšem na rozkaz rodičů. Jen tolik řeknu, že konečně hosté, kteří po takovém obědě přirozeně musili se cítiti vespolek příbuznými a bratřími, vstali od stolu; že potom stařečkové a lidé usedlí po nedlouhé chvíli, věnované přátelskému hovoru a ledajakým, rozumí se, velice zdvořilým a laskavým upřímnostem, slušně odešli do druhého pokoje a netratíce zlatého času, rozdělili se na partie a s pocitem vlastní důstojnosti sedli ke stolům, potaženým zeleným sukem; že dámy, jež se usadily v saloně, staly se náhle všechny neobyčejně laskavými a počaly rozmlouvati o různých látkách; že konečně sám vysoce vážený hospodář domu, který ztratil vládu v nohách, když sloužil věrou a pravdou, a byl za to odměněn vším, o čem výše se stala zmínka, počal o berlích přecházeti mezi svými hostmi, dávaje se podporovati Vladimírem Semenovičem a Klárou Olsufjevnu a stal se náhle také neobyčejně laskavým, tak že se odhodlal improvizovati malinký, skromný ples, nedbaje výdejů: že za tím účelem jeden čiperný jinoch (ten samý, který byl při obědě více podoben k státnímu radovi, než k jinochovi) byl vyslán pro hudebníky; že potom přišli hudebníci počtem celých jedenáct hlav, a že se konečně zrovna o půl deváté rozlehly zvoucí akkordy francouzské čtverylky i jiných různých tanců...

Ani už nepřipomínám, že péro mé jest slabé, mdlé a tupé, aby slušně vylíčko ples, improvizovaný neobyčejnou laskavostí šedovlasého hospodáře. A potom, ptám se vás, kterak mohu já, skromný vyprávěč jinak ovšem velice zajímavých příhod pana Goljadkina – kterak mohu zobraziti tuto neobyčejnou a ve všem slušnou směsici krásy, skvělosti, zdvořilosti, veselosti, laskavé solidnosti a solidní laskavosti, bujarosti, radosti, všechny ty hry a smíchy všech těch úřednických dám, více podobných k nymfám než k dámám, mluvě ovšem v příznivém pro ně smysle, s jejich lilově růžovými ramínky a líci, s jejich vzdušnými postavami, s jejich čtveračivě hravými, homeopatickými – abych užil vysokého slohu – nožkami? Kterak vám zobrazím konečně ony skvělé pány úředníky, veselé a solidní jinochy i usedlé, radostné a slušně zamžené pány, jednak kouřící v přestávkách mezi tanci v malinké, vzdálené, zelené komnatce dýmku, jednak nekouřící v přestávkách dýmky, pány, kteří všichni od prvního do posledního měli slušnou úřední hodnost i slušné příjmení, pány hluboko proniknuté citem pro krásu i citem vlastní důstojnosti; pány rozmlouvající nejvíce po francouzsky s dámami, a jestliže po rusky, tedy samými výrazy nejvyššího tonu, poklonami a hlubokými sentencemi, pány, kteří si leda toliko v pokojíku pro kuřáky dovolovali některé laskavé odchylky od jazyka vysokého tonu, některé fráze přátelské a laskavé stručnosti, jako na příklad: „Nu, hromský Pětko, znamenitě jsi polku odskákal," anebo: „Nu, hromský Vásjo, přišpendlil jsi si svou dámičku, jak jsi chtěl." Ale na to na všechno, jak už výše jsem měl čest vysvětliti vám, o čtenáři! nestačí mé péro a proto mlčím.

Obraťme se raději k panu Goljadkinu, jedinému, opravdovému hrdinovi velice pravdivé naší povídky.

Věc je ta, že pan Goljadkin se nachází nyní v postavení velice podivném, abychom neřekli více. Je, pánové, také zde, ne sice na plese, ale skoro jako na plese. A ačkoliv je to jeho soukromá záležitost, nicméně v tuto minutu nachází se na cestě ne zcela přímé. Stojí totiž nyní – je až podivno to vyslovit – stojí nyní v síni na zadních schodech příbytku Olsufija Ivánoviče. Ale to nikomu nevadí, že tu stojí; to jen tak. Stojí, pánové, v koutečku, příkrčiv se v místečku ne sice teploučkém, za to však hezky tmavém, skrývá se jednak za ohromnou almarou, jednak za starou španělskou stěnou

mezi různým haraburdím a hamparátím, skrývá se do času a pozoruje prozatím všeobecný běh věcí jako vedlejší pozorovatel.

Prozatím, pánové, jen pozoruje nyní, ačkoliv také může vejít. Neboť proč by nemohl vejít? Je třeba jen učinit krok a vejde, a sice velice obratně vejde. Právě nyní – stoje už třetí hodinu v zimě mezi almarou a španělskou stěnou uprostřed různého haraburdí a hamparátí, citoval na své vlastní ospravedlnění jistou frázi francouzského ministra Villeila blahé paměti, že prý „všecko přijde po pořádku, jen když člověk umí vyčkat“.

Tuto větu pan Goljadkin vyčetl kdysi z jakési, jinak zcela vedlejší knížky, nyní však si ji v pravý čas uvedl na paměť. Věta se především výtečně hodila k jeho nynějšímu postavení, a za druhé, co všechno nepřijde do hlavy člověku, který čeká na šťastné rozuzlení svých záležitostí skoro celé tři hodiny v síni ve tmě a v zimě?

Když byl tedy citoval – jak už praveno – v pravý čas větu bývalého francouzského ministra Villeila, pan Goljadkin zároveň, Bůh ví z jaké příčiny, vzpomněl si také na bývalého tureckého vezíra Marcimirisa a na krásnou markraběnku Louisu, jejichž příběhy také kdysi četl v knížce.

Pak si vzpomněl, že jezuité si dokonce postavili za pravidlo pokládat všechny prostředky za vhodné, jen když vedou k cíli.

Nabýv částečně troufalosti tímto historickým stanoviskem, pan Goljadkin pravil sám k sobě: A co prý vlastně jezuité? Jezuité všichni do jednoho byli největší hlupáci a on by je všechny schoval do kapsy, kdyby aspoň na okamžik zůstal prázdný tamhle bufetní pokojík (t. j. ten pokojík, z něhož dvěře vedly zrovna do síně u zadního schodiště, kde se nacházel nyní pan Goljadkin). Tu by se, nedbaje všech jezuitů na světě, sebral a vešel by přímo, nejprve z bufetního pokojíku do čajného, potom do toho pokoje, kde nyní hrajou v karty, a odtamtud přímo do sálu, kde nyní tančují polku. A dostane se tam, zcela jistě se tam dostane, ať se děje cokoli, dostane se tam; proklouzne, a už to bude, ani nikdo nespozoruje. A potom – však on už ví, co potom udělá.

V takovém tedy postavení, pánové, nacházíme nyní hrdinu naší zcela pravdivé povídky, ačkoliv by bylo ostatně dosti těžko vysvětlit, co se s ním vlastně dalo v tuto chvíli. Věc je ta, že do síně a na schody se dostat uměl, a sice z té příčiny, že proč prý by se tam nedostal, když se tam dostane každý jiný; ale dále proniknouti nesměl, veřejně to provést nesměl... ne snad proto, že by bylo vůbec něco, čeho by nesměl, nýbrž tak, že sám nechtěl, protože se mu raději chtělo provést to po tichounku. A tak tedy nyní, pánové, vyčkává onoho tichounka, a vyčkává ho už celé dvě a půl hodiny.

A proč by také nevyčkal? I sám Villeil vyčkával. „Ale co je mně do Villeila!“ pomyslí si pan Goljadkin. „Co tady s Villeilem? Takhle kdybych se mohl nyní pustit a proniknout dovnitř... Ech, jsi to pěkný figurant!“ pravil pan Goljadkin, štípnuv se zkřehlou rukou do zkřehlé tváři; jsi to hlupáček, Goljadko-holátko, už tvé příjmení je takové!“

Ostatně toto lichocení své vlastní osobě bylo v onen okamžik něco vedlejšího, jen tak mimochodem, bez všelikého, patrného cíle. Neboť náhle sebou trhnul a pohnul se ku předu. Nadešel okamžik: bufetní pokojík zůstal prázdný, nebylo v něm nikoho. Pan Goljadkin to všechno viděl oknem. Dvěma kroky přiskočil ke dveřím a už chtěl otevřít.

„Jít nebo ne? Nu, jít nebo ne? Půjdu... proč bych nešel? Pro smělého je všude cesta!“

Dodav si odvahy takovým způsobem, hrdina náš náhle, zcela neočekávaně ucouvnuv za španělskou stěnu. „Ne,“ pomyslí si; „což kdyby někdo přišel? Opravdu, už někdo přišel. Ale co pak jsem stál a zíval, dokud tam nebyl nikdo! Takhle se sebrat a najednou vniknout! Ale kde pak vniknout, když má člověk takovou povahu. Opravdu podlá nátura! Zbaběl jsem, jako slepice. Ovšem zbabět, to je naše věc; to je to! Nějakou neplechu vyvést, to my umíme; na to se nás ani neptejte. Budu tady stát jako klacek, a to bude všecko! Doma bych mohl nyní vypít číšku čaje... A jak by bylo příjemno nyní vypít číšku! Přijdu-li později, Petruška bude snad bruchet. Což abych šel domů? Čerti aby to všecko vzali! Jdu a dost!“

Rozhodnuv takovým způsobem o svém postavení, pan Goljadkin rychle sebou trhnul ku předu, jakoby byl někdo v něm smáčknuv nějaké péro; dvěma kroky ocitl se v bufetním pokojíku, shodil

plášť, sňal klobouk, na kvap vstrčil to všechno do kouta, popravil na sobě šaty a přihladil si vlasy; potom... potom se pustil do čajného pokoje, z čajného vzlouznul opět do jiného, prokradl se skoro nepozorován mezi rozjařenými hráči; potom... potom... ale tu pan Goljadkin zapomněl na všechno, co se dalo vůkol něho a objevil se v taneční síni tak neočekávaně, jako když sníh na hlavu padne.

Jako naschvál v tu chvíli netančili. Dámy se procházely po sále v malebných skupinách. Pánové kupili se do kroužků, nebo přecházeli po pokoji, zadávající se s dámami. Pan Goljadkin na to na všechno neobracel pozornosti. Viděl pouze Kláru Olsufjevnu, vedle ní Andreje Filippoviče, potom Vladimíra Semenoviče, pak ještě dva nebo tři důstojníky a mimo to ještě asi dva nebo tři mladé pány, také velice zajímavé, kteří podávali nebo už uskutečnili ledajaké naděje, jak se dalo na prvý pohled soudit... Viděl ještě tu a tam někoho. Nebo ne; on už nikoho neviděl, na nikoho nepohlížel, nýbrž nutkán touž pružinou, mocí kteréž vpadl na cizí ples nezvaný, hnul se dopředu, pak ještě krok a ještě krok; vrazil mimochodem do jakéhosi rady a stoupil mu na nohu; při té příležitosti stoupl na šaty jisté ctihodné stařence a trochu je potrhál, zavadil o sluhu s podnosem, pak zavadil ještě o někoho, a nevšímaje si všeho toho, či lépe řečeno, všimnuv si ale neobraceje už pozornosti na nic, probíral se rovnou cestou dál a dále ku předu, až se octnul náhle před samou Klárou Olsufjevnu.

Není pochyby, že by se byl v ten okamžik s největším potěšením, ani okem nemrknuv, provalil skrz zemi; ale co se stalo, nedalo se odčinit... a jak by se také mohlo odčinit? Co tedy dělat? „Nezdaří-li se, myslí neztrácej; zdaří-li se, drž se!“ Pan Goljadkin, rozumí se samo sebou, nebyl intrikán a nebyl mistrem v leštění parket botami... To bylo nepochybné. K tomu i jezuiti se jaksí do toho připletli... Ale panu Goljadkinu nebylo nyní do jezuitů! Všechno, co chodilo, šumělo, hovořilo, smálo se – náhle jakoby na jakýsi povel utichlo a poněnáhu se skupilo kolem pana Goljadkina.

Pan Goljadkin ostatně jakoby nic neslyšel, nic neviděl; on ani nemohl pozorovati... za nic na světě nemohl pozorovati. Sklopil oči k zemi a tak tu stál, dav si mimochodem řečeno čestné slovo, že se hned této noci nějakým způsobem zastřelí. A když si dal toto čestné slovo, pan Goljadkin řekl si v duchu: „Bud', anebo!“ a k svému největšímu překvapení zcela neočekávaně počal náhle mluvit.

Započal pan Goljadkin pozdravením a zdvořilým přáním všeho dobrého. Pozdravení zdařilo se pěkně, ale při přání náš hrdina se zajiknul. On cítil, že zajíkne-li se, tu všechno najednou půjde k čertu. Nu a stalo se tak. Zajiknul se a uváz... uváz a začervenal se; začervenal se a spletl se; spletl se a zdvihl oči; zdvihl oči a rozhlédl se vůkol; rozhlédl se vůkol – a ztrnul...

Všechno stálo, všechno mlčelo, všechno čekalo; trochu dále ozval se šepot; trochu poblíže ozval se smích. Pan Goljadkin vrhl pokorný, zmatený pohled na Andreje Filippoviče. Andrej Filippovič odvětil panu Goljadkinu takým pohledem, že kdyby náš hrdina nebyl už ubit úplně, dokonale, byl by tímto pohledem zcela jistě ubit podruhé – kdyby to totiž bylo možno.

Mlčení trvalo dále.

„To se týče více domácích záležitostí a mého soukromého života, Andreji Filippoviči,“ zašeptal jedva slyšným hlasem polomrtvý pan Goljadkin; „to není příhoda oficiální, Andreji Filippoviči...“

„Styd'te se, pane, styd'te se!“ promluvil Andrej Filippovič polo po šeptmu s nevýslovným výrazem rozhorleností, promluvil ta slova, vzal za ruku Kláru Olsufjevnu a odvrátil se od pana Goljadkina.

„Nemám se čeho stydět, Andreji Filippoviči,“ odpověděl pan Goljadkin taktéž polo po šeptmu, otáčeje své nešťastné zraky vůkol sebe, a pozbyv na dobro odvahy, snažil se při té příležitosti vyhledati v překvapeném zástupu jakéhosi středu a opory pro své společenské postavení.

„Ale nic, ale nic, pánové! Nu, co na tom? Každému se může přihodit,“ šeptal pan Goljadkin, hýbaje se poněnáhu s místa a snaže se dostat se ze zástupu, jenž ho obkličoval. Udělali mu místo. Náš hrdina prošel tak tak uprostřed mezi dvěma řadami zvědavých a nechápajících diváků. Osud ho vlekl za sebou. Pan Goljadkin sám pociťoval, že osud ho vleče za sebou. Ovšem dal by mnoho za to, kdyby se mohl nacházeti nyní, aniž by zadal zdvořilosti, na svém předešlém stanovišti v síni vedle zadního schodiště; ale poněvadž to bylo nyní zhola nemožno, počal se snažiti, aby se mohl prokrásti někam do koutečka a tam státi – skromně, slušně, zvláště od ostatních, nikoho se netýkaje,

neobraceje k sobě výhradně pozornosti, ale přece tak, aby si zasloužil laskavosti hostů i hospodáře. Ale pan Goljadkin cítil při tom, že jakoby ho cosi podmílalo, jakoby se kolébal a padal.

Konečně se dobral do jakéhos koutku a stanul v něm jako cizí, dosti lhostejný pozorovatel, opíraje se rukama o lenochy dvou židlí, a zabíraje je takovým způsobem úplně ve svou moc; při tom se snažil dle možnosti vzhlednouti bodrým pohledem na hosti Olsufija Ivánoviče, kteří se skupili kolem něho. Nejbliž od něho stál jakýsi důstojník, vysoký, krásný mladík, před nímž se pan Goljadkin cítil pouhým broučkem.

„Tyto dvě židle, poručíku, jsou určeny – jedna pro Kláru Olsufjevnu a druhá pro kněžnu Čevčechanovu, která také zde tančí. Já je střežím nyní pro ně,“ pravil zadychuje se pan Goljadkin, obraceje prosebné zraky na pana poručíka. Poručík se odvrátil mlčky, s vražedným úsměvem.

Když našemu hrdinovi selhalo v jednom místě, pokusil se zkusiti štěstí někde na jiné straně a obrátil se přímo k jednomu vážnému radovi s vysokým řádovým křížem na krku. Ale rada ho změřil takovým chladným pohledem, že pan Goljadkin zřejmě pocítil, že ho náhle polili celým žberem studené vody.

Pan Goljadkin stichnul. Rozhodl se raději mlčet, na nikoho nemluvit, ukázat, že je spokojen, že je tu právě tak, jako všichni ostatní, a že položení jeho, na kolik jemu se zdá, jest aspoň také slušné. Za tím účelem upjal zrak k výložkům na rukávech svého úředního fraku, potom zdvihl oči a upřel je na jistého pána velice ctihodného, zevnějšku.

„Ten pán má paruku,“ pomyslí si pan Goljadkin, „a kdyby sundal paruku, bude mítí hlavu holou, zrovna jako je tuhle má dlaň holá.“ Učiniv tento důležitý vynález, pan Goljadkin si vzpomněl také na arabské emíry, kteří, sejmou-li s hlavy zelenou čalmu, již nosí na znamení svého příbuzenstva s prorokem Mohamedem, zůstanou také s holou, bezvlasou hlavou. Potom, bezpochyby následkem zvláštního styku ideí o Turcích ve hlavě pana Goljadkina, dostal se i na, turecké pantofle, a při té příležitosti si vzpomněl, že Andrej Filippovič nosí boty, které se podobají více k pantoflím, než k botám.

Bylo patrné, že se pan Goljadkin z části už vžil do svého položení, „Hle, kdyby tam ten lustr“ – mihnulo se ve hlavě pana Goljadkina, „kdyby se tam ten lustr nyní utrhнул a spadl na obecenstvo, běžel bych okamžitě na pomoc Kláře Olsufjevny. Až bych ji zachránil, řekl bych jí: „Nelekejte se, slečno, to nebylo nic; ale ochráncem vaším jsem já.“ Potom...“

Tu pan Goljadkin stočil oči na stranu, hledaje Kláru Olsufjevnu a spatřil Gerasimyče, starého komorníka Olsufija Ivánoviče. Gerasimyč s nad míru starostlivým, oficiálně slavnostním vzezřením kráčel přímo k němu. Pan Goljadkin sebou trhnul a sraštil čelo následkem jakéhosi neuvědomělého, ale při tom velice nepříjemného pocitu. Mašinálně se ohlédl kolem sebe: přišlo mu na mysl, aby nějak pod rukou, po tichouunku, stranou ulíznul od hřichu, aby tak nějak najednou zmizel, to jest aby věc provedl tak, jakoby pranic nepozoroval, jakoby se to vůbec ani netýkalo jeho. Avšak dříve než se náš hrdina mohl k něčemu rozhodnouti, Gerasimyč stál už před ním.

„Hled'te, Gerasimyči,“ pravil náš hrdina, obraceje se s úsměvem ke Gerasimyči; „jděte a přikažte – vidíte, tam ta svíčka na kandelábru, Gerasimyči, ona hned vypadne; tedy vidíte, přikažte, aby ji popravili. Ona opravdu hned vypadne, Gerasimyči...“

„Svíčka? I ne, svíčka stojí přímo; ale na vás se tam kdosi ptá...“

„A kdo se tam na mne ptá, Gerasimyči?“

„Abych vám řekl, opravdu nevím kdo. Přišel sluha od kohosi. Je-li tady prý Jakub Petrovič Goljadkin? Tedy mně ho zavolejte, povídá, mám mu vyřídít cosi důležitého a nutného... tak, pane!“

„Ne, Gerasimyči, vy se mýlíte; v té věci se mýlíte, Gerasimyči.“

„To pochybuju...“

„Ne, Gerasimyči, nepochybujte; tu není, Gerasimyči, pranic pochybného. Na mne se nikdo neptá, Gerasimyči; kdo pak by se na mne ptal? A tady jsem doma, to jest na svém místě, Gerasimyči.“

Pan Goljadkin si oddechl a ohlédl se kolem. Skutečně! Vše, co bylo v sále, všichni obrátili k němu oči i uši s jakousi vítězoslavnou zvědavostí. Mužští kupili se blíže a naslouchali. Dále za

nimi ulekaně si šeptaly dámy. Sám hospodář ukázal se v neveliké vzdálenosti od pana Goljadkina, i jakkoliv z jeho tváře nebylo možno souditi, že sám také přijímá přímé a bezprostřední účastenství v okolnostech pana Goljadkina, protože se všechno provádělo způsobem co nejvíce delikátním, nicméně to všechno dávalo zřejmě pocitovati hrdinovi naší povídky, že nastává pro něho rozhodný okamžik. Pan Goljadkin viděl jasně, že se přiblížila vhodná chvíle ku smělé ráně, aby zahanbil nepřátely své.

Pan Goljadkin byl vzrušen. Pocítil náhle jakési nadšení, a chvějícím se, slavnostním hlasem jal se opět mluvití, obraceje se k čekajícimu Gerasimýči.

„Nikoli, přítelíčku, mne nikdo nevolá. Ty se mýlíš. Řeknu ještě více: Ty's se mýlil i dnes ráno, když jsi mně tvrdil... když jsi si dovolil tvrdit mně, pravím (tu pan Goljadkin povýšil hlasu), že Olsufij Ivánovič, dobrodinec můj z dob nepamětných, jenž mně byl v jistém smyslu i otcem, zapovídá mně práh svůj v minutu rodinné, slavné radosti pro jeho srdce otcovské. (Pan Goljadkin se spokojeně, avšak s hlubokým citem rozhlédl kolem sebe. Na jeho řasách třpytily se slzy.) Opakuju, přítelíčku," zakončil náš hrdina; „ty's se mýlil, strašně, neodpustitelně mýlil...“

Okamžik byl dojemný. Pan Goljadkin cítil, že efekt byl rozhodný. On stál, skromně sklopiv oči a očekávaje, že Olsufij Ivánovič ho obejmje. Mezi hosty bylo znáti vzrušení a překvapení; ba i sám nepohnutelný a hrozný Gerasimýč zajiknul se při slově „To pochybuju...“, když tu náhle nešetrný orchestr z ničeho nic spustil polku.

Všchno bylo to tam, všechno vzal vítr. Pan Goljadkin sebou trhnul, Gerasimýč ustoupil o krok nazpět, všechno, co bylo v sále, rozvlnilo se, jako moře, a Vladimír Semenovič už se vznášel v prvním páru s Klárou Olsufjevnu a za ním krásný poručík s kněžnou Čevčechanovou.

Diváci zvědavě a s nadšením tlačili se pohlédnout na tanečníky, neboť polka byl tanec zajímavý, nový, modní, jenž kroužil všem hlavu. Pan Goljadkin byl na okamžik zapomenut.

Avšak náhle nastalo všeobecné vzrušení, nastal zmatek a chvat. Hudba umlkla... stala se podivuhodná příhoda. Unavená tancem Klára Olsufjevna, jedva popadajíc dechu od únavy, s planoucími tvářemi a vysoko se vzdýmajícími prsy klesla vysílena do křesla. Všchna srdce obrátila se k rozkošné čarodějce, všichni jeden přes druhého spěchali, aby jí blahopřáli a poděkovali za potěšení, které jim prokázala – když se náhle před ní ocitl i pan Goljadkin.

Pan Goljadkin byl bledý, do krajnosti vzrušený. Zdálo se, že i on byl vysílen, neboť jedva se hýbal. Na ústech mu hrál jakýsi úsměv a při tom prosebně vztahoval ruku. Klára Olsufjevna v překvapení neměla času, aby utrhla ruku a mašinálně vstala na pozvání pana Goljadkina. Pan Goljadkin zavrával vpřed jednou, podruhé, potom zdvihl nožku, potom jaksi šoupl druhou nohou, potom trochu dupnul a pak klopýtnul... chtěl také tancovat s Klárou Olsufjevnu.

Klára Olsufjevna vykřikla. Všichni přiskočili, aby vysvobodili její ruku z ruky pana Goljadkina a v okamžiku náš hrdina byl zatlačen zástupem na dobrých deset kroků daleko. Kolem něho utvořil se také hlouček. Ozval se pískot a křik dvou stařen, které pan Goljadkin div neskácel při svém ústupu. Zmatek byl hrozný; všichni se vyptávali, všichni křičeli, všichni radili. Hudba umlkla. Náš hrdina se vrtěl ve svém hloučku a mechanicky, trochu se usmívaje, cosi mumlal pro sebe, jako, proč prý by ne, a že prý polka, aspoň pokud jemu se zdá, je tanec nový a velice zajímavý, stvořený na potěšení dám... ale, když prý je tomu tak, že je srozuměn...

Avšak zdá se, že se nikdo už neptal, je-li pan Goljadkin srozuměn, nebo ne. Neboť náš hrdina pocítil, jak náhle čísi ruka padla na jeho ruku, že druhá ruka se trochu opřela o jeho záda a že ho s jakousi zvláštní péčí obracejí v jistou stranu. Konečně spozoroval, že jde přímo ke dveřím. Pan Goljadkin chtěl honem něco říci, něco podniknouti... Ale ne, už nechtěl nic. Jenom se mechanicky ještě usmíval v odpověď na to, co se s ním dalo.

Konečně pocítil, že na něho oblékají plášť, že mu narazili na oči klobouk – potom pocítil, že se nachází v síni ve tmě a v chladu, a na konec i na schodech. Tu klopýtnul a zdálo se mu, že padá do propasti; chtěl vykřiknout – a náhle se ocitnul na dvoře. Svěží vzduch zavanul mu do obličeje, a on se na chvíli zastavil. A právě v ten okamžik doletěly k němu zvuky orchestru, jenž spustil na novo. Pan

Goljadkin náhle si vzpomněl na všechno; zdálo se, že všechna pokleslá síla znova se k němu vrátila. Trhnul sebou s místa, na němž stál dosud jako přikovaný a střemhlav letěl ven, někam na vzduch, na svobodu, kam ho oči povedou...

Hlava V

Na všech petrohradských věžích, které ukazují a bijí hodiny, odbila zrovna půlnoc, když pan Goljadkin celý zmatený vyběhl na nábreží Fontánky nedaleko Izmajlovského mostu, prchaje od nepřátel, od pronásledování, od krupobití na něho namířených šnupek, od křiku poplašených stařen, od vzdychání a zděšení ženštin i od vražedných pohledů Andreje Filippoviče.

Pan Goljadkin byl ubit, ubit dokonale, v plném slova smyslu a jestliže si zachoval v tuto minutu schopnost utíkat, stalo se to pouze jakýmsi zázrakem, ve který na konec ani sám nechtěl věřit. Noc byla hrozná, listopadová, mokrá, mlhavá, deštivá, sněživá, těhotná revmatismem, rýmami, zimnicemi, bolestmi v krku, horečkami všech možných druhů a způsobů, jedním slovem všemi dary petrohradského listopadu. Vítr vyl v pustých ulicích, zdvihaje černou vodu Fontánky výše železných kruhů, upevněných v nábreží, a bujně otřásaje hubenými svítilnami na chodníku, které provázely jeho vytí tenkým pronikavým skřípotem, což tvořilo nekonečný, pisklavý, řinčivý koncert, dobře známý každému petrohradskému obyvateli.

Pršelo a sníh padal zároveň. Prorážené větrem pramenky dešťové vody stříkaly div ne horizontálně jako ze stříkačky a bodaly a sekaly tvář nešťastného pana Goljadkina jako tisíce jehel a špendlíků. Uprostřed nočního ticha, do něhož zalehaly pouze vzdálený hukot kočárů, vytí větru a skřípání svítilen, tesklivě se ozývalo šplíchání a zurčení vody, stékající se všech střech, stříšek nad vchody, žlabů a říms na žulovou dlažbu chodníku. Ani duše nebylo ni v blízkou, ni v dále, ba zdálo se, že ani nemůže býti v takovou dobu a za takovéto nepohody.

A tak samotný pan Goljadkin, sám se svou zoufalostí cupal v tu dobu po chodníku Fontánky svým obvyklým drobným spěšným krůčkem, chvátaje, aby doběhl co možná brzy do své Šestilávočné ulice, do svého bytu ve třetím poschodí.

Ačkoli sníh, déšť a vše to, proč nemáme ani jména, když se rozdovádí vichřice a plískanice pod petrohradským listopadovým nebem, najednou, jedním rázem učinilo útok na zničeného nešťastníka pana Goljadkina, a nemajíc s ním ani sebe menšího slitování, nedávalo mu oddechu, pronikalo mu do kostí, zalepovalo oči, provívalo ho ze všech stran, shánělo ho s cesty a zbavovalo ho poslední špetky rozvahy: ačkoli se to všechno jedním rázem vrhlo na pana Goljadkina, jakoby se bylo schválně spolčilo a smluvilo se všemi nepřátely za tím účelem, aby mu připravilo povedený den, večer a noc – pan Goljadkin přes to přese všechno zůstal skoro necitelným ke všem těm posledním projevům pronásledujícího jej osudu; tak silně otřásl a zničilo ho vše to, co se s ním přihodilo před několika minutami u pana státního rady Berendějeva!

Kdyby nyní nestranný, nezaujatý nějaký pozorovatel pohlédl mimochodem, ze strany na tesklivý spěch pana Goljadkina, i ten by okamžitě byl proniknut veškerou strašnou hrůzou jeho nehod a řekl by zcela jistě, že pan Goljadkin hledí nyní tak, jakoby se chtěl sám před sebou někde schovat, jako by sám před sebou chtěl někam uprchnout!

A bylo tomu vskutku tak. Řekneme více: pan Goljadkin nejenom si přál uprchnouti sám před sebou, nýbrž úplně se zničit, nebýti, proměnit se v prach a popel, v tyto minuty nepozoroval nic kolem sebe, nerozuměl ničemu, co se dalo vůkol něho, a hleděl tak, jako by pro něho ve skutečnosti nebylo ani nepřijemnosti této sychravé noci, ani dlouhé cesty, ani deště, ani sněhu, ani větru, ani vši té ošklivé nepohody. Jedna kaloše, která se smekla s pravé boty pana Goljadkina, zůstala v blátě a ve sněhu na chodníku Fontánky a pana Goljadkina ani nenapadlo, aby se pro ni vrátil, neboť nespozoroval, že ji ztratil. Byl tak pomaten, že několikrát, nedbaje ničeho, co se děje kolem, a proniknut úplně dojmem svého nedávného, strašného pádu, náhle zůstával nehybně státi jako sloup

uprostřed chodníku. V takový okamžik umíral, mizel. Potom sebou náhle trhnul jako zběsilý, a běžel, běžel, neohlédaje se, jakoby prchal před pronásledovnicí, před jakousi ještě hroznější nehodou...

Opravdu, jeho postavení bylo hrozné!

Konečně, pozbyv sil, pan Goljadkin stanul, opřel se o nábrežní zábradlí jako člověk, kterému se náhle spustila z nosu krev a upřeně začal pohlížeti na kalnou, černou vodu Fontánky. Není známo, mnoholy času strávil tímto zaměstnáním. Jen tolik je známo, že v tu minutu zoufalost pana Goljadkina dostoupila takového stupně, že tak byl duševně rozdrásán, tak byl zmučen, tak zeslábl a pozbyl beztoho už nepatrných zbytků své duchapřítomnosti, že zapomněl na všechno, i na Izmajlovský most, i na Šestilávočnou ulici i na svou přítomnost...

A co také? Vždyť jemu bylo všechno jedno, věc je vykonána, skončena, rozhodnutí potvrzeno a podepsáno; co tedy?..

Náhle... náhle se otřásl celým tělem a nevolky uskočil dva kroky stranou. S nevysvětlitelným nepokojem počal se ohlížeti kolem sebe; ale nikdo tu nebyl, nic zvláštního se nepřihodilo, – ale přece... přece se mu zdálo, že nyní, právě v tento okamžik někdo stál zde u něho, zrovna vedle něho a také se opíral o nábrežní zábradlí, a – divná věc! – mluvil něco, cosi mu řekl na rychlo, úsečně, ne zcela srozumitelně, ale něco takového, co mu bylo blízké, co se ho týkalo.

„Či se mně to jen zdálo?“ pravil pan Goljadkin, znova se ohlížeje vůkol sebe. „A kde to vlastně stojím?.. Ech, ech!“ dodal, pokývav hlavou a při tom s nepokojným, tesklivým pocitem, ano se strachem počal upíratí oči v kalnou, mokrou dál, napínaje ze všech sil svůj zrak a všemi silami se snaže proniknouti krátkozrakým pohledem svým mokré prostředí, jež se rozprostíralo před ním. Ale nebylo tam nic nového, nic zvláštního nepadlo do oka panu Goljadkinu.

Zdálo se, že všechno bylo v pořádku, jak se sluší a patří, to jest sníl se sypal ještě hustěji, hruběji a silněji; ve vzdálenosti dvaceti kroků nebylo vidět praničeho; svítily skřípaly ještě pronikavěji než dříve, a vítr – zdálo se – ještě plačtivěji, ještě žalostněji táhl svou tesklivou píseň, jako neodbytný žebrák, jenž chce vyprositi měděný groš na kus chleba.

„Ech, ech! Co jen se to děje se mnou?“ opětoval si pan Goljadkin, vydav se znova na cestu a stále se při tom ohlížeje. V tu dobu jakýsi nový pocit ozval se v celé bytosti pana Goljadkina, jako by tesklivost a zase jako by strach... Zimničný záchvěv proběhl jeho žilami. Okamžik ten byl nesnesitelně nepříjemný!

„Vždyť to nic není,“ pravil sám k sobě, aby si dodal myslí; „nic to není; možná, že to pranic neznamená, ani cti to nepošpiní. Snad to tak bylo třeba,“ pokračoval, sám nechápaje, co mluví. „Snad se to všechno svým časem obrátí k lepšímu, nebude nač si stýskat a pravda vyjde na jevo.“

Mluvě takovým způsobem a slovy sobě ulevuje pan Goljadkin sebou otřásl, shodil se sebe sněhové vločky, jež mu pokryly hustou vrstvou klobouk, límec, plášť, nákrčník, boty a všechno; – avšak podivného pocitu, podivné neurčité tesklivosti své nemohl se zbaviti, ji nemohl se sebe setřásti. Kdesi daleko ozvala se dělová rána.

„Nu, počasí!“ pomyslně si náš hrdina; „snad nebude povodeň? Střílejí z děla, voda se patrně zdvihla příliš vysoko.“

Sotva že však dořekl, či vlastně pomyslně si ta slova, pan Goljadkin spatřil před sebou člověka, jenž mu šel vstříc a jenž patrně také, jako on někde se opozdil. Zdálo by se, že je to věc nepatrná, nahodilá; ale, neznámo proč, pan Goljadkin se zarazil, ba i strach na něho padl. Ne, že by se bál špatného člověka, ale tak, možná... „Kdož ví, kdo je ten opozdilý člověk,“ mihnulo se hlavou pana Goljadkina; „může být, že právě on snad je tu nejdůležitější, že nejde jen náhodou, že má určitý cíl, že křížuje mou cestu, mne se dotýká.“

Ostatně dosti možná, že myšlenky pana Goljadkina nebyly právě takové, nýbrž že jen pocítil okamžitě cosi podobného a velice nepříjemného. Nebylo však času dlouho přemýšletí a pociťovati. Příchozí byl už na dva kroky od pana Goljadkina. Pan Goljadkin ze zvyku si pospíšil vzítí na sebe zvláštní tvářnost, kterou vyjadřoval, že on, pan Goljadkin, jde svou cestou, že mu do nikoho nic není, že cesta je pro všechny dosti široká a že on, Goljadkin, nikomu nepřekáží.

Náhle však se zarazil, jakoby přimražený, jakoby bleskem poražený a potom se rychle obrátil nazpět za mimojdoucím, jedva že tento ho minul; obrátil se s takovým vzezřením, jakoby bylo něco ze zadu do něho strčilo, jako by byl vítr obrátil jeho větrnou korouhvičku. Mimojdoucí rychle mizel v sněhové metelici. Také chvátal, byl taktéž, jako pan Goljadkin, odět a zahalen od hlavy do paty, a taktéž, jako on, cupal drobnými, rychlými krůčky po chodníku Fontánky, trochu při tom poklusáváje.

„Co, co je to?“ šeptal pan Goljadkin, nedůvěřivě se usmívaje, při tom však se otřásl celým tělem. Mráz mu přeběhl po zádech.

Zatím mimojdoucí zmizel úplně, už nebylo slyšeti ani jeho kroků a pan Goljadkin pořád ještě stál a hleděl za ním. Nicméně i on se konečně vzpamatoval.

„Nu, co to vlastně je,“ pomyslel si rozmrzele; „co pak jsem opravdu pozbyl rozumu?“ Při tom se obrátil a šel dále svou cestou, čím dál tím víc urychluje kroky a snaže se raději o ničem nepřemýšleti. Zavřel za tím účelem dokonce i oči. Náhle ve skučícím větru a hluku nepohody doletěl k jeho sluchu opětně zvuk něčích, velice už blízkých kroků. Škubnul sebou a otevřel oči.

Před ním ve vzdálenosti asi dvaceti kroků černal se opět jakýsi rychle k němu se blížící člověk, člověk tento chvátal, šel drobnými, rychlými kroky; mezera se bystře zmenšovala. Pan Goljadkin mohl si už dobře prohlédnouti svého nového, opozdivšího se soudruha – prohlédl si ho a vzkřikl překvapením a hrůzou; nohy pod ním klesly. Byl to týž, jemu známý chodec, kterého před deseti minutami viděl kráčet mimo sebe, a který se zcela neočekávaně nyní opět před ním objevil.

Ale nejen že tento div překvapil pana Goljadkina – a překvapen byl pan Goljadkin tak, že se zastavil, vzkřiknul a chtěl cosi promluvit; nýbrž pustil se dokonce i za neznámým a zavolal na něho, aby jej tím rychleji zastavil. Neznámý skutečně se zastavil – tak asi deset kroků od pana Goljadkina a sice tak, že světlo z blízké svítilny padalo na celou jeho postavu, zastavil se, obrátil se k panu Goljadkinu a s netrpělivě mrzutou tváří čekal, co mu řekne.

„Odpusťte, snad jsem se zmýlil,“ vykoktal třesoucím se hlasem náš hrdina. Neznámý se mlčky a mrzutě obrátil a rychle šel dále svou cestou, jakoby chvátal, aby nahradil dvě sekundy, ztracené s panem Goljadkinem.

Co pak se týče pana Goljadkina, v tom se rozechvěly všechny žilky, kolena se mu podehnula, oslábla, tak že zastenal a přisedl na kamenný sloupek u chodníku. A bylo skutečně od čeho přijít v takový úžas. Hlavní věc je ta, že onen neznámý zdál se mu nyní najednou jaksi známým. To by ostatně nebylo nic. Ale on poznal, skoro úplně poznal nyní tohoto člověka. Často ho vídal, tohoto člověka, kdysi ho vídal, ba ještě nedávno, ale kde? Snad ne včera? Avšak ani to nebyla hlavní věc, že pan Goljadkin ho vídal často; vždyť zvláštního v tom člověku nebylo skoro pranic a na první pohled nebudil rozhodně v nikom zvláštní pozornosti tento člověk. Byl to člověk, jako všichni, slušný, rozumí se, jako všichni slušní lidé, a měl snad leccaké, možná že i dosti význačné přednosti – slovem byl to člověk úplně svůj. Pan Goljadkin nechoval ani nenávisti, ani nepřátelství, ba ani sebe lehčí nepřítzň k tomuto člověku; spíše naopak, zdálo by se. Přece však (a v této okolnosti spočívala právě hlavní síla) přece však za všechny poklady světa nepřál by si setkat se s ním, a zejména setkat se tak, jako nyní na příklad.

Řekneme ještě více: pan Goljadkin znal úplně tohoto člověka; věděl dokonce, jak ho i zovou, jaké jest příjmení tohoto člověka, a přece by se za nic, za nijaké poklady světa neodhodlal nazvat ho, nepřiznal by se, že ví, že se jmenuje takto, tak že mu říkají po otcí a takové že jest jeho příjmení.

Jak dlouho trvalo překvapení pana Goljadkina a jak dlouho proseděl na chodníkovém sloupku, nemohu říci; náhle však, vzpamatovav se trochu, vstal a dal se do běhu, co měl síly, neohlížeje se; ztrácel dech, dvakrát klopýtnul, div neupadl a při té příležitosti osířela i druhá bota pana Goljadkina, kterou také opustila kaloše. Konečně pan Goljadkin zvolnil trochu krok, aby nabral dechu, ve spěchu ohlédl vůkol a uviděl, že, ani toho nepozoruje, proběhl celou svou cestu po Fontánce, přešel Aničkův most, minul část Něvského prospektu a nyní stojí na úhlu Litějně ulice.

Pan Goljadkin zahnul do Litějně.

Stav jeho v ten okamžik podobal se stavu člověka, stojícího nad strašným srázem, když půda se pod ním trhá, už se láme, už se pohnula, vzala převahu, padá, táhne jej s sebou do propasti, a nešťastník po celou tu dobu nemá síly ani pevného ducha, aby uskočil nazpět, aby odtrhl své oči od zející propasti. Ta propast ho táhne k sobě a on zkočí konečně do ní sám, aby tím uspíšil okamžik své shouby.

Pan Goljadkin věděl, cítil a byl úplně přesvědčen, že se mu cestou přihodí něco nedobrého, že se strhne nad ním ještě nějaká nepříjemnost, že se, na příklad, setká ještě jednou se svým neznámým; ale – divná věc – on si skoro přál tohoto setkání, pokládal je za nevyhnutelné a prosil jedině, aby se to všechno odbylo co nejrychleji, aby se stav jeho vysvětlil jakýmkoliv způsobem, ale rychle.

Mezi tím však stále běžel a běžel, jakoby jím hýbala jakási postranní síla; neboť v celé bytosti své cítil jakési oslabení a oněmění; přemýšlet nemohl o ničem, ačkoliv jeho pomysly se chytaly všeho, jako trní. Jakýsi zbloudilý psíček, celý mokrý a zkřehlý, přichytil se pana Goljadkina a také běžel vedle něho, jakoby měl na spěch, stáhnuv ohon a uši a chvílemi plaše a se strany na něho pohlížeje.

Jakási vzdálená, dávno už zapomenutá myšlenka – vzpomínka o jakési dávné příhodě – přišla mu nyní do hlavy, bušila jakoby kladívkem v jeho hlavě, nedávala mu pokoje, neodstupovala od něho. „Eh, ten ošklivý psík!“ šeptal pan Goljadkin, sám sebe nechápaje.

Konečně spatřil svého neznámého na rohu Italské ulice. Jen že neznámý nešel mu nyní vstříc, nýbrž bral se tímž směrem jako on, a také běžel několik kroků před ním. Došli konečně do ulice Šestilávočné. Panu Goljadkinu zkrátil se dech. Neznámý stanul zrovna před tím domem, ve kterém bydlil pan Goljadkin. Ozval se zvuk zvonku a skoro současně zaskřípla závora. Dvířka se otevřela, neznámý se sehnul, mihnul se a zmizel. Skoro v též okamžik přiběhl i pan Goljadkin a jako střela vletěl pod vrata. Neposlouchaje bručícího podomka a jedva dechu popadaje vběhl na dvůr a hned uviděl svého zajímavého soupevníka, jenž byl minutku na rozpacích. Ale tu se již neznámý pustil po těch schodech, které vedly k bytu pana Goljadkina. Pan Goljadkin vrhl se za ním. Schodiště bylo tmavé, vlhké a špinavé. Na všech odpočívadlech bylo nastaveno množství všelikeho haraburdí, patřícího nájemníkům, tak že cizí neobeznalý člověk, jenž přišel náhodou na tyto schody za tmavé doby, byl nucen lézt po nich dobré půl hodiny, jsa v nebezpečí, že si tu poláme nohy a proklínaje spolu se schodištěm i své známé, kteří se ubytovali tak nepohodlně.

Ale soupevník pana Goljadkina jakoby tu byl obeznalý, jako domácí; běžel po schodech lehce, bez obtíží s úplnou znalostí místností. Pan Goljadkin už mu byl v patách; podelek pláště neznámého člověka udeřil ho dokonce dvakrát nebo třikrát po nose. Srdce mu trnulo v prsou. Tajemný člověk zastavil se zrovna naproti dveřím obydlí pana Goljadkina, klepnul do nich a (což by jindy pana Goljadkina naplnilo údivem) Petruška, zrovna jakoby byl čekal a ani spat nešel, ihned otevřel dvěře a kráčel za vcházejícím člověkem se svíčkou v ruce.

Celý bez sebe vběhl do svého obydlí hrdina naší povídky. Nesňav pláště a klobouku přešel síňku a jako hromem omráčený stanul na prahu svého pokoje. Všechny předtuchy pana Goljadkina splnily se úplně. Vše, čeho se obával a co předvídal, stalo se zjevným skutkem. Dech se mu zarazil, hlava se zakroužila. Neznámý seděl před ním také v plášti a v klobouce na jeho vlastní posteli trochu se usmívaje a přimhouřiv maličko oči, přátelsky mu kynul hlavou.

Pan Goljadkin chtěl vykřiknout, ale nemohl, chtěl protestovat nějakým způsobem, ale nedostávalo se mu sil.

Vlasy mu vstaly na hlavě, a hrůzou zbaven smyslů sklesl na sedadlo.

Však bylo také proč. Pan Goljadkin poznal úplně svého nočního druha. Noční druh jeho nebyl nikdo jiný, než on sám – sám pan Goljadkin, druhý pan Goljadkin, ale dokonale takový, jako on sám: slovem jeho dvojník v plném slova smyslu... —

Hlava VI

Druhého dne zrovna v osm hodin pan Goljadkin procitl na své posteli. Ihned všechny neobyčejné věci včerejšího dne a celá k víře nepodobná, podivná noc s nemožnými skoro příhodami představily se jedním rázem, najednou jeho obrazivosti a paměti. Taková krutá, pekelná zlomyslnost jeho nepřátel a zejména poslední důkaz oné zlomyslnosti zmrazily srdce pana Goljadkina.

Ale zároveň vše to bylo tak divné, nepochopitelné, divoké a zdálo se tak nemožným, že opravdu bylo těžko víru dáti všem těm příhodám. Pan Goljadkin byl by ochoten uznati to všechno za nesplnitelný horečný sen, za okamžité poblouzení fantazie, za zatmění mysli, kdyby na své štěstí nebyl věděl z hořké životní zkušenosti, kam může časem člověka dovésti zlomyslnost, kam může časem dojíti krutost nepřitele, mstícího se za čest a ctižádost. Mimo to zemdlelé údy pana Goljadkina, brnící hlava, bolesti v pasu a silná rýma mocně dosvědčovaly a hájily veškeru pravděpodobnost včerejší noční procházky a z části i všeho ostatního, co se přihodilo za oné procházky.

Ostatně pan Goljadkin už dávno věděl, že tam u nich se cosi připravuje, že tam mají kohosi druhého. Co tedy nyní? Dobře si všechno rozmysliv pan Goljadkin se rozhodl, že bude mlčet, pokoří se a v této věci nebude prozatím protestovat.

„Možná, že to bylo jen tak, chtěli mně nahnati strachu; až uvidí, že já nic, že neprotestuju a úplně se pokořuju, s pokorou vše snáším, vzdají se, sami se vzdají, sami první ustoupí.“

Takové tedy myšlenky byly ve hlavě pana Goljadkina, když protahuje se na své posteli a rovnaje své ztrmácené údy čekal, až se podle zvyku objeví v jeho pokoji Petruška. Čekal už asi čtvrt hodiny; slyšel, jak se lenoch Petruška za přehrádkou obíral se samovarem, ale nikterak se nemohl odhodlati, aby na něho zavolal. Řekneme ještě více: pan Goljadkin se vlastně trochu bál té chvíle, až se nyní setká s Petruškou tváří v tvář.

„Vždyť Bůh ví,“ myslil si, „vždyť Bůh ví, jak nyní pohlíží na celou tu věc ten darebák. On tam sice mlčí, v hlavě má své myšlenky.“

Konečně dvěře skřípnuly a objevil se Petruška s podnosem v rukou. Pan Goljadkin plaše na něho vzhlédl se strany, čekaje s netrpělivostí, co bude, čekaje, neřekne-li snad něco vzhledem k známé okolnosti. Ale Petruška neřekl nic, naopak byl jaksi nemluvnější, přísnější a zlostnější, než obvyčejně, a pohlížel na všechno zespod obrví.

Vůbec bylo patrné, že jest čímsi krajně nespokojen. Nepohlédl ani jednou na svého pána, což mimochodem řečeno trochu bodnulo pana Goljadkina. Postavil na stůl všechno, přinesl s sebou, obrátil se a odešel mlčky za svou přehrádku.

„Ví, ví, všechno ví, ničema!“ bručel pan Goljadkin, sedaje k čaji. Nicméně náš hrdina nepoptal se na nic svého sluhy, ačkoli Petruška několikrát potom přicházel do pokoje z různých příčin.

Pan Goljadkin byl v neobyčejně vzrušeném stavu duševním. Bál se také jít do úřadu. Měl mocnou předtuchu, že vlastně tam bude něco takového, co nemá být. „Což když tam přijdu,“ myslil si, „a narazím tam na něco. Nebude lépe, abych měl strpení? Nebude lépe, abych nyní sečkal? Ač tam dělají, co chtějí a já bych tu dnes počkal, sebral bych své síly, zotavil bych se, rozmyslil bych si lépe celou tu záležitost, pak bych vyčkal příhodného okamžiku, přišel bych znenadání, jako když se sníh na hlavu snese a sám bych se tvářil, jakoby nic.“

Rozmýšleje takto, pan Goljadkin kouřil dýmku za dýmku; čas letěl; bylo už skoro půl desáté.

„Vždyť je už půl desáté,“ pomyslil si pan Goljadkin? „do úřadu jest už pozdě. A mimo to nejsem zdrav, rozumí se, nejsem zdrav; kdož může popírat, že nejsem zdrav? Co tedy? Pošlou-li se přesvědčit, ať si přijde vykonavatel; ale co mně vlastně schází? Záda mě bolí, kašel, rýma. Skutečně, vždyť nemohu jít, nijak nemohu za takové nepohody; mohl bych se rozstonat a potom snad i umřít; panuje taková úmrtnost nyní... Takovými úvahami pan Goljadkin upokojil úplně své svědomí a hned napřed se ospravedlnil sám před sebou pro ten případ, až dostane domluvu, kterou čekal od Andreje Filippoviče pro nedbalost v úřadě. Vůbec za všech podobných okolností náš hrdina velice rád se

ospravedlňoval sám před sebou různými nevývratnými důvody a uspokojoval takým způsobem úplně své svědomí.

Uspokojiv tedy úplně své svědomí, chopil se dýmky, nacpal ji a sotva že ji počal řádně rozkuřovati, rychle se vzb chopil s pohovky, dýmku odhodil, na spěch se umyl, oholil se, učesal, oblekl na sebe úřední frak a vše ostatní, vzal s sebou nějaká akta a letěl do úřadu.

Do své kanceláře pan Goljadkin vstoupil plaše, s bojácným očekáváním čehosi nedobrého – s očekáváním sice neuvědomělým, neurčitým, ale zároveň nepříjemným; ostýchavě sedl na své obvyklé místo vedle vrchního kancelisty Antona Antonoviče Sětočkina. Na nic nepohlížeje a nedávaje se vytrhovati vnikl ihned v obsah papírů, ležících před ním. Rozhodl se a dal si slovo, že se bude varovati všeho vyzývavého, všeho toho, čím by si mohl zadati, jako na příklad neskromných dotazů, žertů s jakékoli strany a neslušných narážek, týkajících se všelikých okolností včerejšího večera; ba rozhodl se, že se vzdá pro tentokrát všech obvyklých uctivostí se svými soudruhy, totiž otázek o zdraví a pod.

Avšak jest patrné, že zachovati se takovým způsobem bylo nelehko, ba nemožno. Nepokoj a nevědomost věcí, jež se ho blízko dotýkaly, vždycky ho trápily více, než to, čím se ho dotýkaly. To bylo příčinou, že přes to, že si dal slovo nevsímati si ničeho, ať se děje cokoli a varovati se všeho, ať si je to cokoli, pan Goljadkin chvílemi potaji ztichounka zdvihal hlavu a kradmo se rozhlížel kolem sebe na pravo, na levo, pozoroval tváře svých soudruhů a hleděl z nich vypátrati, nestalo-li se něco nového a zvláštního, co by se ho týkalo a co se před ním tají s nějakým nešlechtným úmyslem. Předpokládal totiž, že všechny včerejší okolnosti musí býti nezbytně v jakémsi spojení s tím, co ho nyní obkličovalo. Konečně ve své stísněnosti počal si přát, aby se to všechno rozřešilo, ať si už jakkoliv, ale co možná brzy; ať si třeba nějakým neštěstím – vše jedno! V tom už osud popadl pana Goljadkina: ještě ani nedomyslel své přání a pochybnosti jeho najednou se rozřešily, ovšem velice podivným a zcela neočekávaným způsobem.

Z nenadání skřípnuly dvěře z druhého pokoje tichounce a ostýchavě, jako by tím prozrazovaly, že přicházející osoba jest velice nepatrná, a jakási postava, panu Goljadkinu ostatně velmi dobře známá, ostýchavě přistoupila právě k tomu stolu, u kterého se nalézal náš hrdina. Hrdina náš nezdvihl hlavy – ne; popatřil na onu osobu jen kradmo, jen malinkým pohledem, ale už tím poznal všechno, pochopil všechno do nejmenších podrobností. Zahořel studem a schýlil k aktům svou nešťastnou hlavu za tímž účelem, za kterým pštros, pronásledovaný lovcem, schovává svou hlavu v horkém písku.

Nový příchozí poklonil se Andreji Filippoviči a hned na to ozval se napjatě laskavý hlas, takový hlas, jakým mluví přednostové ve všech úřadech s nově přibylými podřízenými.

„Sedněte si tuhle,“ pravil Andrej Filippovič, ukazuje nováčkovi na stůl Antona Antonoviče, „tady, naproti panu Goljadkinu, a práci dostanete hned.“

Andrej Filippovič zakončil tím, že udělal nově přibylému kvapný posuněk, znamenající zdvořilé napomenutí a potom se bez prodlení zahloubal do obsahu různých listin, kterých před ním ležela celá kůpa.

Pan Goljadkin zdvihl konečně oči, a jestliže nepadl do mdlob, stalo se to jedině proto, že už předem všecko tušil, že už předem byl o všem zpraven, uhodnuv v duchu, kdo jest nový příchozí. První pohyb pana Goljadkina záležel v tom, že se rychle rozhlédl vůkol sebe – nešeptají-li si někde, nevysype-li se odněkud nějaký kancelářský vtíp o této věci, nezkrívila-li se něčí tvář překvapením, nespada-li konečně někdo pod stůl leknutím. Ale k největšímu svému podivení pan Goljadkin nevypátral na nikom pranic podobného. Chování pánů soudruhů a spoluúředníků pana Goljadkina ho překvapilo. Zdálo se mu, že se to přičí zdravému smyslu. Pan Goljadkin se až lekl tohoto neobyčejného mlčení. Skutečnost mluvila za sebe; věc byla podivná, nápadná, divoká. Nebylo možno, aby sebou nikdo nehnul.

Vše to, rozumí se, jenom se mihnulo v hlavě pana Goljadkina. Sám on jakoby hořel na slabém ohni a nebylo se čemu divit. Ten, kdo seděl nyní naproti panu Goljadkinu, byl úžas pana Goljadkina, byl stud pana Goljadkina, byl to včerejší přízrak pana Goljadkina, slovem byl to sám pan Goljadkin – ne ten pan Goljadkin, který seděl nyní na židli s otevřenými ústy a se zkamenělým perem v ruce; ne

ten, který zastával úřad příručního pana kancelisty; ne ten, který se rád ztratil a zmizel v zástupu; ne ten, jehož chůze jasně vyjadřovala: „Nedotýkejte se mne, já se vás také nedotknu," aneb: „Nedotýkejte se mne, vždyť já se vás také nedotýkám;" – ne, to byl jiný pan Goljadkin, docela jiný, ale zároveň úplně podobný k prvému, téže postavy, téhož složení těla, taktéž oblečený, s takovoutěž lysinou – slovem nic, pranic nescházelo k úplné totožnosti, tak že kdyby je vzali a postavili vedle sebe, nikdo by nemohl rozhodnouti, kdo je pravý Goljadkin a kdo falešný, kdo starý a kdo nový, kdo je originál a kdo je kopie.

Nás hrdina, je-li možno takové porovnání, nacházel se nyní v postavení člověka, jímž se baví nějaký čtverak tím, že ze žertu obrací na něho kradmo sluneční paprsky skleněnou čočkou.

„Co je to, sen či co?" pomyslí si; „je to skutečnost či pokračování včerejšího? Jak to? Jakým právem se to děje? Kdo dovolil takového úředníka, kdo dal na to právo? Spím snad, sním?"

Pan Goljadkin se pokusil štípnouti se, ano chtěl štípnouti i někoho jiného... Ne, není to sen, to je jisté. Pan Goljadkin cítil, že se pot s něho řine potůčky, že se s ním děje cosi neobyčejného a dosud nevidaného, a proto, aby neštěstí bylo úplné, i neslušného, neboť pan Goljadkin chápal a cítil, jaká to pro něho nevýhoda, býti v takové paskvilné věci prvním příkladem.

Na konec zmocnila se ho až i pochybnost o svém vlastním bytí a ačkoli byl už předem na vše připraven a sám si přál, aby se jeho pochybnosti rozřešily ať si jakýmkoliv už způsobem, přece sama podstata okolností stála za tu neočekávanost. Stísněnost ho škrtila a mučila. Chvillemi pozbýval úplně smyslů a paměti. Vzpamatovav se po takovém okamžiku, pozoroval, že mašínálně, nevědomky jezdí perem po papíře. Nedůvěřuje sobě, počal prohlížeti vše, co napsal a ničemu nerozuměl.

Konečně druhý pan Goljadkin, jenž seděl dosud tiše a pracoval, vstal a zmizel ve dveřích druhého oddělení za jakousi příčinou. Pan Goljadkin se ohlédl – nic, všude ticho; bylo slyšeti jen skřípání per, šustění převráceného papíru a hovor v koutech, vzdálenějších od sedadla Andreje Filippoviče. Pan Goljadkin vzhlédl na Antona Antonoviče, a poněvadž bezpochyby tvář našeho hrdiny úplně vyjadřovala jeho nynější duševní stav a harmonovala s ním, následkem čehož byla v některém vzhledě vysoce pozoruhodna, proto dobrý Anton Antonovič odložil pero stranou a s jakýmsi neobyčejným účastenstvím optal se pana Goljadkina, je-li zdrav.

„Já jsem, Antone Antonoviči, chvála Bohu, zdrav," odpověděl pan Goljadkin, zajíkaje se; „úplně zdrav, Antone Antonoviči; teď to ujde, Antone Antonoviči," dodal nerozhodně, nemaje ještě plnou důvěru k často jmenovanému Antonu Antonoviči.

„Ah! A mně se zdálo, že jste churav; ostatně nebylo by divu, kdyby se vám něco přihodilo! Zvláště nyní, když panují pořád takové nemoci. Víte..."

„Ano, Antone Antonoviči, vím, že panují takové nemoci... Ale já jsem vlastně, Antone Antonoviči," pokračoval pan Goljadkin, upjatě pohlížeje na Antona Antonoviče, „já... vidíte, Antone Antonoviči, já vlastně ani nevím, jak bych vám, to jest, chci říci, s kterého konce bych měl začít, Antone Antonoviči..."

„Co? Já vám... vidíte, abych se přiznal, já vám neporozuměl zcela dobře; poslechněte, vysvětlíte mně podrobněji, co vám vadí, že se nemůžete náležitě vyjádřit," namítl Anton Antonovič, jenž sám byl také v rozpacích, vida, že panu Goljadkinu vytryskly až i slzy z očí.

„Já opravdu... Tady, Antone Antonoviči... tady je úředník, Antone Antonoviči..."

„Nu! Já dosud nechápu."

„Chci říci, Antone Antonoviči, že je tu nově nastupující úředník."

„Ano, jest; má stejné příjmení, jako vy."

„Jak?" vzkřikl pan Goljadkin.

„Povídám, že má stejné příjmení, jako vy; taky Goljadkin."

„Není váš bratr?"

„Ne, Antone Antonoviči, já..."

„Hm! Tak vidíme; a mně se zdálo, že bude asi blízký váš příbuzný. Víte, jest mezi vámi taková, abych řekl jaksi rodinná podobnost."

Pan Goljadkin zkameněl překvapením a na některou dobu nebyl schopen slova. Tak lehkomyšlně mluvit o věci tak podivné, tak nevídané, o věci opravdu vzácné, o věci, která by vzrušila sebe méně zaujatého pozorovatele a mluvit o rodinné podobnosti, když je všechno jasno jako v zrcadle!

„Hleďte, co bych vám poradil, Jakube Petroviči," pokračoval Anton Antonovič. „Zajděte k lékařům a poradte se s nimi.

Hleďte, vy vyhlížíte docela chorobně. Zvláště vaše oči...

víte, mají takový zvláštní výraz..."

„Ne, Antone Antonoviči, jsem vám ovšem povděčen... to jest, rád bych se vás optal, co ten úředník?" „Nu?"

„Totiž, nespozoroval-li jste, Antone Antonoviči, něčeho zvláštního na něm... něčeho příliš výrazného?" „Kterak to?"

„Totiž já chci říci, Antone Antonoviči, takové nápadné podobnosti k někomu, na příklad ke mně. Zmínil jste se právě, Antone Antonoviči, o rodinné podobnosti; tak mimochodem jste se o tom zmínil... Víte, bývají někdy blíženci, podobní sobě jako dvě kapky vody, tak že jich ani nelze rozeznati. A právě na to bych se rád zeptal."

„Opravdu," pravil Anton Antonovič, trochu se zadumav a jakoby byl nyní překvapen takovou okolností. „Opravdu! Máte pravdu; podobnost skutečně nápadná a vy jste se správně vyjádřil. Opravdu možno pokládati jednoho za druhého," pokračoval, víc a více otevíraje oči. „A víte li, Jakube Petroviči, je to až podivuhodná podobnost, fantastická, jak se někdy říká, totiž zrovna jako byste to byl vy... Spozoroval jste, Jakube Petroviči? Já sám jsem vás chtěl požádat za vysvětlení, ale přiznám se, z počátku jsem té věci nevěnoval náležitou pozornost. Div, skutečný div! A poslechněte, Jakube Petroviči, vždyť vy nejste zdejší rodák?"

„Nejsem."

„A on také není zdejší. Snad jste oba z jedné krajiny. Smím se ptát, kde se vaše paní maminka nejvíce zdržovala?"

„Pravil jste... pravil jste, Antone Antonoviči, že on není zdejší?"

„Ano, není ze zdejší krajiny. Ale, hleďme, to je opravdu podivné!" pokračoval povídavý Anton Antonovič, jemuž působilo opravdovou radost, mohl-li se o něčem rozpovídati. „To může skutečně upoutat zvědavost. A vidíte, člověk jde tak často mimo něho, zavadí o něho, strčí do něho a nic nepozoruje. Ostatně, z toho si nic nedělejte. Bývá to. To je, víte... něco podobného, poslyšte, přihodilo se také mé tetě s matčiny strany; ona také před svou smrtí viděla sebe dvojnásobně..."

„Ne, já... odpusťte, že vás vytrhuju, Antone Antonoviči, – já bych, Antone Antonoviči, rád zvěděl, co je to za úředníka, totiž jaké má zde postavení?"

„Ach je tu na místě nebožtíka Semena Ivánoviče, na uprázdněné místo se dostal. Místo se uprázdnilo a obsadili je. Ubožák nebožtík Semen Ivánovič; vždyť prý tři děti zanechal, jedno menší než druhé. Vdova padla k nohám jeho excellence. Ostatně, povídá se, že tají: má prý peníze, ale tají je..."

„Ne, Antone Antonoviči, já chtěl... mám totiž na mysli pořád tu okolnost..."

„Kterou? Ach ano! Ale proč pak vás to tak zajímá? Povídám vám: nic si z toho nedělejte. To jen tak na čas. Co na tom? Vy jste svůj člověk; to už tak sám Pán Bůh zařídil, byla to Jeho vůle, a reptati na to bylo by hříšné. V tom je patrna Jeho moudrost. A vy, Jakube Petroviči, nejste v tom, na kolik já rozumím, ničím vinen. Málo-li je divů na světě! Matka příroda je štedrá; vás za to nikdo nepovede k odpovědnosti, vy za to odpovídat nebudete. Vidíte, na příklad, když už tak mluvíme, slyšel jste, doufám, jak ta – kterak jim tento, ano siamská dvojčata, jak srostla dohromady zády, a tak i žijí, jedí a spí pohromadě. A veliké peníze prý vyberou."

„Dovolte, Antone Antonoviči..."

„Rozumím vám, rozumím! Ano! Nu, tak co? Nic. Pravím vám, jak tomu sám rozumím, že si z toho nepotřebujete dělat pranic. Nu co? On je úředník jako úředník; zdá se, že je dělný člověk.

Říkal, že je Goljadkin, že není ze zdejšího místa, povídá, že je titulární rada. Osobně se domluvil s jeho excellencí."

„A co jeho excellence?"

„Nic. Povídá se, že vysvětlil všechno dostatečně, důvody předložil. Povídal prý, že tak a tak, vaše excellence, nemám prostředků a rád bych sloužil, zejména bych si pokládal za čest, sloužiti pod vaším náčelnictvím... nu, a všechno ostatní, jak se sluší a patří. Vůbec obratně všecko vyjádřil. Chytrý člověk, myslím. Rozumí se, přišel s doporučením; vždyť jinak by to nešlo..."

„Od koho pak? Totiž, chci říci, kdo tu vpletl svou ruku do této špinavé věci?"

„Ano. Krásné prý doporučení. Jeho excellence prý se smál s Andrejem Filippovičem."

„S Andrejem Filippovičem se smál?"

„Ano; usmál prý se takhle a řekl, že je dobře, že tedy třeba, a že se své strany nemá nic proti tomu, jen aby věrně sloužil..."

„Nu a dále? Vy mne oživujete, Antone Antonoviči; prosím vás, co dále..."

„Dovolte, já vám opět nerozumím... Nu, ano; nu a víc nic; není v tom pranic zvláštního; povídám vám, nic si z toho nedělejte a marně byste v tom vyhledával něco zvláštního..."

„Ne; já bych se vás rád optal, Antone Antonoviči, zdali jeho excellence nedodal čeho... na příklad, co se mne týče?"

„Kterak to? Ach ano! Ne, pranic; můžete být docela klidný. Víte, je to ovšem, rozumí se, okolnost dosti nápadná a z počátku... Ale já na příklad z počátku jsem skoro pranic nepozoroval. Ani nevím, opravdu, proč jsem nic nespozoroval do té doby, dokud jste mně nepřipomněl. Ale ostatně můžete být úplně pokojný. Nic zvláštního, pranic neřekl," dodal dobráček Anton Antonovič, vstáváje se sedadla.

„Tak já tedy, Antone Antonoviči..."

„Ach odpusťte mně, prosím vás. Rozpovídal jsem se o zbytečnostech a tuhle mám důležitou věc a k tomu spěšnou. Musím se tamhle pozeptat."

„Antone Antonoviči!" ozval se uctivě zovoucí hlas Andreje Filippoviče; „jeho excellence se ptal na vás."

„Hned, hned, Andreji Filippoviči, hned jdu." A Anton Antonovič, sebral do ruky hrst listin, letěl nejprve k Andreji Filippoviči a potom do kabinetu jeho excellence.

„Co je to tedy?" uvažoval sám u sebe pan Goljadkin. „Vida, jaká hra u nás začíná? Tak vida, jaký větérek zavál?.. To není špatné; věc tedy se obrátila v nejlepší stranu," mluvil sám k sobě náš hrdina mna si ruce a necítě pod sebou židle radostí. „Naše záležitost je tedy praobyčejná záležitost. Všechno se ukončí jako malichernost, nebude z toho nic. A skutečně, nikdo ani muk, ani se neozvou, loupežníci, sedí a pracují; výborně, výborně! Já dobrého člověka miluju, miloval jsem a vždycky ho budu cítiti... Ostatně, je v tom i tento... když se uváží, tenhle Anton Antonovič... strašno mu věřit: je už příliš šedivý a stáří ho náležitě rozviklalo. Ale nejlepší a hlavní věc je ta, že jeho excellence neříkal nic a tak ho propustil: to je dobře, to schvaluju! Jen Andrej Filippovič, proč ten se do toho vpletl se svým smíchem? Co je mu do toho? Stará petlice! Vždycky mně přijde do cesty, vždycky hledí, jak by člověku přeběhl cestu, jako černá kočka, vždycky jde člověku napříč a naproti; buď jde člověku naproti, nebo na příč..."

Pan Goljadkin opět se rozhlédl vůkol a opět ožil nadějí. Nicméně cítil, že ho přece rmoutí jistá vzdálená myšlénka, jakási nedobrá myšlénka. Napadlo ho dokonce, aby sám nějak přistoupil k úředníkům, aby věc předešel, buď až půjdou z úřadu, anebo jakoby se šel ptát v nějaké úřední záležitosti, a tak mezi řečí aby narazil na to, jaká že je to nápadná podobnost, jaká to podivná okolnost, paskvilná komédie, to jest aby si sám zažertoval nad tím nade vším a takovým způsobem aby prozkoumal hloubku nebezpečí. Sice, víme, v tiché touni zdržují se čerti, zakončil své myšlénky náš hrdina.

Avšak to všechno si pan Goljadkin jen myslel a v čas ještě se rozmyslel. Pochopil, že by to znamenalo sáhati příliš daleko. „Taková už je tvá povaha!" pravil si v duchu a lehounce se plesknul

rukou do čela. „Hned bys se rozplesal, hned jsi samá radost! Duše pravdivá! Ne, už raději posečkáme, Jakube Petroviči; čekat a míti strpení !”

Ale přes to, jak už jsme pravili, pan Goljadkin ožil plnou nadějí, jakoby byl z mrtvých vstal. „Nic neškodí,” myslil si, „jakoby bylo pět set pudů s prsou spadlo! Taková věc! A přece se zámek otvírá tak prostě. Krylov má pravdu... Pravdu má Krylov, chlapík, veliký bajkopisec! A co se týče jeho, nu ať si slouží a ať mu jde k duhu; jen ať nikomu nepřekáží a nikoho se nedotýká. Ať si slouží; souhlasím a schvaluju!”

Hodiny zatím ubíhaly, letěly a než se nadáli, odbily čtyři hodiny. Úřadování bylo ukončeno; Andrej Filippovič chopil se klobouku a, jak bylo zvykem, všichni ostatní nasledovali jeho příkladu. Pan Goljadkin trochu sečkal, kolik bylo třeba, a odešel schválně poslední, když se všichni ostatní už rozešli různými cestami.

Když vyšel na ulici, viděl se jako v ráji, tak že pocítil i přání trochu si zajít a projít se po Něvském prospektě. „Vida, co znamená osud!” pravil si náš hrdina; „neočekávaný převrat celé záležitosti. I počasí se vyjasnilo, mrazík, sáně. A mraz hodí se ruskému člověku, výtečně se shoduje s mrazem ruský člověk! Mám rád ruského člověka. I sníh je, první popraška, jak by řekl myslivec; honit nyní zajíce po první poprašce! Ech! Nu což, nic nevadí!”

Takovým způsobem vyjadřovalo se nadšení pana Goljadkina, ale při tom stále ho ještě cosi lektalo v hlavě. Stesk? Ne stesk, ale chvílemi se mu srdce tak sevřelo, pan Goljadkin nevěděl, čím se utěšiti. „Ostatně počkáme nějaký den a pak se budeme radovat. Vždyť co se vlastně přihodilo? Uvážíme to, rozebereme. Uvažujme tedy, mladý příteli můj, nu, uvažujme.

Předně je to člověk takový, jako ty, právě takový. Co tedy na tom? Je-li to takový člověk, mám snad proto plakat? Co je mi do něho? Já stojím stranou; hvízdám si a dost! Stál by mně za to! Ať si slouží! Div prý a zázrak; povídají: siamská dvojčata... Nač bylo třeba siamských? Pravda, jsou to dvojčata, ale vždyť i velicí mužové časem vyhlíželi jako podivíni. Je i z dějepisu známo, že proslulý Suvorov kokrhal jako kohout... Ovšem on to prováděl všechno z politiky; a velicí vojevůdcové... Ale co je mně do vojevůdců? Hlavní věc, že já jsem svůj a dost; znát nikoho nechci a ve své nevinnosti přezírám nepřítel. Nejsem intrikán a tím se vynáším. Jsem čist, přímý, spořádaný, laskavý, nezlobivý...”

Náhle pan Goljadkin umlknul, zarazil se a jako list se zachvěl, ba zavřel i oči na okamžik. Maje však za to, že předmět jeho zděšení jest pouhá illuse, otevřel opět oči a plaše pohlédl vpravo. Ne, není to illuse!.. Vedle něho po chodníku cupal jeho známý z dnešního jitra, usmíval se, vzhlížel mu do obličeje a, jak se zdálo, čekal na příležitost, aby se mohl s ním dáti do řeči. Rozmluva však nezačínala. Takovým způsobem prošli mlčky asi padesát kroků. Veškera péče pana Goljadkina záležela v tom, aby se co možná nejtěsněji zahalil, aby se uschoval do pláště a stáhl si klobouk do očí co možná nejhlouběji. Na dovršení urážky i plášť i klobouk jeho přítele byly právě takové, jako jeho, zrovna jakoby byl oblekl šaty pana Goljadkina.

„Vážený pane,” ozval se konečně náš hrdina, snaže se mluvit co možná po šeptmu a nehledě při tom na svého přítele; „zdá se, že jdeme každý jinou cestou... Jsem skoro o tom přesvědčen,” dodal po krátké pomlčce. „Ostatně jsem přesvědčen, že jste mně dokonale porozuměl,” podotkl dosti přísným hlasem k závěrku.

„Přál bych si,” ozval se konečně přítel pana Goljadkina, „přál bych si... vy mně zajisté odpustíte velkomyslně... já nevím, ke komu se obrátiti zde... mé poměry – doufám, že mně prominete mou smělost – mně se dokonce zdálo, že jste dnes ráno, puzen soustrastí, pocítil účastenství ke mně. Co se mne týče, já jsem hned na první pohled pocítil náchylnost k vám, já...”

Tu pan Goljadkin v myslí projevil přání, aby se jeho nový soudruh z úřadu provalil skrz zemi.

„Kdybych směl doufat, že vy, Jakube Petroviči, ráčíte mne shovívavě vyslechnout...”

„Jsme... jsme tady... víte, pojďme raději ke mně,” odpověděl pan Goljadkin; „přejdeme nyní na druhou stranu Něvského, tam nám bude pohodlněji s vámi, a potom uličkou... přejdeme raději uličkou.”

„Dobře. Pojdme tedy uličkou," pravil ostýchavě pokorný souputník pana Goljadkina, jakoby tonem své odpovědi narážel na to, že ho ani nenapadá, aby si vybíral a že za svých poměrů jest hotov spokojiti se i postranní uličkou.

Co pak se týče pana Goljadkina, ten vůbec nechápal, co se s ním děje. Nevěřil sobě. Ještě se ani nevzpamatoval od svého leknutí.

Hlava VII

Vzpamatoval se trochu teprve na schodech u dveří svého bytu. „Ach já beraní hlava!" vypsál si v myslí, „Kam jen ho to vedu? Sám strkám hlavu do petlice. Co si pomyslí Petruška, až nás uvidí oba pospolu? Co si ten darebák bude smět nyní mysliti? A on je podezřívavý..." Alo bylo už pozdě káti se. Pan Goljadkin zaklepal, dveře se otevřely a Petruška počal snímati pláště s hosta i s pána. Pan Goljadkin pohlédl kradmo, jen tak okamžitě vrhl pohled na Petrušku, staraje se proniknouti jeho tvář a uhodnouti jeho myšlénky. Ale k svému největšímu překvapení spozoroval, že jeho sluha nemá ani pomyšlení, aby mu divil, ba naopak jakoby byl čekal něco podobného. Pravda, hleděl i nyní jako vlk, šilhal stranou, a jakoby se chystal někoho snísti. „Snad jim někdo neučaroval dnes všem?" pomyslí si náš hrdina; „nějaký běs neoběhl-li je všechny? Něco neobyčejného musí býti dnes ve všech lidech! Čert aby vzal takové soužení!"

Za takových myšlének a takového přemítání pan Goljadkin uvedl svého hosta do pokoje a zdvořile ho požádal, aby sedl. Host byl patrně v krajních rozpacích, byl velice ostýchavý, pokorně sledoval všechny pohyby svého hostitele, lovil jeho pohledy a dle nich, jak se zdálo, snažil se uhodnouti jeho myšlénky. Cosi poníženého, utlačeného a ulekaného vyjadřovalo se ve všech jeho pohybech, tak že – dovoleno-li porovnání – velice se podobal v tu chvíli k tomu člověku, který nemaje svého šatu, oblekl se do cizího: rukávy vylézají nahoru, pás má skoro u týla, a přitom neustále buď popravuje na sobě kraťounkou vestičku, nebo obchází stranou a drží se opodál, nebo se snaží někam se schovat, tu zase všem pohlíží do očí a naslouchá, nerozmlouvají-li lidé o jeho poměrech, nesmějou-li se mu, nestydí-li se ho – a člověk se červená, opadá do rozpaků i trpí jeho ctižádost...

Pan Goljadkin položil svůj klobouk na okno; ale od neopatrného pohybu jeho klobouk sletěl na zem. Host ihned přiskočil, aby jej zdvihl, setřel s něho prach, pečlivě jej položil na předešlé místo, kdežto svůj klobouk položil na zem vedle židle, na jejíž krajíček sám tichounce usedl.

Tato malinká příhoda otevřela z části oči panu Goljadkinu, pochopil, že jest hostu velice potřeben a proto si nečinil už nijakých starostí, jak začíti se svým hostem, ponechávaje to všechno, jak se vlastně slušelo, jemu samému. Host však se své strany také nic nezačínal, buď že se ostýchal, že se trochu styděl, buď že z uctivosti čekal, až hostitel začne – kdož ví, těžko se v něm vyznati. V tu chvíli vešel Petruška, stanul ve dveřích a upřel oči ve zcela, opačnou stranu, než kde se nacházeli host a jeho pán.

„Poroučíte dvě porce obědu přinést?" optal se nedbalo a sýpavým hlasem.

„Já, já nevím... vy – ano, přines brachu dvě porce."

Petruška odešel. Pan Goljadkin vzhlédl na svého hosta. Host se začervenál až po uši. Pan Goljadkin byl dobrý člověk a proto po dobrotě své duše hned si sestavil theorii:

„Chudás," pomyslí si, „a je teprve první den na místě: utrpěl bezpochyby křivdu; možná, že celý majetek jeho jsou ty slušné šaty na něm a poobědvat nemá zač. Vida, jaký je ustrašený! Nic, nic neškodí, je to z části lépe... Odpusťte, že jsem," počal pan Goljadkin: „ostatně, dovolte předeevším, kterak vás jmenovat?"

„Mne... mne... Jakub Petrovič," odpověděl host skoro šeptem, jakoby se styděl a zároveň za odpuštění prosil, že také on se jmenuje Jakub Petrovič.

„Jakub Petrovič," opakoval za ním náš hrdina, nemaje síly, aby skryl svoje podivení.

„Ano, právě tak... Jsem váš soujmenovec," odpověděl pokorný host pana Goljadkina, dovoliv si usmáti se a prohoditi něco žertovného. Ale hned se zdržel a tvář jeho přijala výraz vážný, ba i trochu polekaný, neboť spozoroval, že jeho hostiteli nebylo nyní do žertů.

„Vy... Dovolte však, abych se vás optal, z jaké příčiny mám čest..."

„Znaje vaši velkomyslnost a vaši dobročinnost," vpadl mu rychle, ačkoli ostýchavým hlasem do řeči jeho host, přivstáváje trochu na židli, „osmělil jsem se obrátiti se k vám a prosit za vaše... přátelství a za ochranu..." dodal host, jsa patrně v nesnázi o výraz a vybíraje slova nepřiliš lichotná a ponížující, aby tím nezadal sobě ve své důstojnosti, také však ne příliš smělá, z nichž by vyznívala nezdvorná rovnost stavu. Vůbec možno říci, že host pana Goljadkina choval se jako urozený žebrák v záplatovaném fraku a se šlechtickým průvodním listem v kapse, který nenabyl ještě patřičné zručnosti v nastrkování ruky.

„Uvádíte mne do rozpaků," odpověděl pan Goljadkin, dívaje se na sebe, na stěny a na svého hosta; „čím bych vám mohl... totiž, chci říci, jakým způsobem bych vám mohl býti nápomocen?"

„Já jsem, Jakube Petroviči, pocítil k vám náchylnost hned, jak jsem vás poprvé zočil a – odpusťte velkomyslně – ve vás jsem složil svou naději, osmělil se složit svou naději, Jakube Petroviči. Já... já jsem zde člověk ztracený, Jakube Petroviči, ubožák, utrpěl jsem velmi mnoho, Jakube Petroviči, a zde opět. Když jsem zvěděl, že vy při svých obvyklých, vrozených vám vlastnostech vaší krásné duše nosíte totéž příjmení..."

Pan Goljadkin sraštil obočí.

„Nosíte totéž příjmení a pocházíte z téže krajiny, jako já, odhodlal jsem se obrátiti se k vám a vyložiti vám, v jakých nesnázích se nacházím."

„Dobře, dobře; ale opravdu, nevím, co vám odpovědět." pravil rozpačitým hlasem pan Goljadkin. „Ale po obědě si promluvíme o tom."

Host se poklonil; přinesli oběd. Petruška prostřel na stůl a host spolu s hostitelem začali se nasycovat. Oběd netrval dlouho; oba chvátali – hospodář proto, že nebyl ve své obvyklé míře, a mimo to styděl se, že oběd byl chatrný. Styděl se jednak proto, že by si byl přál hosta řádně nakrmit, a jednak proto, že by byl rád ukázal, že není živ jako žebrák.

Host se své strany byl velice rozpačit a stále se ostýchal. Když si vzal jednu chleba a snědl svou skývu, bál se už vztáhnouti ruku po druhé skývě, ostýchal se bráti si lepší kousky a neustále tvrdil, že vůbec nemá hlad, že oběd byl výtečný, že jest úplně spokojen a do hrobu toho nezapomene.

Když jídlo skončilo, pan Goljadkin si zapálil svou dýmku, druhou, přichystanou pro návštěvníky, nabídl hostu, oba si sedli naproti sobě a host počal líčiti své příhody.

Vypravování pana Goljadkina mladšího trvalo tři, ne-li čtyři hodiny. Kronika jeho příhod skládala se ostatně ze samých co nejmalichernějších, ze samých tak říkáje nejnepatrnějších okolností. Běželo o úřední službu kdesi u zemského soudu v provincii, o státní zástupce a předsedy soudu, o ledajaké kancelářské intriky, o bídnou duši jakéhos písaře, o revisora, o náhlou změnu předsednictva, o to, jak pan Goljadkin mladší utrpěl zcela nevinně; mluvil dále o staré tetičce své Pelageji Semenovně; o tom, jak pro různé intriky svých nepřátel byl zbaven místa a pěšky přišel do Petrohradu, o tom, jak se trmácel a nouzi třel zde v Petrohradě, jak marně po dlouhou dobu hledal zde místo, všechno, co měl, utratil za byt a za jídlo, bydlel div ne na ulici, jedl tvrdý chleba a zapíjel svými vlastními slzami, spal na holé zemi, a konečně jak se ho ujal jakýsi dobrý člověk, dal mu doporučení a velkomyslně mu pomohl k novému místu. Host pana Goljadkina plakal při svém vypravování a utíral si slzy modrým, kostkovaným šátkem, jenž vypadal jako voskované plátno. Dokončil své vypravování tím, že se úplně vyznal panu Goljadkinu a nezatajil, že nejenom nemá, z čeho by byl živ a nemůže si najíti byt, nýbrž že nemá ani prostředků na pořízení šatstva; ukázal, že ani na boty nemohl stlouci a úřední frak že si vypůjčil kdesi na krátkou dobu.

Pan Goljadkin byl rozechvěn, byl opravdu dojat. Přes to, že příhody jeho hosta byly příhody celkem pranepatrné, přece všechna slova těchto příhod padala na jeho srdce zrovna jako manna nebeská. Příčina byla ta, že pan Goljadkin zapomínal na své poslední pochybnosti, pustil své srdce

na svobodu a na radost a konečně v myslí sám sebe povýšil za hlupáka. Všechno bylo tak přirozené. Bylo-li proč se rmoutiti, proč si působiti takový poplach!

Jest ovšem ještě jistá choulostivá okolnost – ale jaké neštěstí; vždyť nemůže pošpiniti člověka, nemůže poskvřniti jeho čest a zničit jeho kariéru, když člověk sám není vinen, když sama příroda se do toho vmíchala. A k tomu sám host prosil za ochranu, host plakal, host vinil osud, zdál se takým bezelstným, prostým zlomyslností a chytráctví, ubohým, nepatrným, a sám se patrně nyní styděl, ovšem možná i z jiné příčiny, na př. pro nápadnou podobnost své tváře s tváří hostitelovou.

Choval se svrchovaně spolehlivě, snažil se, aby ve všem vyhověl hostiteli a vyhlížel tak, jako vyhlíží člověk, jehož trápí svědomí a cítí, že se provinil před jiným člověkem. Přišla-li na př. řeč na nějaký pochybný bod, host ihned souhlasil s míněním pana Goljadkina. Jestliže však omylem vyslovil nějaké mínění, jež se přičilo mínění pana Goljadkina a potom spozoroval, že sešel s cesty, ihned opravoval svou řeč, vysvětloval, co bylo třeba a dával na jevo, že rozumí všemu právě tak, jako jeho hostitel, myslí právě tak, jako on, a hledí na všechno právě takovými očima, jako on. Slovem host vynakládal všechnu možnou péči, aby se zalíbil panu Goljadkinu, tak že pan Goljadkin konečně usoudil, že jeho host jest zcela jistě člověk neobyčejně příjemný v každém vzhledě.

Za řeči přinesli čaj; šlo na devátou. Pan Goljadkin cítil se v neobyčejně dobré míře, rozveselil se, rozjařil se ponenáhlu a dal se konečně do nejživější a nejzajímavější řeči se svým hostem. Pan Goljadkin totiž, byl-li rozveselen, rád vypravoval něco zajímavého. Tak i nyní: vypravoval hostu mnoho o hlavním městě, o jeho zábavách a krásách, o divadle, o klubech, o obraze Brjulova; [1] o tom, jak dva Angličané přijeli schválně z Anglie do Petrohradu, aby se podívali na mříž u Letního sadu a hned zase odejeli; o úradě, o Olsufiji Ivánoviči a Andreji Filippoviči; o tom, jak Rusko den ode dne kráčí vstříc dokonalosti a že zde „nauky slovesné dnes vzkvétají“; vypravoval též anekdotu, kterou nedávno vyčetl ze „Severní Včely“, pak že v Indii jest had hroznýš neobyčejně silný; konečně se zmínil též o baronu Brambeusu [2] atd. atd. Slovem pan Goljadkin byl úplně spokojen, jednak proto, že byl opět zcela klidný, jednak proto, že se nejenom nebál svých nepřátel, nýbrž byl dokonce i hotov vyzvati je všechny na rozhodný boj; a konečně i proto, že sám svou osobou poskytoval ochranu jinému a činil dobrý skutek.

V duchu ovšem se přiznával, že není v tu chvíli ještě úplně šťasten, že v něm vězí ještě jeden červíček, ovšem jen pramalinký, a hlodá i nyní jeho srdce. Mučila ho vzpomínka o včerejším večeru u Olsufija Ivánoviče. Mnoho by dal nyní za to, kdyby se nebylo přihodilo tak ledaco z toho, co bylo včera. „Ostatně to nic nevadí!“ rozsoudil konečně náš hrdina a pevně se v duchu rozhodl, že budoucně se bude chovati jak náleží a nebude se dopouštět podobných chyb.

Poněvadž se pan Goljadkin nyní už úplně rozjařil a stal se najednou skoro úplně šťastným, usmyslil si, že si připraví dobrý den. Poručil Petruškoví, aby přinesl rum a připravil punš. Host i hostitel vyprázdnili sklenici, pak i druhou. Host se stal ještě přívětivějším, než prvé, a se své strany dal na jevo nejeden důkaz upřímnosti a šťastné povahy, své, čímž si ještě více získával spokojenost pana Goljadkina; zdálo se, že se radoval jen z jeho radosti a pohlížel na něho jako na svého pravého a jediného dobrodince.

Vzav pero a lístek papíru, poprosil pana Goljadkina, aby se nedíval, co bude psát a potom, když dopsal, sám ukázal svému hostiteli, co napsal. Ukázalo se, že to bylo čtyrverší, napsané velice cituplně, jinak i krásným slohem a úhledným písmem; složil je patrně sám laskavý host. Veršíky byly tyto:

Jestli ty mne zapomeneš, já tě chovám v paměti; na světě se vše stát může: nezapomeň na mne ty!

Se slzami na očích objal svého hosta pan Goljadkin a jsa dojat v nejvyšší míře, sám zasvětil svého hosta v některé tajnosti své, při čemž se hlavně zmiňoval o Andreji Filippoviči a Kláře Olsufjevně.

„Nu „Jakube Petroviči, vždyť my si porozumíme,“ mluvil náš hrdina k svému hostu; „my, Jakube Petroviči, budeme spolu žít jako ryba s vodou, jako vlastní bratří; my, kamaráde, půjdeme na to chytře, spolu budeme chytrosti vymýšlet; my se své strany povedeme intriku proti nim... proti

nim povedeme intriku. A z nich se nikomu nesvěřuj. Vždyť tě znám, Jakube Petroviči, i povahu tvou chápu: hned bys všechno prozradil, duše pravdivá! Všech se jich straň, brachu!"

Host úplně souhlasil, děkoval panu Goljadkinu a na konec také zaslzel.

„Víš co, Jášo?" pokračoval pan Goljadkin rozechvělým, dojatým hlasem; „ubytuj se na čas u mne, Jášo, anebo na vždy se ubytuj. My se shodneme. Co budeš dělat, brachu? Neostýchej se a nereptej, že jest tu jistá podivná okolnost. Reptati, brachu, jest hřích; je to věc přírody! A máť příroda je štědra, to si pamatuj, bratře Jášo. Z lásky to pravím, z bratrské lásky. Budeme, Jášo, vymýšleti spolu chytrosti, i my se své strany provedeme podkopy a nosy jim utřeme."

Při druhé sklenici punše nezůstalo; vypil každý třetí i čtvrtou sklenici a tu pan Goljadkin počal pocitovati dvojí pocit: jeden, že jest neobyčejně šťasten, a druhý, že už nemůže stát na nohou.

Host, rozumí se, byl pozván, aby zůstal na noc. Postel se pořídila ze dvou řad židlí. Pan Goljadkin mladší se vyslovil, že pod přátelským krovem spí se měkce i na podlaze, že usne, ať je to kdekoli s pokorností a vděčností; nyní že je v ráji, ale že za svého živobytí zkusil mnoho neštěstí a hoře, se vším se obeznámil, všeho okusil, a – kdož zná budoucnost? – může být, že ještě okusí.

Pan Goljadkin starší protestoval proti tomu, a počal dokazovati, že všechnu naději sluší skládati na Boha. Host úplně souhlasil a pravil, že nikdo, rozumí se, není takový, jako Bůh. Tu pan Goljadkin starší poznamenal, že Turci mají pravdu v jistém ohledu, když i ve spaní vzývají jméno Boží. Potom podotknuv, že nesouhlasí s jistými klevetami některých učenců, co se týče tureckého proroka Mohameda, a že ho pokládá v jistém ohledu za velikého politika, pan Goljadkin přešel k velice zajímavému líčení alžírské lazební, o které četl v jakési knížce v oddělení „směsi". Host i hostitel mnoho se smáli prostotě Turků; nicméně byli nuceni projevit svůj upřímný obdiv jejich fanatismu, vzbuzovanému opiem...

Host se počal konečně svlékati a pan Goljadkin odešel za přehrádku, jednak z dobroty duše, protože ho napadlo, že host snad nemá ani pořádné košile, a proto tedy aby nepřiváděl do rozpaků člověka, jenž i bez toho mnoho vytrpěl; jednak pak i proto, aby se přesvědčil podle možnosti, jestli tam Petruška, aby ho vyzkoušel, rozveselil, bude-li možno, a řekl mu přívětivé slovíčko, aby už všichni byli šťastni a nezůstala na stole rozsypaná sůl.[3] Dlužno podotknouti, že Petruška pořád ještě pana Goljadkina uváděl trochu do rozpaků.

„Ty, Petře, jdi nyní spat," pravil laskavě pan Goljadkin, vcházeje do přístěnku svého služebníka. „Nyní jdi spat a zejtra v osm hodin mne probuď. Rozumíš, Petrušo?"

Pan Goljadkin mluvil neobyčejně měkce a laskavě. Ale Petruška mlčel. Upravoval si v tu chvíli postel a ani se neobrátil k svému pánovi, což by měl učiniti už z pouhé úcty k němu.

„Rozuměl jsi mně, Petře?" pokračoval pan Goljadkin. „Nyní si tedy lehni a zejtra, Petrušo, mne probuď v osm hodin; rozumíš?"

„Ale vždyť vím; jaké řeči!" zabručel si pod nos Petruška.

„Nu, proto, Petrušo. Říkám to jen proto, abys i ty byl spokojen a šťasten. A nyní přeju ti dobré noci. Usni, Petrušo, usni; všichni musíme pracovat... Abys si nemyslil, brachu, něco tento..."

Pan Goljadkin započal cosi, ale zastavil se v řeči. „Nebude-li to přes příliš," pomyslí si; „nezašel-li jsem příliš daleko? Ale to je vždycky tak; já vždycky přesypu."

Hrdina náš odešel od Petrušky velice s sebou nespokojený. Mimo to hrubost a nepohnutelnost Petruškova trošku ho urazila. „S darebou čtveračí, darebovi pán dělá cest a on ani necítí," pomyslí si pan Goljadkin. „Ostatně celé jejich pokolení má takovou podlou tendenci!"

Trochu vrávoraje vrátil se do pokoje a vida, že jeho host už leží, přisedl na minutku k němu na postel. „Ale poslechni, Jášo, příznej se," počal pošeptmu, jedva že udržuje hlavu přímo: „vždyť jsi podlec, jsi vinen přede mnou? Vždyť ty, jmenovče můj, víš, tento..." pokračoval, žertuje dosti familiárně se svým hostem. Konečně se však s ním rozloučil přátelsky a šel také spat.

Host zatím už zachrápal. Pan Goljadkin si lehl a usmívaje se, šeptal si v duchu. „Ale vždyť jsi dnes opilý, přítelíčku Jakube Petroviči, ty darebo jeden, ty Goljadko – už tvé příjmení je takové! Nu,

z čeho jsi se zradoval? Vždyť zejtra budeš plakat, moldánky natahovat začneš; nu co si má člověk s tebou počít?"

Tu se ozval dosti podivný pocit v celé bytosti pana Goljadkina, cosi jako pochybnost nebo lítost. „Spustil jsem se," pomyslí si; „v hlavě mi víří, jsem opilý. Nezdržel jsem se, já hlupák! Hloupostí jsem namluvil sílu, ba i chytračit jsem chtěl. Ovšem, zapomenout a odpustit urážky je první ctnost, ale přec je to špatné! Takové je to!"

Tu pan Goljadkin vstal, vzal svíčku a po špičkách šel se ještě jednou podívat na svého spícího hosta. Dlouho stál nad ním s hlubokým přemítáním. „Obraz nepříjemný! Paskvil, hotový paskvil a konec!"

Konečně pan Goljadkin ulehl nadobro. V hlavě mu šumělo, praskalo, zvonilo. Počal znenáhla pozbývat vědomí... snažil se o čemsi přemýšletí, připomenouti si cosi nad míru zajímavého, rozhodnouti cosi velice důležitého, jakousi choulostivou záležitost, ale nemohl. Spánek sletěl na jeho ubohou hlavu, i usnul tak, jak obyčejně spí lidé, kteří, nejsouce tomu zvyklí, vypijou najednou pět sklenic punše na přátelském večítku.

Hlava VIII

Jak obyčejně, druhého dne pan Goljadkin probudil se v osm hodin. Procitnuv, ihned si připomněl všechny příhody včerejšího dne – připomněl si a zaškaredil se.

„Nu tropil jsem ze sebe pěkného blázna!" pomyslí si, přivstává na posteli a vzhlížeje na postel svého hosta. Jaké však bylo jeho překvapení, když nejenom hosta, ale ani postele, na které spal, nebylo v pokoji.

„Co je to?" div nevzkřiknul pan Goljadkin; „co by to znamenalo? Co značí tato nová okolnost?"

Zatím, co pan Goljadkin v překvapení s otevřenými ústy patřil na prázdné místo v pokoji, vrznuły dvěře a přišel Petruška s čajovým podnosem.

„Kde je, kde?" promluvil jedva slyšným hlasem náš hrdina, ukazuje prstem na místo, nabídnuté včera hostovi.

Petruška z počátku neodpovídal, ba ani nepohlédl na svého pána a jen obrátil oči do kouta na pravo, tak že pan Goljadkin sám byl přinucen pohlédnouti do kouta na pravo. Ostatně po nějaké chvílce Petruška odpověděl sypavým, hrubým hlasem, že pán není doma.

„Hlupáku! Vždyť já jsem tvůj pán, Petruško!" odvětil pan Goljadkin trhaným hlasem a vyvalil oči na svého sluhu.

Petruška opět neodpověděl, jen pohlédl na pana Goljadkina tak, že tento se zapálil až po uši; pohlédl na něho s jakousi urážlivou výčitkou, málem podobnou k nadávce. Panu Goljadkinu až ruce sklesly. Konečně Petruška oznámil, že druhý odešel už před půldruhou hodinou, že nechtěl čekat.

Odpověď byla pravděpodobná; bylo vidět, že Petruška nelhal, že urážlivý pohled jeho a slovo druhý, jehož užil, byly jen následek vši té známé hnusné okolnosti, ale nicméně chápal, ačkoli dosti neurčitě, že tu není všechno v pořádku a že mu osud hotoví ještě nějaký dárek, ne zcela příjemný. „Nu, uvidíme," pomyslí si v duchu, „uvidíme, všemu tomu přijdeme na kloub. – Ach, Bože můj!" zastenal k závěrku již docela jiným hlasem; „proč jen jsem ho pozval, proč jsem to všechno dělal? Vždyt sám opravdu strkám hlavu do jejich zlodějského oka, sám si provaz na sebe pletu. Ach ty hlavo, hlavo! Ani zdržeti se nedoveš, abys se nepodřekl jako chlapec nějaký, jako písářík nějaký, jako nedůstojná chamrad' nějaká, hadr, veteš nějaká prohnílá, klepno jedna, babo jedna!.. Ach vy svatí moji! I veršíky dareba napsal a z lásky se mně vyznával! Jak bych mu tento... Jak bych mu, darebovi, nějak zdvořile mohl ukázati na dvěře, kdyby se vrátil? Rozumí se, jest mnoho různých obrátův a způsobů. Tak a tak, na příklad, při mém nepatrném platu... Anebo ho nějak postrašit, že, na příklad, uváživ to a ono, jsem nucen oznámit, že v polovině měsíce bude třeba zaplatit za byt a stravu a peníze že se musejí dáti napřed. Hm, ne, čert to vezmi, tak to nejde. Tím bych sebe pošpinil! Nebylo by to delikátní. Leda nějak tak to zařídit: navésti Petrušku, aby mu Petruška nějak zasolil,

aby si ho nevyšimal, nahrubil mu a zbavití se ho takovým způsobem? Poštvti je tak nějak na sebe... Ne, čert to vezmi, tak také ne! Je to nebezpečno a potom, vezme-li se to s takového stanoviska – ovšem, bylo by to nepěkné. Zcela nepěkné! A což když nepříjde? I to nebude dobře. Včera večer jsem se mu podřekl!.. Ech, běda, běda! Špatná je naše věc! Ach já hlava, nešťastná hlava! Nemůžeš si zapamatovat, co se sluší, rozumu sobě do hlavy vbít nemůžeš! Což když přijde a odřekne? Dej Bože, jen aby přišel. Velice bych byl rád, kdy by přišel..."

Tak přemítal pan Goljadkin, srkaje svůj čaj a neustále pohlížeje na hodiny na stěně.

„Tři čtvrti na devět; je čas, abych šel. Co tam bude, co bude opět? Přál bych si vědět, co zvláštního se tu vlastně tají – jejich cíl, směr, různé jejich háčky. Dobře by bylo zvěděti, k čemu vlastně směřují všichni ti lidé a který bude jejich první krok..."

Pan Goljadkin se nemohl déle zdržeti, odhodil nedokouřenou dýmku, oblekl se a pustil se do úřadu, chtěje odhaliti, bude-li možno, nebezpečí a o všem se přesvědčiti svou vlastní přítomností. A nebezpečí hrozilo; to už sám věděl, že nebezpečí hrozí.

„Však uvidíme... však my tomu přijdeme na kloub," mluvil pan Goljadkin, snímaje plášť a kalose v předsíni; „hned pronikneme do všech těch záležitostí."

Odhodlav se jednati takovýmto způsobem, náš hrdina uspořádal na sobě šat, přijal výraz slušný a úřední a chtěl už vstoupiti do sousední místnosti, když se náhle v samých dveřích srazil se včerejším svým známým a přítelem. Pan Goljadkin mladší, zdá se, jakoby nebyl spozoroval pana Goljadkina staršího, ačkoli do sebe vrazili skoro nosem. Pan Goljadkin mladší byl bezpochyby zaměstnán, spěchal kamsi, měl na kvap; vzezření jeho bylo tak oficiální, tak dělné, že se zdálo, že každý mohl vyčísti z jehlo tváře, že je vyslán kamsi na zvláštní rozkaz přednostův.

„Ach, to jste vy, Jakube Petroviči!" zvolal náš hrdina, chopiv svého včerejšího hosta za ruku.

„Později, později, odpusťte, později mi to povíte," zvolal pan Goljadkin mladší, snaže se vykročiti v před...

„Ale dovolte; vždyť jste, tuším, chtěl, Jakube Petroviči, tento..."

„Co? Jen, prosím, rychle."

Tu se včerejší host pana Goljadkina zastavil, jakoby z přinucení a nechtě, a nastrčil ucho až k samému nosu pana Goljadkina.

„Musím vám říci, Jakube Petroviči, že se divím vašemu jednání... jednání, jehož bych vlastně ani nemohl očekávatí."

„Všechno má svůj způsob. Jděte k sekretáři jeho excellence a potom učiňte oznámení, jak se sluší a patří, panu správci kanceláře. Máte nějakou žádost?"

„Já vskutku nevím, Jakube Petroviči! Vy mne prostě uvádíte do rozpaků, Jakube Petroviči! Buď mne nepoznáváte, anebo žertujete podle přirozené veselosti vaší povahy."

„Ach, to jste vy!" zvolal pan Goljadkin mladší, jako by si byl teprve nyní jak náleží povšimnul pana Goljadkina staršího. „Tak to jste vy? Nu což, dobře jste se vyspal?"

Tu se pan Goljadkin mladší malounko usmál – oficiálně, úředně se usmál a dokonce ne tak, jak by se patřilo (neboť nemůže být pochybnosti, že byl zavázán k díkům panem Goljadkinem starším); pousmáv se tedy oficiálně, úradne, podotknul, že ho velice těší, že se pan Goljadkin starší dobře vyspal, pak se trochu naklonil, přestoupil nohama několikrát na místě, ohlédl se v pravo, v levo, potom sklopil oči k zemi, zamířil bokem do dveří a zašeptav na kvap, že jde za zvláštním poručením, vklouznul do sousedního pokoje a zmizel.

„Tu to máme!" zašeptal náš hrdina, zůstav na okamžik jako zkamenělý. „Tu to máme! Takové tedy okolnosti jsou zde!" Tu pan Goljadkin pocítil, jakoby mu mravenci lezli po těle. „Ostatně," pokračoval v duchu, ubíraje se do své kanceláře, „vždyť jsem už dávno mluvil o této okolnosti, už dávno jsem tušil, že je tu na zvláštní poručení, a sice včera jsem pravil, že ten člověk je tu na něčí zvláštní poručení."

„Dokončil jste, Jakube Petroviči, včerejší listinu?" optal se Anton Antonovič Sětočkin pana Goljadkina, když si usedl vedle něho. „Máte ji zde?"

„Tady,“ zašeptal pan Goljadkin, hledě na svého nejbližšího představeného trochu rozpačitým pohledem.

„Proto. Ptám se z té příčiny, že se Andrej Filipovič už dvakrát po ní sháněl. Může se státi každou chvíli, že jeho excellence pro ni pošle...“

„Ne, vždyť je hotova...“

„Nu, dobře.“

„Já myslím, Antone Antonoviči, že jsem vždycky konal svou povinnost, jak náleží a jsem vždycky dbalý věcí, které mně uloží moji představení, že pracuju o nich horlivě.“

„Ano. A co tím vlastně chcete říci?“

„Já nic, Antone Antonoviči. Chtěl jsem, Antone Antonoviči, jen vysvětlit, že já... to jest, chtěl jsem se vyjádřiti, že časem zlý úmysl a závist nikoho neušetří a vyhledávají pouze svou každodenní odpornou potravu...“

„Odpusťte, já vám ne zcela dobře rozumím. Na kterou osobu nyní narážíte?“

„Chtěl jsem totiž říci, Antone Antonoviči, že kráčím přímou cestou a opovrhuju cestami okolními, že nejsem intrikán, a že se tím, bude-li mně dovoleno tak se vyjádřiti, mohu zcela spravedlivě honositi.“

„Ano, to je pravda a, na kolik aspoň já mohu soudit, uznávám vaše mínění za úplně správné. Avšak dovolte, Jakube Petroviči, i mně poznámku, že v dobré společnosti se nedopouští dotýkati se osobností; spílá-li se mi za mé nepřítomnosti – a koho pak nepomluví za zády? – jsem hotov snésti to; ale přímo do očí, to už odpusťte; já aspoň, milý pane, nestrpím, aby se mně mluvily drzosti přímo do očí. Já jsem, milý pane, sešedivěl ve státní službě a na svá stará kolena nedovolím, aby se mně mluvily drzosti...“

„Ale ne, Antone Antonoviči; vidíte Antone Antonoviči, vy jste mně tuším neporozuměl dobře. Vždyť já, Antone Antonoviči, mohu si pokládati jen za čest, když...“ „Nu, prosím abyste i nás měl za omluveny. Jsme ze staré školy. Abychom se učili podle nové, podle vaší školy, na to je pozdě. Ve službách vlasti stačilo nám, tuším, dosud rozumu. Jak sám snad víte, pane můj, mám odznak za dvacetipětiletou bezúhonnou službu.“

„Jsem – přesvědčen, Antone Antonoviči, jsem úplně přesvědčen. Ale o tom jsem nemluvil; měl jsem jen na mysli masku, Antone Antonoviči.“

„Masku?“

„Vy už opět... bojím se, že opět si vyložíte docela jinak smysl mých řečí, Antone Antonoviči. Já rozvíjím pouze thema, to jest chci provésti ideji, Antone Antonoviči, že lidé, nosící masku, nejsou nyní řídkostí a že těžko nyní poznati člověka pod maskou.“

„Nu, abych vám řekl, není to zrovna nic obtížného. Někdy je to dosti lehké a netřeba chodit dlouho hledat.“

„Ne, Antone Antonoviči, víte, chci říci o sobě, že já na příklad beru na sebe masku jen tehda, když je jí třeba, to jest pouze na maškarní ples a do veselých společností a míním to doslovně, ale že se nemaskuju před lidmi každodenně, což rozumím ve smyslu přenešeném. To je, co jsem chtěl říci, Antone Antonoviči.“

„Nu, nechme toho prozatím všeho; nemám na to ani času,“ pravil Anton Antonovič vstávaje se svého místa a sbíraje jakési listiny, jichž potřeboval pro zprávu jeho excellenci. „A co se vás týče, myslím, že se všecko vysvětlí svým časem. Sám pak uvidíte, na koho si stýskati a koho viniti. A s tím prosím co nejuctivěji, abyste mne zbavil od dalšího soukromého vysvětlování a povídání, jež překáží úřadování.“

„Ale ne, Antone Antonoviči, já...“ obrátil se pan Goljadkin, trochu zblednuv, za odcházejícím Antonem Antonovičem; „já jsem, Antone Antonoviči, nemyslel tento... Ale co je to?“ pokračoval už sám pro sebe náš hrdina, když zůstal samotný. „Jaký vítr tady zavanul a co znamená tento nový háček?“

V tutěž chvíli, kdy zaražený a na polo zničený náš hrdina se chystal rozřešiti sobě tuto novou hádanku, v sousední komnatě se ozval šumot, objevil se jakýsi úřední ruch, dvěře se otevřely a Andrej Filippovič, jenž před malou chvílkou odešel za služební záležitostmi do kabinetu jeho excellence, objevil se udýchaný ve dveřích a zavolal pana Goljadkina.

Pan Goljadkin, jenž věděl, oč běží, a nechtěl nechat čekat Andreje Filippoviče, vyskočil se svého místa, ve spěchu, jak se sluší a patří, upravil a urovnil dokonale žádaný svazek listin a sám se hotovil odebrati se spolu s Andrejem Filippovičem se svými akty do kabinetu jeho excellence. Náhle skoro pod rukou Andreje Filippoviče, jenž stál v tu dobu v samých dveřích, vklouznul do kanceláře pan Goljadkin mladší, udýchaný a celý uřícený od služby, s vážným, čistě úředním vzezřením a přímo přiběhl k panu Goljadkinu staršímu, jenž se nejméně nadál podobného úkolu.

„Listiny, Jakube Petroviči, listiny... jeho excellence se ráčil ptáti, máte-li je připravené," zaštěbetal polohlasem a ve spěchu přítel pana Goljadkina staršího. „Andrej Filippovič vás čeká."

„Vím i bez vás, že čeká," odpověděl pan Goljadkin starší také po šeptmu a ve spěchu.

„Ne, Jakube Petroviči, to nemyslím; dokonce ne, Jakube Petroviči; cítím s vámi, Jakube Petroviči, a jsem naplněn účastenstvím."

„Jehož, prosím co nejuctivěji, abyste mne zbavil. Dovolte, dovolte..."

„Rozumí se, přeložíte je obálkou na vrch, Jakube Petroviči, a třetí stránku založte... Dovolte, Jakube Petroviči..."

„Ale dovolte přec..."

„Vždyť tadyhle je inkoustová skvrna, Jakube Petroviči; všimnul jste si té skvrny?"

Tu Andrej Filippovič zavolal podruhé pana Goljadkina.

„Hned, Andreji Filippoviči, jen tuhle trochu... Ale ctěný pane, rozumíte-li po rusky?"

„Nejlépe bude nožičkem seškrabat, Jakube Petroviči; jen se na mne spolehněte. Raději se toho ani nedotýkejte, Jakube Petroviči, a na mne spolehněte... Já tuhle trochu nožičkem..."

Andrej Filippovič po třetí zavolal pana Goljadkina.

„Ale dovolte, kde je tu jaká skvrna? Vždyť zde tuším není nikde nijaká skvrna?"

„Ohromná, skvrna, vidíte! Tady – dovolte – tuhle jsem ji viděl; vidíte, dovolte... jen mně dovolte, Jakube Petroviči, já trochu nožičkem... z účastenství k vám Jakube Petroviči, z čistého srdce trochu nožičkem... tak, vida a hotovo."

Tu pan Goljadkin mladší z nenadání přemohl pana Goljadkina staršího v okamžitém zápase, jenž mezi nimi vznikl a rozhodně proti jeho vůli zmocnil se listiny, žádané přednostou. Avšak místo toho, aby seškrabal skvrnu nožičkem z čistého srdce, jak věrolomně ubezpečoval pana Goljadkina staršího, rychle ji složil, strčil si pod paží, dvěma skoky se octnul vedle Andreje Filippoviče, který nespozoroval ani jednoho z jeho kousků a letěl s ním do ředitelovy kanceláře. Pan Goljadkin starší zůstal jako přikovaný na místě, drže v ruce nožiček, jakoby se chystal něco škrabat...

Náš hrdina nechápal ještě náležitě své nové situace. Nevzpamatoval se dosud. Pocítil sice ránu, ale myslel, že je to jen tak. V strašné, nevýslovné úzkosti trhnul sebou konečně s místa a letěl přímo do kabinetu ředitelova, prose Boha cestou, aby to všechno vypadlo dobře. V posledním pokoji před ředitelovou kanceláří div nevrátil do Andreje Filippoviče a svého jmenovce. Oba se už vraceli. Pan Goljadkin ustoupil na stranu. Andrej Filippovič byl veselý a usmíval se. Jmenovec pana Goljadkina staršího také se usmíval, vrtěl se a chvátal drobnými krůčky v uctivé vzdálenosti od Andreje Filippoviče a cosi s nadšením ve tváři mu šeptal do ucha, načez Andrej Filippovič co nejvíce blahosklonně kýval hlavou.

V jednom okamžiku náš hrdina pochopil celou situaci. Sluší podotknouti, že jeho práce (jak později zvěděl) vynikla nade všechno očekávání jeho excellence a byla hotova právě v době, kdy jí bylo nevyhnutelně třeba. Jeho excellence byl krajně spokojen. Vypravovalo se, že jeho excellence dokonce i poděkoval panu Goljadkinu mladšímu a sice vřele poděkoval; pravil, že si při příležitosti na něho vzpomene a nikdy ho nezapomene...

Rozumí se, že první věcí pana Goljadkina bylo protestovat, protestovat všemi silami, do poslední možnosti. Celý skoro bez sebe a bledý jako smrt přiletěl k Andreji Filippoviči. Ale Andrej Filippovič, uslyšev, že záležitost pana Goljadkina jest čistě soukromá záležitost, oznámil mu, že ho nebude poslouchat, podotýkáje, že nemá ani minuty svobodného času ani na své vlastní potřeby.

Suchost tonu a příkrost odepření překvapily pana Goljadkina.

„Zkusím to raději s jiné strany... půjdu raději k Antonu Antonoviči...“

Na neštěstí pana Goljadkina Anton Antonovič byl pryč; byl také kdesi čímsi zaměstnán. „Vida, nebylo bez úmyslu, když žádal, abych ho zbavil od vysvětlování a povídání!“ pomyslíl si náš hrdina. „Vida, kam mířil, starý lišák! V takovém případě nezbyvá, než odvážit se s prosbou přímo k jeho excellenci.“

Doposud bledý a cítě úplný zmatek ve své hlavě, tak že byl v nesnážích, čeho se nejdříve uchopit, sedl si na židli. „Bylo by neskonale lépe, kdyby to všechno bylo jen tak nějak,“ přemítal stále v duchu. „Vždyť opravdu takový ničemný skutek byl přímo k víře nepodobný. Je to jednak nesmysl a jednak vždyť se to ani přihoditi nemůže. Bezpochyby se mu to jen zdálo aneb se stalo něco jiného, než co se skutečně stalo; anebo na konec já sám jsem šel s listinou... a sám sebe jsem tam přijal za někoho jiného... slovem, to je nemožná věc.“

Sotva že pan Goljadkin rozhodl, že jest to zhoła nemožná věc, vletěl náhle do kanceláře pan Goljadkin mladší s listinami v obou rukou i pod pažďím. Promluvil mimochodem několik nutných slov s Andrejem Filippovičem, prohodil ještě tu a tam slůvko, řekl laskavé slovíčko jednomu, a k druhému se obrátil po kamarádsky, načež, nemaje patně času na zbyť, pan Goljadkin mladší chtěl už vyběhnouti z kanceláře, ale na štěstí pana Goljadkina staršího zastavil se u samých dveří a dal se mimochodem do řeči s dvěma nebo třemi mladými úředníky, s kterými se tu setkal náhodou. Pan Goljadkin starší přiletěl přímo k němu. Sotva že pan Goljadkin mladší spozoroval manévr pana Goljadkina staršího, začal se ihned starostlivě ohlížeti, kam by mohl co nejrychleji ufouknout. Ale náš hrdina už držel za rukáv svého včerejšího hosta. Úředníci, stojící kolem obou titulárních radů, se rozestoupili a se zvědavostí očekávali, co bude dále. Starý titulární rada dobře chápal, že příznivé smýšlení není teď na jeho straně, dobře chápal, že se intrikuje proti němu; tím více bylo tedy nyní třeba zjednati si vážnosti. Okamžik byl rozhodný.

„Nu?“ ozval se pan Goljadkin mladší, dosti drze pohlédna na pana Goljadkina staršího.

Pan Goljadkin starší jedva dýchal.

„Nevím, ctěný pane,“ začal, „jakým způsobem vysvětlíte nyní své podivné chování vůči mně?“

„Nu? Pokračujte.“ Tu se pan Goljadkin mladší ohlédnul vůkol sebe a mrknul na stojící vedle úředníky, jakoby jim dával znamení, že nyní teprve začne pravá komedie.

„Drzost a nestoudnost vašeho jednání vzhledem ke mně i v tomto případě ještě více vás usvědčuje, ctěný pane, nežli všechna má slova. Nespoléhejte na svou hru; vaše hra je chatrná.“

„Nu, Jakube Petroviči, nyní mně tedy povězte, jak jste se vyspal?“ odpověděl pan Goljadkin mladší, přímo hledě do očí panu Goljadkinu staršímu.

„Vy, ctěný pane, se zapomínáte!“ zvolal úplně zmatený titulární rada, jenž už necítil pod sebou ani podlahy. „Doufám, že změníte ton...“

„Došinko má!“ pravil opět pan Goljadkin mladší, ušklíbnuv se dosti neslušně na pana Goljadkina staršího, a náhle, zcela neočekávaně, jakoby mu chtěl zalichotit, štípnul ho dvěma prsty do pravé, dosti kypré tváře.

Náš hrdina vzplanul jako oheň.

Sotva že přítel pana Goljadkina staršího spozoroval, že protivník jeho, třesa se na všech údech, němý od ztrnutí, červený jako rak a vehnaný až do krajních mezí trpělivosti, může se odhodlati k formálnímu útoku, ihned ho v tom předešel způsobem co nejnestoudnějším. Popleskal ho ještě dvakrát po tváři, polehtal ho dvakrát, pohrál si s nehybným a od zběsilosti ztrnulým panem Goljadkinem takovým způsobem ještě několik sekund na nemalou potěchu dívající se mládeže, načež s drzostí, která, musila pobouřiti duši, šťouchnul pana Goljadkina staršího do okrouhlého břicha

a s úsměvem nad míru jedovatým, daleko bijícím prohodil: „Hlouposti, brachu Jakube Petroviči, hlouposti! Chytračit budeme spolu, Jakube Petroviči, chytračit." Potom, dříve než se náš hrdina mohl třeba jen trochu vzpamatovati od posledního útoku, pan Goljadkin mladší, pousmáv se malounko na stojící kolkolem diváky, přijal na sebe náhle opět výraz člověka zaneprázdněného, výraz dělný, čistě oficiální, spustil oči k zemi, skrčil se, smrsknul se, a prohodiv ve spěchu „Jdu za zvláštním poručením", mrsknul svou krátkou nožkou a vklouzl do sousedního pokoje.

Náš hrdina nevěřil očím a dosud nebyl s to, aby se vzpamatoval.

Konečně se vzchopil. Poznav v okamžiku, že je ztracen, že je ponížen, že pošpinil sebe a potřásl svou pověst, že se stal předmětem posměchu a pohrdání za přítomnosti cizích osob, že byl zrádně zostuzen tím, koho ještě včera počítal za prvního a nejspolehlivějšího svého přítele, slovem, že všechny provazy se strhaly – to poznav, pan Goljadkin rozběhl se za svým nepřítelem. V ten okamžik už nechtěl ani přemýšlet o svědcích svého zostuzení. „Jsou všichni smluveni," mluvil sám k sobě, „jeden se drží druhého, a jeden druhého štvě na mne."

Avšak proběhnuv asi deset kroků, náš hrdina seznal docela jasně, že všeliké pronásledování by bylo marné a zbytečné, pročež se vrátil.

„Však mi neujdeš," myslil si; „padneš svým časem do pasti, odpyká vlk ovčí slzy."

Se zlostnou chladnokrevností a s energickou rozhodností pan Goljadkin došel k židli a usedl na ni. „Neujdeš," pravil si opětně.

Nyní už nešlo o nějakou trpnou obranu: páchlo čímsi rozhodným, útočným, a kdo viděl pana Goljadkina v tu minutu, jak celý červený a jedva ovládaje své rozčilení, bodl pérem do kalamáře, a s jakým vztekem počal psát na papíře, ten mohl už předem usoudit, že tato věc neprojde jen tak a nemůže se urovnati nějakým prostým babským způsobem. V hloubi duše své složil si jisté rozhodnutí a v hloubi srdce svého se zapřísáhl, že je provede.

Abychom řekli pravdu, on sice ještě nevěděl docela dobře, jak má jednat, či ještě lépe řečeno, vůbec ještě nic nevěděl; ale to nevadilo. „Samozvanstvím a nestoudností, milý pane, za našich dob se už nedoděláte úspěchu. Samozvanstvo a nestoudnost, milý pane můj, nevedou k dobrému, jen k oprátce přivádějí. Jediný Griška Otrepjev, milý pane, dosáhl úspěchu samozvanstvím, oklamav slepý lid, a i to ne na dlouho."

Nedbaje této poslední okolnosti pan Goljadkin se rozhodl, že počká do té doby, dokud maska nepadne s některých tváří a neprozradí tu a tam něco. K tomu bylo třeba, aby předně co nejrychleji uběhl čas úřadování; do té doby náš hrdina se rozhodl, že nepodnikne nic. Potom však, až uběhne čas úřadování, učiní jisté opatření. A až učiní toto opatření, pak už bude vědět, jak má jednat, jak rozvinouti celý plán své činnosti, aby srazil roh hrdosti a rozmáčknuv zmiji, hryzoucí prach v malomocném opovržení. Dovoliti však dráti sebe jako hadr, o nějž si otírají zablácené boty, pan Goljadkin nemohl. K tomu nemohl svoliti, zejména v tomto případě ne. Kdyby nebylo poslední urážky, náš hrdina snad by se ještě odhodlal potlačiti své rozhorlení, snad by se i tentokrát ještě odhodlal mlčet, pokořiti se a neprotestovati příliš horlivě. Trochu by si o tom promluvil, přednesl by své nároky, dokázal by, že je práv, pak by ustoupil o krok a potom ještě by trochu ustoupil, pak by projevil své srozumění a konečně, zejména kdyby protivná strana slavnostně uznala, že on jest práv, snad by se i smířil, snad by obrátil hněv na milost, ano – kdož ví – snad by se zrodilo opět nové přátelství, pevné, vroucí přátelství, ještě širší, než včerejší přátelství, tak že toto přátelství mohlo by konečně úplně zatemniti nepřijemnost, vznikající z dosti nemístné a nápadné podobnosti dvou osob, tak že by oba titulární radové byli úplně spokojeni a prožili by tak do sta let, atd.

Povíme na konec všechno: pan Goljadkin počínal už trochu litovat, že začal hájiti sebe a právo své, začez se mu ihned dostalo nepřijemnosti. „Kdyby on se byl pokořil," přemítal pan Goljadkin, „kdyby řekl, že jen žertoval – odpustil bych mu, a ještě víc bych mu odpustil, jen kdyby se k tomu hlasitě přiznal. Ale jako hadr se nedám rozdírat. Nedal jsem se rozdírat jinším lidem, tím méně dovolím, aby se směl o to pokusiti člověk zkažený. Nejsm hadr; já, pane, nejsem hadr!"

Slovem, náš hrdina se rozhodl. „Vy sám, milý panečku, jste vinen!“ Rozhodl se tedy, že bude protestovat a sice protestovat všemi silami do poslední možnosti. Takový už byl člověk! Dát si ubližovati, k tomu nikterak nemohl svolit; tím méně mohl dovolit, aby ho rozdírali jako hadr a k tomu ještě dovoliti to člověku úplně zkaženému.

Nepřeme se ostatně, nepřeme se. Možná, kdyby někdo chtěl, kdyby se na příklad někomu mermo mocí zachtělo obrátiti v hadr pana Goljadkina, že by ho obrátil, a obrátil by ho bez odporu a bez trestu (pan Goljadkin sám to časem pocítoval) i vznikl by hadr a ne Goljadkin, sprostý, špinavý hadr by vznikl; ale tento hadr by nebyl obyčejný hadr, byl by to hadr ctižádostivý, byl by to hadr nadšený a plný citů, a třebaš jeho ctižádosti i city byly by pokorné a hluboko ve špinavých skladkách onoho hadru ukryté, přec by to byl hadr plný citů.

Hodiny trvaly nad míru dlouho; konečně odbily čtyři. Brzy na to všichni vstali a spolu s přednostou odebrali se domů. Pan Goljadkin vmísil se do zástupu; zrak jeho nedřímával a on nespouštěl s očí, koho mu bylo třeba. Konečně náš hrdina uviděl, že jeho přítel přiběhl ke kancelářským sluhům, kteří podávali pláště, a podle nízkého zvyku svého vrtěl se kolem nich, čekaje, až mu podají jeho plášť. Okamžik byl rozhodný. Pan Goljadkin s těží se protlačil zástupem, a nechtěje se opozditi, také se počal sháněti po plášti. Avšak sluhové podali plášť dříve příteli a soudruhu pana Goljadkina, protože i zde už se uměl přilísati, uměl podlézti, našeptat a provésti podlost.

Obleknuv plášť, pan Goljadkin mladší pohlédl ironicky na pana Goljadkina staršího, počínaje si takovým způsobem zcela otevřeně a směle naproti němu, potom se vrozenou sobě drzostí ohlédl se kolem, oběhl – bezpochyby aby zůstavil po sobě dobrý dojem – všechny úředníky, prohodil slovíčko k jednomu, druhému cosi pošeptal do ucha, uctivě zalichotil třetímu, čtvrtému poslal úsměv, pátému podal ruku a vesele sklouznul dolů po schodech.

Pan Goljadkin starší za ním a k nevýslovné své radosti skutečně ho dohnal na posledním stupni a chopil ho za límec u pláště. Zdálo se, že pan Goljadkin mladší trochu se zalekl a pohlédl kolem sebe s rozpačitým pohledem.

„Jak vám mám rozumět?“ zašeptal konečně slabým hlasem panu Goljadkinu.

„Velectěný pane! Jste-li skutečně poctivý člověk, doufám, že si vzpomenete na naše včerejší přátelské styky,“ promluvil náš hrdina.

„Ach, ano. Nu, jakž? Dobře jste se vyspal?“

Jazyk pana Goljadkina staršího zkameněl na okamžik vztekem.

„Já jsem se vyspal dobře... Ale dovolte, abych vám řekl, velectěný pane, že vaše hra je nad míra spletená.“

„Kdo to tvrdí? To říkají moji nepřátelé,“ odpověděl trhaně ten, jenž se nazýval panem Goljadkinem a zároveň s těmi slovy nenadále se vytrhl ze slabých rukou pravého pana Goljadkina. Vytrhnuv se, seskočil se schodů, ohlédl se kolem, spatřil drožkáře, přiběhl k němu, sedl na drožku, a v okamžiku zmizel panu Goljadkinu staršímu s očí.

Zoufalý a všemi opuštěný titulární rada také se ohlédl kolem, ale druhého drožkáře tu nebylo. Pokusil se běžeti za uprchlíkem, ale kolena mu klesala. Se sklopenou tváří, s otevřenými ústy, zničený, skrčený, bez moci a síly opřel se o kandelábr a zůstal tak několik minut státi na chodníku. Zdálo se, že všechno je ztraceno pro pana Goljadkina...

Hlava IX

Všechno patrně, ba i sama příroda se vyzbrojila proti panu Goljadkinu; ale on dosud byl na nohou a nebyl ještě poražen. Sám pocítoval, že není poražen. Byl hotov podniknouti boj. Počal si s takovým citem a s takou energií tříti ruce, když se vzpamatoval z prvního překvapení, že z pouhého pohledu na pana Goljadkina bylo možno souditi, že neustoupí.

Nebezpečí bylo však před samým nosem, bylo očividné; pan Goljadkin i to chápal. Ale jak se chopit onoho nebezpečí? To byla otázka. Mihnula se v hlavě pana Goljadkina dokonce na okamžik i

myšlénka, neměl-li by to všechno prý nechat jen tak, neměl-li by prostě ustoupit? Neboť co z toho? Nic! Zůstanu stranou, jako by se mne netýkalo – přemýšlel pan Goljadkin – propustím všechno mimo sebe; mne se to netýče a dost. Snad i on se své strany ustoupí. Povrtí se, dareba, povrtí a ustoupí. Tak to bude. Svou mírností zvítězím. A kde je vlastně nebezpečí? A jaké nebezpečí? Přál bych si, aby mě někdo ukázal v této záležitosti nějaké nebezpečí. Hloupost! Praobyčejná věc!..

Tu však se chod myšlének pana Goljadkina přetrhl, slova mu zemřela na jazyku; ba i vyspílal si za takové pomýšlení, a usvědčil se okamžitě v nízkosti a zbabělosti za takovou myšlénku; ale záležitost jeho se proto přece nehnula ani s místa. Cítil, že v tuto chvíli bylo naprosto nutno odhodlati se k něčemu, ba pociťoval, že by dal mnoho za to, kdyby mu nyní někdo řekl, k čemu se vlastně má odhodlati. Jak to uhodnouti? Ostatně nebylo ani kdy hádat. Pro všechnen případ, aby netratil času, vzal drožkáře a letěl domů.

„Co, jak je ti nyní?“ pomyslnil si sám o sobě, „jak se ráčíte nyní cítit, Jakube Petroviči? Co budeš dělat? Co nyní podnikneš, ty čtveráku, ty darebo? Dotáhl jsi to až do konce a nyní pláčeš, nyní fňukáš!“

Tak dráždil sám sebe pan Goljadkin, poskakuje na sedadle třaslavé drožky. Panu Goljadkinu působilo jakousi hlubokou rozkoš, ba až smyslnou rozkoš, že se mohl nyní dráždit a jítiti takovým způsobem své rány.

„Kdyby tak nyní“ – uvažoval dále – „přišel nějaký kouzelník anebo kdyby se přihodilo nějak úřední cestou, že by mu řekli: Dej sem, Goljadkine, prst pravé ruky a budeme kvít; nebude drahého Goljadkina a ty budeš šťasten, jen prst tě to bude stát – dal bych prst, zcela jistě bych jej dal, ani bych oko nezamhouřil... Ech, aby to čerti vzali!“ zvolal konečně zoufalý titulární rada. „Nač to všechno? Bylo třeba, aby se to sběhlo? A sice zrovna takhle? Nebylo možno, aby se bylo sběhlo něco jiného? Všechno bylo tak pěkně s počátku, všichni byli spokojeni a šťastni; ale ne, musí se něco semlít! Ale ostatně slovy se nic nepořídí. Musí se jednat!“

Takovým způsobem pan Goljadkin skoro se odhodlav na cosi, přišel domů, chopil se bez prodlení dýmky a jal se kouřiti ze vši síly, vypouštěje klubka dýmu na pravo i na levo, přebíhaje ve značném rozčilení po komnatě z jednoho konce do druhého. Petruška zatím počal prostírat na stůl. Konečně však se pan Goljadkin rozhodl úplně, odhodil znenadání dýmku, hodil na sebe plášť, řekl, že nebude obědvati doma, a vyběhl ven z bytu. Na schodech dohonil ho udýchaný Petruška, drže v ruce klobouk, ježž byl pán zapomněl. Pan Goljadkin vzal klobouk a měl už v úmyslu nějak se ospravedlniti v očích Petrušky, aby si snad nepomyslnil něco zvláštního, jako na př., co že je to za příhodu, že klobouk zapomněl a t. d. – ale poněvadž se Petruškovi nezachtělo ani vzhlednouti na pána, nýbrž hned zase odešel, proto i pan Goljadkin bez dalšího vysvětlování dal si klobouk na hlavu, seběhl se schodů a bruče sám pro sebe, že se všechno snad obrátí k dobrému, a vůbec všechno se nějak upraví (ačkoli, mimochodem řečeno, dobře cítil, jak ho i paty zebou), vyšel na ulici, najal drožkáře a letěl k Andreji Filippoviči.

„Ostatně nebude snad lépe až zejtra?“ pomyslnil si pan Goljadkin, chápane se provázku od zvonku u dveří bytu Andreje Filippoviče. „Co mu také povím zvláštního? Zvláštního tu nic není. Záležitost taková nepatrná; a vskutku vždyť je ta záležitost opravdu nepatrná, nicotná, to jest skoro nicotná záležitost... Tak vida, jaká je to vlastně záležitost...“

Ale náhle pan Goljadkin trhnul za zvonek, zvonek zazvonil a uvnitř ozvaly se čísi kroky... Tu pan Goljadkin div sám sebe neproklel, z části za svou náhlost a smělost. Nedávne nepřijemnosti, na něž pan Goljadkin div nezapomněl pro různé záležitosti, a výstup s Andrejem Filippovičem – to vše mu přišlo na mysl. Utéci bylo však pozdě: dvěře se otevřely.

Na štěstí pana Goljadkina oznámili mu však, že Andrej Filippovič domů z úřadu ani nepřijel a že doma neobědvá.

„Vím, kde obědvá; obědvá u Izmajlovského mostu,“ pomyslnil si náš hrdina a hrozně se potěšil. Na otázku sluhy, co má oznámiti pánovi, odpověděl: „Víš, přítelíčku, je dobře; já sem, přítelíčku, zajdu po druhé,“ a skoro s jakousi bodrostí seběhl se schodů.

Když vyšel na ulici, rozhodl se, že povoz propustí, a zaplatil drožkáři. Když pak drožkář požádal za přídavek, protože prý čekal dlouho a koně k vůli jeho milosti nešetřil, dal mu nádavkem pětáček a dosti rád; sám pak šel pěšky.

„Ovšem, věc je taková,“ uvažoval pan Goljadkin, „že není možná nechati ji jen tak. Ale když se uváží, když se důkladně uváží, nač se tu vlastně namáhat? Opravdu, vezme-li se věc kolem a kolem, nač se mám vlastně namáhat? Nač se lopotit, pachtit, trápiti se, mučiti se? Předně věc je odbyta a nedá se odvolat... vždyť jí neodvolám! Uvažme jen: přijde člověk – přijde člověk s náležitým doporučením, řekneme způsobitý úředník, dobrého chování, toliko chudobný a vytrpěl různé nepřijemnosti – všelijaká protivenství – co tedy, vždyť chudoba není neřest; mne se tedy nic netýče, jsem stranou. Nu, opravdu, co za hlouposti? Vyskytl se člověk, samou přírodou tak zřízený, že se podobá jinému člověku jako dvě kapky vody, že je hotová kopie druhého člověka: či nemá jen proto býti přijat do úřadu?! Je-li osud, je-li pouze osud, je-li pouze slepá náhoda tím vinna – má býti proto setřen jako veteš, má mu proto být odepřena možnost sloužiti... Kde potom bude spravedlnost? On je člověk nuzný, odstrčený, zalekaný; tu srdce zabolí, tu káže soustrast, poskytnouti mu pomoci. Ano! Pěkní by to byli představení, kdyby tak soudil?, jako já, darebná hlava! Mám to palici! Mé hlouposti stačilo by časem pro deset lidí. Ne, ne! Dobře udělali a Bůh jim zaplat', že dali útočiště ubohému chudásovi... Nu, dejme tomu, na příklad, že jsme blíženci, že jsme se takovými narodili, že jsme bratří blíženci, a dost – takové to je! Co je tedy na tom? Nic, pranic! Úředníci si mohou přivyknout, a vejde-li kdo cizí do naší kanceláře, dojísta by v takové okolnosti neshledal pranic neslušného a urážlivého. Ba jest v tom dokonce i cosi povznášejícího: jen si pomysleme na příklad, že prozřetelnost boží stvořila – hle – dva docela podobné lidi, a zbožné představenstvo, vidouc prozřetelnost boží, poskytlo útulku dvěma blížencům.“

„Ovšem,“ pokračoval pan Goljadkin, oddechuv si a nachýliv trochu hlavu, „ovšem bylo by lépe, kdyby vůbec nebylo nic takového povznášejícího a také blíženců kdyby nebylo... Čert aby to všecko vzal! Nač jen toho bylo třeba? Jaká potřeba tu mohla být taková zvláštní a bezodkladná?! Pane Bože můj! Vida, jakou kaši tu čerti zavařili! A k tomu ještě jakou má divnou povahu, způsoby takové čtverácké, ošklivé – takový nestyda, podlízavec, obliza, čertů Goljadkin! Možná, že se bude nepěkně chovat a ještě mé příjmení pošpiní, darebák. Teď abych na něho dával pozor a měl o něho starost! Je to kříž! A ostatně co? Co je mně do něho! Dejme tomu, že je darebák, nu, ať si je darebák; za to druhý je poctivá duše. Nechat' si bude darebák, já však budu poctivý – a lidé řeknou, že tenhle Goljadkin je darebák, na něho nehleďte a s druhým ho nesměšujte; ale tam ten je poctivý, ctnostný, tichý, nezlobivý, velice spolehlivý v úřadě a hoden povýšení v hodnosti; tak to bude! Nu dobře... ale což když tento... což když si nás tam popletou! Vždyť on je všeho schopen! Ach ty pane Bože můj!.. Och on podstrčí člověka, podstrčí, darebák – jako hadřík člověka podstrčí a neuváží, že člověk není hadřík. Ach ty pane Bože můj! Je to neštěstí!..

Takovým způsobem uvažuje a stýskáje si, běžel pan Goljadkin, nedbaje cesty a sám skoro nevěda, kam. Vzpamatoval se na Něvském prospektě a to jen proto, že se srazil s jakýmsi mimojdoucím tak obratně a důkladně, až se mu v očích zajiskřilo. Pan Goljadkin, nezdvihaje hlavy, zabručel omluvu, a teprv tehda, když mimojdoucí, zamumlav cosi nepřilíš pochlebného, odešel už hodně daleko, zdvihl nos a rozhlédl se, kde je a co se stalo. Rozhlédnuv se a spozorovav, že se nachází právě vedle onoho hostince, ve kterém si odpočíval, když se připravoval ke zvanému obědu u Olsufija Ivánoviče, náš hrdina pocítil náhle štípání a bodání v žaludku, vzpomněl si, že neobědval, zvaný oběd že ho dnes nikde nečeká a proto, aby netratil drahého času, vyběhl po schodech do restaurace, aby honem něčeho pojedl a nezameškal se. V restauraci bylo všechno sice pořádně drahé, ale tato maličká okolnost nezdržela tentokrát pana Goljadkina; ostatně nebylo ani času, aby se zdržoval podobnými maličkostmi.

V jasně osvětlené síni u stolku, na kterém ležela různorodá hromada všeho toho, čeho užívají k zákusce slušní lidé, stál dosti hustý zástup hostů. Obchodvedoucí sotva stačil nalévat, vydávat pokrmy, přijímat peníze a dávat nazpět. Pan Goljadkin počkal, až dojde na něho řada, a dočkal se, skromně

vztáhl ruku k pirohu s rybí nádivkou. Pak odešel do koutka a obrátiv se zády k přítomným, snědl s chutí piroh; když snědl, vrátil se k bufetu, postavil na stůl talířek, a znaje cenu, vytáhl 10 kopejek stříbra a položil je na stůl, čekaje, až obchodvedoucí na něho vzhledne, aby mu ukázal, že tady leží peníze za jeden piroh atd.

„Rubl deset kopejek," procedil skrze zuby obchodvedoucí.

Pan Goljadkin se hodně podivil.

„To pravíte mně?.. Já... já jsem si tuším vzal jen jeden piroh."

„Jedenáct jste si bral," rozhodně namítl obchodvedoucí.

„Vy... na kolik mohu soudit... vy se, tuším, mýlíte... Já jsem opravdu měl, tuším, jen jeden pirůžek."

„Já jsem počítal; bral jste jedenáct kousků. A když jste bral, musíte platit; u nás se nic nedává za darmo."

Pan Goljadkin byl ohromen. „Co je to, dějí se kouzla nějaká nade mnou?" pomyslí si. Obchodvedoucí čekal však na rozhodnutí pana Goljadkina; pana Goljadkina obstoupili; pan Goljadkin už sáhl do kapsy pro stříbrný rubl, aby honem zaplatil a tím se zbavil dalších nepříjemností. „Když jedenáct, tak jedenáct," myslil si, červenaje se jako rak; „co zvláštního, že jsem snědl jedenáct pirůžků! Člověk má hlad a sní jedenáct pirůžků; ať mu slouží ke zdraví; není se čemu divit a čemu se posmívat..."

Náhle jakoby bylo pana Goljadkina cosi bodlo. Zdvihl oči a rázem pochopil hádanku, pochopil celé kouzlo, v okamžiku rozřešily se všechny jeho pochybnosti... Ve dveřích do sousedního pokoje, skoro zrovna za zády obchodvedoucího a obličejem k panu Goljadkinu, ve dveřích, které náš hrdina pokládal až doposud za zrcadlo, stál jistý človíček – stál on, stál sám pan Goljadkin – ne starý pan Goljadkin, hrdina naší povídky, nýbrž druhý pan Goljadkin, nový pan Goljadkin.

Tento druhý pan Goljadkin nacházel se patrně v nejkrásnějším rozmaru. Usmíval se na pana Goljadkina staršího, kynul mu hlavou, mrkal očkama, přestupoval trochu nožkama, a pohlížel tak, že šustne-li se co, hned zmizí, hned couvne do sousedního pokoje a odtud snad i zadními dveřmi a odbyto... tak že všeliké pronásledování bude marné. V ruce držel poslední kousek desátého pirohu s rybí nádivkou, jež před očima pana Goljadkina strčil do úst a ještě si s chutí mlasknul.

„Zradil mne darebák," pomyslí si pan Goljadkin a zapálil se studem jako oheň. „Ani veřejnosti se nestyděl! Zdali pak ho kdo vidí? Zdá se, že ho nikdo nepozoruje."

Pan Goljadkin hodil na stůl stříbrný rubl tak, jakoby si byl od něho popálil všechny prsty, a nepozoruje dosti drzého úsměvu obchodvedoucího, úsměvu plného vítězoslávy a spokojené moci, vybral se ze zástupu a běžel ven, na nikoho se neohlížeje.

„Zaplat' Bůh, že mne aspoň úplně nezkompromitoval!" pomyslí si starší pan Goljadkin. „Zaplat' Bůh zloději i osudu, že se všechno ještě tak dobře urovnilo. Jen obchodvedoucí mně nahrubil. Ale což, vždyť byl v právu! Měl dostat rubl deset kopejek, byl tedy v právu. Že prý bez peněz nikomu nic nedávají. Kdyby byl aspoň zdvořilejší, ničema!..

Vše to mluvil k sobě pan Goljadkin sbíhaje se schodů na ulici. Avšak na posledním stupni se zarazil jako přimražený a náhle se začervenal tak, že mu až slzy vstoupily do očí od návalu uražené cti. Tak stál asi půl minuty jako sloup, pak náhle dupnul nohou a jedním skokem se octnul na ulici a neohlížeje se, jedva dechu popadaje, nedbaje únavy pustil se domů do Šestilávočné ulice.

Doma, ani nesvléknuv úředního obleku, ač bylo jeho zvykem, seděti ve svém pokoji po domácku, ba nevzav ani své obvyklé dýmky, sedl bez prodlení na divan, přitáhl si kalamář, vzal péro, vyndal list poštovního papíru a počal rukou chvějící se vnitřním rozčilením psáti následující psaní:

„Ctěný pane můj, Jakube Petroviči!

Nikterak bych se nechopil péra, kdyby mne okolnosti mé a vy sami, ctěný pane můj, k tomu nepřinutili. Věřte, že pouze nutnost mne přiměla, abych se dal s vámi do takového vysvětlování, a proto především prosím, abyste tento krok můj nepokládal za úmyslnou urážku, nýbrž jen za nezbytný následek okolností, které nás nyní poutají k sobě."

„Tuším, tak to bude dobře, slušně, zdvořile, ačkoli zároveň i silně a rozhodně. Urážet se tím nebude mít, tuším, proč. A mimo to vždyť jsem v právu,“ pomyslnil si pan Goljadkin, přečítaje, co dosud napsal.

„... Neočekávané a podivné objevení vaše, ctěný pane můj, za bouřlivé noci po hrubém a nezdvořilém výstupu mých nepřátel, jichž jméno zamlčuju z pouhého opovržení, stalo se zárodkem všech nedorozumění, panujících nyní mezi námi. Vaše tvrdošíjná vůle, státi na svém a násilím se vedrati v kruh mého bytí a ve všechny mé poměry v praktickém životě vykročuje už za meze, vytknuté prostou zdvořilostí a společenským obcováním. Mám za to, ctěný pane, že by bylo zbytečno připomínati zde, jak jste uloupil mé úřední listiny a mé vlastní, poctivé jméno, abyste tím získal lásku představených, lásku vámi nezaslouženou. Také by bylo zbytečno připomínati zde, jak jste se úmyslně a urážlivým způsobem vyhýbal všelikému vysvětlení, nezbytnému v takovém případě. Konečně, abych už všechno řekl, nezmiňuju se zde o posledním podivném, ba, možno říci, nepochopitelném jednání vašem v kavárně. Jsem dalek toho, abych si stýskal na marnou pro mne útratu jednoho ruble stříbra; avšak nemohu nevyjádřiti plného svého rozhořčení při vzpomínce na zjevný útok váš, ctěný pane, na mou čest a k tomu před očima několika osob, mně sice neznámých, ale přece osob, patřících k slušné společnosti...”

„Nezacházím příliš daleko?“ pomyslnil si pan Goljadkin. „Nebude to mnoho? Není to příliš urážlivé? Ona narážka na slušnou společnost na příklad?.. Ale co! Nutno mu ukázati pevný charakter. Ostatně možno mu na konec trochu zalichotit, trochu oleje přilít. Však uvidíme:“

„... Avšak neunavoval bych vás, ctěný pane, tímto listem, kdybych nebyl pevně přesvědčen, že šlechtnost srdečných citů a otevřená, přímá povaha vaše ukážou vám samému prostředky, jak by se dalo napravit, co jste opominul, a uvésti opět vše do starého pořádku.

V plné naději dovoluju si býti přesvědčeným, že si tento list můj nevyložíte způsobem pro vás urážlivým, ale také mi neodepřete písemného vysvětlení této záležitosti a sice po mém sluhovi.

V očekávání mám čest býti, ctěný pane, váš uctivý sluha J. Goljadkin.”

„Teď je všechno dobře. Věc je skončena; došlo i na psaní. Ale kdož je vinen? Sám je vinen: sám dohání člověka, aby vyžadoval písemných dokumentů. A já jsem v právu...”

Když byl pan Goljadkin naposledy přečetl svůj list, složil jej, zapečetil a zavolal Petrušku. Petruška se objevil, jak obyčejně, s ospalýma očima a hrozně na cosi rozmrzelý.

„Tuhle, přítelíčku, vezmeš toto psaní... rozumíš?“

Petruška mlčel.

„Vezmeš je a doneseš do kanceláře; tam vyhledáš dežurního úředníka, gubernského sekretáře Vachramějeva. Vachramějev je dnes dežurním. Rozumíš, co ti povídám?“

„Rozumím.“

„Rozumím!. Nemůžeš říci: rozumím, pane! Optáš se na úředníka Vachramějeva a vyřídíš mu, že pán prý se mu dává poroučet a uctivě ho prosí, aby se podíval do adresní knihy naší kanceláře, kde prý nyní bydlí titulární rada Goljadkin.“

Petruška mlčel a, jak se zdálo panu Goljadkinu, trochu se usmál.

„Tedy optáš se ho, Petře, na adresu, a dovíš se, kde nyní bydlí nově přijatý úředník Goljadkin.“

„Slyším.“

„Optáš se na adresu, a odevzdáš dle té adresy toto psaní; rozumíš?“

„Rozumím.“

„A jestliže tam... kam to psaní odneseš... onen pán, jemuž psaní dodáš... pan Goljadkin totiž... Co se směješ, balvane?“

„Nač bych se smál? Co mně po tom! Já nic. Nemám, proč se smát.“

„Nu, jestliže tedy... jestli se ten pán bude ptát, co prý dělá tvůj pán, jak si počíná; bude-li se ptát, co prý tento... nu vůbec, bude-li se něco ptát, ty mlč a odpověz, že pán je prý jako vždycky a prosí od vás odpovědi, vlastnoruční. Rozumíš?“

„Rozumím, pane!“

„Nu tak tedy řekni, že pán je jako vždycky, že prý je zdrav a právě se chystá někam na návštěvu; a od něho že prosím odpovědi písemné. Rozumíš?“

„Rozumím.“

„Nu, jdi.“

„I tu ještě má člověk práci s tím balvanem. Směje se, směje a dost. Čemu se směje? Nu dočkal jsem se bědy, dočkal jsem se takovým způsobem bědy! Ostatně možná, že se obrátí všechno k dobrému... Ten dareba bude se nyní jistě dvě hodiny loudat, ještě někam zapadne... Ani ho člověk poslat nikam nemůže. Taková nehoda!.. taková nehoda člověka stihne!..“

Hrdina náš, cítě takovým způsobem v plném rozsahu svou nehodu, odhodlal se, že bude dvě hodiny passivně očekávat návrat Petruškův. Asi hodinu chodil po světnici, kouřil, potom odložil dýmku a sedl k jakési knížce, pak si lehl na divan, potom se opět chopil dýmky a na konec začal opět přecházeti po světnici. Chtěl také o čemsi uvažovat, ale uvažovati nemohl rozhodně o ničem. Konečně agonie passivního stavu vzrostla do posledního stupně a pan Goljadkin se odhodlal, že se chopí posledního prostředku.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.